

USTAŠKO-DOMOBRANSKA
DOKUMENTA

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG DOMOBRANSKOG ZBORA OD 5 MARTA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU KONJIC—GORNJI VAKUF¹

III. DOMOBRANSKI ZBOR
Op. br. 1179/tčj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 5. III. 1943.

(Oznake po karti 1:100.000).

I. 1. — Stanje bez osobith promjena. Žestoke borbe u oblasti G. Vakufa.²

2. — Pojedinosti:

a) Oblast Konjic: Dne 4. o. mj. u nadiranju u s. z. smjeru od Konjica, naše i njemačke čete³ dostigle su crtu: Gaj kt. 762 — Stanici—Celopek—Pačera — zapadni izlaz iz sela Lisičića i Modriša (9 km. s. z. od Konjica). Grupa König imala je dodir sa neprijateljem⁴ kod Trešnjevice (8 km z. od Ivan Sedla).

Napredovanje je otežano jakim neprijateljskim odporom i teško prolaznim zemljишtem. Neprijatelj se pod borbom povlači u s. z. smjeru ispred naših četa. U borbama palo: 1 Njemac mrtav, 2 ranjena, 1 domobran mrtav i 3 ranjena i 1 ustaša ranjen.

Talijani i četnici nadiru u dolini Drežnica prema zapadu.

b) Oblast G. Vakuf:

/ 718. njemačka pješačka divizija⁵ sa djelovima V ustaškog zdruga vodi teške borbe južno, j. z. i j. i. od G. Vakufa sa jakim neprijateljskim snagama (navodno 8

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1—25, k. 20.

² Vidi dok. br. 23, 24, 28, 29, 189 i 190.

³ Odnosi se na njemačku 718 diviziju (u čijem je sastavu bila grupa König i Armacker).

⁴ Vjerojatno s dijelovima Prve proleterske brigade.

⁵ Odnosi se na grupu Fogl (Vogel) iz njemačke 718 divizije. Njen sastav vidi u dok. br. 182, prim 6.

partizanskih brigada), sa mnogo teškog oružja. U toku noću 3/4. o. mj. vodile su se žestoke borbe.⁶

Partizani protunapadajem zauzeli visove 1025—1197—1206 — Crni Vrh — 1170—1154 (sve oko 7 km j. od G. Vakufa).⁷ Vlastiti gubitci prema izvješću 717. njemačke pješ. divizije su: 96 Njemaca mrtvih, 147 ranjenih i 1 nestalih, ustaša 2 mrtva i 14 ranjeno. Kod neprijatelja 31 mrtav (prebrojano) vjerojatno 250 mrtvih, mnogo ranjenih i 3 prebjegla. Plien: 3 karabinke, 3 puške i 10 ručnih talijanskih granata.

3. — Nastavak podhvata u s. z. smjeru od Konjica. Razvidanje.

Vlastiti gubitci: Nijemci: 97 mrtvih, 149 ranjenih i 41 nestalih. Hrvati: 1 domobran mrtav, 2 ustaša mrtva, 3 domobrana ranjena i 14 ustaša ranjenih.

Neprijateljski: 31 mrtav (prebrojano) vjerojatno 250 mrtvih, mnogo ranjenih i 3 prebjegla.

Plien: 3 karabinke, 3 puške i 10 ručnih talijanskih granata.

- II.   Bez promjena.
- III.   Bez promjene.

(M. P.)

Zapovjednik general
(Lukić),
Lukić

⁶ Odnosi se na protivudar jedinica Udarne grupe Vrhovnog štaba. Vidi prim. 2.

⁷ Borba je vođena sa Drugom i Četvrtom proleterskom i Sedmom baniskom brigadom i dva bataljona Treće krajiške NOU brigade.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUZNICKOG VODA BUGOJNO OD 6 MARTA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV OKO GORNJEG VAKUFA¹

ZAPOVJEDNIŠTVO ORUZNICKOG VODA

5. ORUZNIČKE PUKOVNIJE

BUGOJNO

Broj 159/Taj.

U Bugojnu, dne 6. III. i943

ZAPOVJEDNICTVU 5. ORUZ. PUKOVNIJE. — J. S.

ZAPOVJEDNICTVU ORU2. KRILA JAJCE

**Predmet: Izvješće o borbama
sa partizanima i o povlače-
nju oružnika.**

„(Dne 5 ov. mjeseca obišao sam mjesto Gornji Vakuf radi prikupljanja podataka o situaciji i o borbama sa partizanir?, pa sam utvrdio slijedeće:

Borbe koje se vode u okolini Gornjeg Vakufa od 21. veljale 1943. od strane naših i njemačkih oružanih snaga, sa partizanima, naše i savezničke snage napredovale su prema Prozoru sve do 4. ov. mj. kada su partizani pomenutog dana oko 1 sat, probili naše lievo krilo kod sela Dobrošina, 5 km. jugoistočno od Gornjeg Vakufa, te tom prilikom razbili naše lievo krilo i zaplijenili 2 gorska topa našeg topničkog sklopa, ali bez zatvarača, pošto su domobrani zatvarače povadili i sobom ih u G. Vakuf donijeli, tako da su topovi za borbu onesposobljeni, te naše snage, sa lievog krila morale su se povući u G. Vakuf, dokim desno krilo naše koje se nalazi na položaju jugozapadno od Gor. Vakufa udaljeno oko 4 km. i pored jakog napada partizana ostalo je te noći nepokrenuto i uz velike gubitke za neprijatelja.²

Dne 4. i 5. ov. mj. nepriestano se vode ogorčene borbe sa neprijateljem u neposrednoj blizini Gor. Vakufa,³ koji sa svih strana pucaju na grad sa topovima, bacacima, teškim i lakin strojnicama kao i puščanom vatrom, čija zrna mnoga po Gor. Vakufu padaju, kao i okolini istog, te prema tome ima dosta gubitaka na jednoj i drugoj strani, a svakako da ih ima mnogo

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 43/3—11, k. 149 A.

² Vidi dok. br. 5, 13, 15, 23, 24, 29, 86, 101, 102, 315, 320 i 339.

³ Odnosi se na protivudar jedinica Udarne grupe Vrhovnog štaba NOV i POJ.

više kod neprijatelja, pošto ih njemačke štuke stalno bombardiraju pored drugog teškog oružja koje protiv njih deluje.

Usljed mnogobrojnog neprijatelja i njegovog navaljivanja na Gor. Vakuf Njemačka komanda dne 5. ov. mj. povukla se iz grada prema Bugojnu, a u isto vrieme naredila je da se povuku i oružnici oružničke postaje Gor. Vakuf, te su se isti pod jakom neprijateljskom vatrom povukli u Bugojno 5. ožujka u 14 sat». Svi oružnici nalaze se na oružničkoj postaji Bugojno gdje će vršiti terensku službu, a čim budu prilike dozvolile postaja će se uspostaviti i oružnici vratiti u Gor. Vakuf.)"

Prednji izvještaj dostavlja se radi znanja.

Zapovjednik, poručnik:
(Franjo Jelen)
Jelen

BR. 317

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUZNIČKOG KRILA JAJCE OD 8 MARTA 1943 COD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV OKO GORNJEG VAKUFA I MRKONJIC GRADA*

ZAPOVJEDNIČTOV
ORUZNIČKOG KRILA JAJCE
5. ORUZNICKE PUKOVNIJE
Broj 204/Taj.
U Jajcu, dne 8. ožujka 1943.

PREDMET: Doglasno izvješće
od 23. veljače 1943. do 8.
ožujka 1943. god. predlaže.

- 1.) ZAPOVJEDNIČTVU 5. ORUZNICKE PUKOVNIJE
(J. S.) SARAJEVO.
- 2.) KRILNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNIČTVU TRAVNIK.
- 3.) KRILNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNIČTVU MOSTAR.
- 4.) KRILNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNIČTVU BANJA LUKA.
- 5.) KRILNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNIČTVU OMIŠ.

Prema zapovjedi zapovjedničtva 5. oružničke pukovnije Taj. J. S. Broj 897 od 27. travnja 1942. godine, predlaže se zapovjed-

ničtu izvješće o doglasnoj službi za vrieme od 23. veljače 1943. god. do 8. ožujka 1943. godine.

I. OPCIA UNUTRAŠNJA SITUACIJA

Raspoloženje naroda obzirom na unutrašnje i vanjske političke dogadaje:

a.) Raspoloženje Hrvatskog naroda, katolika i muslimana prema N. D. H. i Poglavniku je u glavnom dobro, ali sobzirom da se veći dio područja ovoga krila još nalazi u rukama pobunjenika, koji među našim pučanstvom vrše neumorno promidžbu u korist naših neprijatelja, narod je kolebljiv, smatrao je nemoćnim naše i savezničke snage, ali se sada osjeća dobro raspoloženje među narodom obzirom na preduzetu akciju od strane naših i savezničkih snaga. Narod koji živi na području koje se još nalazi u pobunjeničkim rukama živi u velikom strahu, iz razloga što nema nikakove zaštite od naših vlasti i kada ulući priliku bježi na područje gdje se nalaze naše vlasti, a oni koji nemogu da izbjegnu imaju nadu, da će se u skorije •rieme osloboediti od pobunjenika.

b.) PRAVOSLAVNO PUČANSTVO: Pravoslavno pučanstvo u Kupreškom kotaru nije raspoloženo prema našim vlastima, jer se priključilo partizanima, a pojedinci izjavljuju da bi se rado priključili hrvatskim vlastima, ali ovo da nesmiju učiniti ©d partizana, pošto da ih iz ovog razloga više pljačkaju i protjeruju, dok medutim četnici kojih je bilo 120 svi su se pridružili partizanima osim Dušana Duvnjaka, koji je bio voda četnički izbjegao je uz pomoć naših vlasti i otišao u Banju Luku koji se priključio četničkom odredu Drenovića, a nekoliko četnika koji su također prebjegli priključili su se zeničkom četničkom zdrugu.

Pravoslavno pučanstvo na području voda Jajce, koje se nalazi u našim- rukama u koliko nije izbjeglo u šumu, mirno je, ali je u većem dielu naklonjeno četnicima, a ostali dio je naklonjen komunizmu — partizanstvu. Pravoslavci bez obzira kojoj pobunjeničkoj grupi pripadaju javni su neprijatelji Hrvatske i očekuju njezinu propast.

c.) ZIDOVCI: Na području ovoga krila ima sasvim mali broj žena i djece, te od prošlog izvješća po ovome nema nikakove promjene.

* II. ČETNIČKA AKCIJA:

Četnika na području krila nema a niti se od poslijednjeg izvješća primjetila ma kakva akcija od strane četnika.

III. KOMUNIZAM:

Na području ovoga krila nalaze se još i danas velike grupe pobunjenika — partizana, vrše živu i neumornu promidžbu u korist naših neprijatelja. Radi boljeg uspjeha kod pučanstva oni se predstavljaju da su mačekovci, odnosno Mačekova vojska t.zv. oslobođilačka, a većinom se izdaju da su dalmatinici. Ove bande većinom rove puteve i prekidaju željezničke pruge, pljačkaju putnike. Ove bande kod seljačkog naroda, a osobito kod pravoslavnog vrše promidžbu o svojim snagama i jakosti, nagovarajući ga da će kroz skoro vrieme srušiti N.D.H. Najjače partizanske bande nalaze se na području ovoga krila u kotaru Prozorskem, Bugojanskem i Kupreškom gdje ih ima vrlo veliki broj koji su naoružani sa više vrste oružja.

Partizanstvo je u zadnje vrieme na području voda Bugojno bilo zauzelo velikog maha, ali je dolazak njemačkih i naših snaga spričilo je sve progodne koje su vršili pobunjenici pa je ovaj rad naših i njemačkih snaga kod katoličkog i muslimanskog naroda protiv pobunjenika podigao duh i moral u moč i snagu naših i savezničkih snaga, pa je narod dobio poptunu vjeru, da će se oslobođiti od pobunjenika, dočim kod pravoslavnog življa se i danas primjećuje simpatija za partizanstvom u koje imaju potpuno uvjerenje u njihovu pobjedu, a to se vidi iz toga što se neće da odazivaju na poziv naših vlasti. Ovo neodazivanje je nastalo iz razloga toga što se boje da će ih se odpremiti u internaciju u Njemačku, ali se stvarno isti ne odazivaju iz razloga što su stvarno privrženi partizanstvu.

Kao važni dogadaji dogodilo se je i to:

Dne 20.XI.1942. partizani su bez ikakove borbe upali u Varcar Vakuf², u kome su se nalazili četnici, ali se nijesu dali u borbu protiv partizana već su napustili mjesto i povukli su se u okolna sela i operisali prema Banjoj Luci i Varcar Vakufu cielo vrieme do sada u sporazumu sa našim vlastima.

Za vrieme od 20. studenog 1942. do 21. veljače 1943. god. dok su partizani vladali u Varcar Vakfu u prvi mah su uspostavili komandu mjesta to su se liepo prema pučanstvu ophodili, ali su nakon toga t.j. 10—15 dana po uspostavi njihove vlasti hvatali su i zatvarali osobe istaknute hrvate i srbofile te bi iste puštali svojim kućama pod prijetnjom da ih moraju u borbi podpomagati. Partizani su dali iz pritvora četnicima 7 četnika u zamjenu za 7 partizana koji su bili zarobljeni od strane četnika, tako da su izvršili razmjenu.³ Za vrieme njihovog

² Mrkonjić Grad je oslobođila Prva proleterska divizija. Vid: tom IV, knj. 8, dok. br. 63.

³ Opširnije o ovoj razmjeni vidi u tomu IV, Knj. 9, <Jox. oi. 23.

boravka u Varcar Vakufu i vršenju njihove vlasti od strane komande i mjesnog odbora u Varcar Vakufu i okolnim selima kotara Varcar Vakufa prikupljali su dobrovoljne priloge u žitu, novcu, stvarima i blagu, zatim su uzimali za komoru pozivali ljudе da stupe u njihove redove i da se bore protiv naše i savezničke vojske.

21. veljače 1943. partizani su napustili Varcar Vakuf bez da su vodili borbu. Ovom prigodom su partizani odveli sa sobom Ankiću Ivecić 22. god. staru i Luku Sladovića oboje iz sela Trnova pravoslavne vjere, Sladović nakon 10 dana povratio svojoj kući, a za Ankiću tvrdi da su je partizani streljali. Od strane četnika protiv partizana vodena je borba u više puta u blizini Varcar Vakufa dok su partizani bili u Varcar Vakuf. U ovim borbama poginulo je kod sela Trnova i Surjana 9 četnika i 8 zarobljeno, a na strani partizana zapaženi su veliki gubitci.

17.11.1943. partizani⁴ su u Magaljdolu sačekali naše i savezničke snage⁵ sa kojima su vodile borbu 3 dana, nakon toga su odstupili sa velikim gubitcima po partizane, a kod naši i savezničkih snaga bio je vrlo mali broj žrtava. Od topovskih zrna od strane naše posade uništeno-zapaljeno je 7 kuća, a u Majdanu 6 kuća, ubiven 1 konj. Ljudskih žrtava nije bilo.

Dne 19. II. 1943. po zapovjedi partizanske komande odvedeni su: Čelik Mileva, Čelik Mito, Malinović Mara, Dabić Olga, Babić Milka, Vuković Đoko, Vuković Boro, Ivetić Ugleša i Radić Nada sve stare do 18 god, koje se ni do danas nijesu povratile u Varcar. Sve su odvedene silom pod pritiskom partizana. Ni jednom gradaninu-seljaku nije od strane partizana zapaljena kuća na području postaje V. Vakuf, jedino što su dne 25. X. 1942. kada su partizani po treći put unišli u V. Vakuf⁶, te kada su naglo vraćeni, zapalili su zgradu kotarske oblasti u kojoj je bila i občina, zgradu kotarskog sudržavnog magazin, državnu bolnicu i vakufsku školu (Mejtef). Privatne kuće i radnje od strane partizana bile su opljačkane. Partizanska komanda bila je smještena u kući Pere Grajića, a područna komanda u kući Ahme Dedića.

Dne 10. prosinca 1942. od strane naših i savezničkih zrakoplova vršeno je bombardiranje V. Vakufa.⁷ Ovom prilikom po-

⁴ Na ovom sektoru u ovo vrijeme nalazio se jedan bataljon Sedme i jedan bataljon Devete krajiske NOU brigade.

⁵ Odnosi se na njemačku grupu Fogl (Vogel).

• Opširnije o borbama za oslobođenje Mrkonjić Grada vidi u toinu IV, knj. 7, dok. br. 123 i 197.

⁷ U to vrijeme u Mrkonjić Gradu nalazio se Štab operativnog sektora Mrkonjić Grad—Jajce, pod čijom su se komandom nalazila dva bataljona Treće NOU divizije i Treći krajiski NOP odred.

rušeno je 10 zgrada. Žrtava nije bilo. Prije zauzimanja V. Vakufa od strane partizana u varoši je bilo oko 3000 stanovnika, doćim ih sada ima oko 500, a ostalo je bilo izbjeglo u raznim selima i po šumama, te se svako dnevno povraćaju u svojim praznim kućama. U V. Vakufu uspostavljena je kotarska oblast i oružnička postaja koja je odpočela sa djelovanjem 26. II. 1943.

Izvješće oružničke postaje V. Vakuf broj 32 od 5. III. 1943.

Dne 24. II. 1943. godine na željezničkoj pruzi D. Vakuf—Jajce na 8 km. od strane partizana izvađeni su šarafi i razmакnute šine. Kad je u 10.30 sati naišao vlak, prevrnuo se jedan teretni i jedan pancer vagon. Na ovo partizani otvorili su puščanu i strojopuščanu vatru u namjeri da zapale vlak. Borba je trajala do 15 sati toga dana. Lakše su ranjena 2 domobrana, nakon čega partizani povukli se u pravcu sela Vukovo 10 km. juž. od Jajca.⁸

Izvješće oružničke postaje D. Vakuf broj 265 od 24. II. 1943. god.'

Dne 4. III. 1943. oko 9.30 sati jedna pobunjenička grupa nepoznate jačine na putu Jajce—D. Vakuf na 18—19 km. napala je na njemačke samovoze sa puščanom, strojopuščanom vatrom i bacačima mina. Prigodom ovog napada nije bilo žrtava niti bilo koje štete.⁹

Izvješće ovoga krila broj 201/Taj. od 4. III. 1943. godine.

Od 21. II. 1943. naše¹⁰ i savezničke snage¹¹ preduzele su akciju od Bugojna prema Prozoru radi uništavanja partizana. Dne 22.11.1943. god. naše i savezničke snage stigle su u G. Vakuf, partizani¹² su se povukli i zauzeli položaj od G. Vakufa u selima Dobrošin, Uzriče, Seoci, Mačkovac kota 952, Pidriš kota 1188 i kota 717 (sekcija Prozor 1:100.000). Partizana ima oko 4000 dobro naoružanih lakin i teškim oružjem. Sa navedenih kota iz topova napadaju na našu glavninu, ali granate padaju oko 500 met. preko G. Vakufa. 25.11.1943. oko 9 sati pale su tri topovske granate u blizini naših snaga kod G. Vakufa, ali ovom prigodom nije bilo žrtava, osim što je bila ranjena jedna žena. Partizani dobivaju pomoć u oružju iz Prozora koga su oduzeli italijanskoj vojsci kod Prozora. Nadiranje naših snaga prema Prozoru zadržato je od strane partizana.

⁸ Ovu diverziju su izvršili dijelovi Devete krajiške NOU hrigade.

• I ovu diverziju su izvršili dijelovi Devete krajiške NOU brigade.

¹⁰ Peti ustaški zdrug

¹¹ Njemačka grupa Fogl (Vogel)

¹² Na ovim položajima, 22 februara, nalazile su se jedinice Treće krajiške, Osme baniske i Prve dalmatinske NuU brigade.

Doznaće se da su Prozor i Rama područje voda Bugojno, od strane partizana oduzeti kao i Jablanica¹³ (krila Mostar). Točnih podataka koliko je oružnika nestalo a koliko je poginulo nema.

Izvješće voda Bugojno Taj. br. 138 od 25.11.1943.

1. ožujka 1943. uspostavljena je oružnička postaja G. Vakuf, te su oružnici odpočeli svoju redovitu dužnost. Istog dana naše i savezničke snage zauzele su sela Pidriš kota 1173 juž. od G. Vakufa a udaljeno 7 km. Crni Vrh kota 1206 juž. od G. Vakufa i selo Voljevac kota 830 jugist. od G. Vakufa udaljeno oko 13 km. (sekcija Prozor 1:100.000). Na ovim se kotama i sada vodi borba. Istog dana u selu Dobrošinu kod Klecinih mlini jug.-ist. od G. Vakufa udaljeno oko 6 km. naše snage zarobile su partizanima jednu kuhinju (kazana, oko 100 kg. duhana i raznih talijanskih i naših domobranksih odora. Partizani su na više mjesta prekopali put i na ovaj način ometaju brže napredovanje tenkova naših snaga. Zarobljeno je 20 partizana koji se nalaze u G. Vakufu pod nadzorom njemačke komande. Žrtava kod naših i savezničkih snaga ima mali broj, a kod partizana ima veliki broj mrtvih i ranjenih što tvrde sami zarođeni partizani.

Izvješće oružničkog voda Bugojno broj 149/Taj. od 2. III. 1943. god.

IV. O HADU I KRETANJU SUMNJIVIH OSOBA, TUĐINSKIH I NEPRIJATELJSKIH AGENATA, PROVOKATORA I ANTIDRŽAVNIH ELEMENATA:

Od poslednjeg izvješća pa do danas nije bilo nikakvih promjena.

V. STRANA PROPAGANDA U NARODU:

Vrši se pomoću krugovala iz Londona i Moskve, te iz drugih neprijateljskih zemalja, koju pristalice partizana i četnika pronose i šire među neukim seljacima, pri čemu kod pravoslavnog življa u podpunosti uspjevaju, a djelomično i kod hrvatskog naroda, osobito kod onoga koji se nalazi na području koje se nalazi u rukama partizana.

VI. O PRILIKAMA I PREHRANI:

Stanje prehrane na području ovoga krila nije niukoliko izmijenjeno, već u protiv pogoršano naročito na postajna područja D. Vakuf, Prozor i Rama. Sa mjerodavnih mesta malo

¹³ Prozor su oslobodile jedinice Treće NOU divizije ojačane sa dva bataljona Treće krajške brigade, Ramu — Deseta hercegovačka NOU brigada, a Jablanicu — Četvrta proleterska (crnogorska) brigada. Opširnije vidi u tomu IV, knj. 10, dok. br. 130 i 173.

se dobiva, a sa sela malo se donosi, uslijed ugroženosti od pobunjenika. U izhrani najviše oskudijevaju državni činovnici i ostali službenici kao i njihovi članovi porodica, a najviše oružnici sa svojim porodicama koji su oženjeni. Zeljež. i suhoputni promet nije bio prekinut.

15/111

Oružničko krilno zapovjedništvo Jajce

5. Oružničke pukovnije

Broj: 204/taj

U Jajcu, dne 16.11.1943

ZAPOVJEDNIČTVU 5. ORUZNICE PUKOVNIJE
(J. S.)

Sarajevo.

Po prijemu na znanje prednje zapovjedi radi budućeg upravljanja i dostavljanja izvješća kako treba, vraća se spis zapovjedništvu na nadležnost.

Zapovjednik, satnik:

(Lino Skalamera)

Skalamera

19./III. J. S.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

19/111

ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUZN^TCKE PUKOVNIJE

Taj. J. S. broj 264

Sarajevo, 19. ožujka 1943.

U spise.

Dozapovjednik pukovnik

Koloman Bilić

Bilić pk

BOJNA RELACIJA JEDINICA DRUGOG DOMOBRANSKOG ZBORA ZA FEBRUAR 1943 GODINE¹

I. DIO

I. Operacije:

A. — KOD 3. PJEŠAČKE DIVIZIJE:

U toku mjeseca veljače čete i postrojbe učestovale su u manjim podhvatuma i vršile razviđanja krstarenjem.

2./3.II. Jače komunističke snage izvršile napadaj na uporište Capardi, Rudnik i Brezik² (3 j i 2 JI Capardi). Pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja posada sa Brezika po dobivenoj zapoviedi povukla se na Capardi. Ponovni napadaj usledio je u 0030 sati sa slabijim snagama pa je napadač odbijen. Komunisti su se povukli prema jugu.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Četnički gubitci: 1 ranjen.

Protivnički gubitci: 2 ubijeno, 1 ranjen i 1 živ uhvaćen.

677.11 Za vrieme od 2350 do 0020 sati komunisti napadali sa sjeverne strane naše uporište Capardi.³ Napad odbijen a napadači su se povukli prema jugu.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

8.II. Postrojbe 8. pješačke pukovnije vrše nasilno razviđanje u dva pravca:

— Iz polubojne Svetić, koja je bojna obrazovana radi zaštite lievog boka uporišta Capardi, a nalazila se privremeno u Ceriku (5 Z Zvornik), 120 domobrana i legionara pravcem: Cerik—Petrovića Gaj—Aščerići—Pavlovići (7 J Capardi); 4

— 250 četnika sa 50 domobrana pravcem: Rudnik—Zidonje—Velike Njive—Paprača (8 J Capardi).

Komunisti su bili iznenađeni pojavom naših sнaga sa dva pravca, te su se povukli pod borbom ka

¹ Original, pisan na mašini, nalaza se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 2/1—3, k. 55. Vjerovatno je pisan 10 marta 1943 godine.

* Napad su izvršile jedinice Šeste istočnobosanske NOU brigade Opširnije vidi dok. br. 140.

² Isto

Selištu (3 JZ Paprača). U 1300 sati prekinuto je daljnje razvidanje i naši dielovi su se povukli na svoje postave, jer je postojala opasnost od napadaja komunista u toku noći, koji zbog slabih snaga naši dielovi ne bi mogli izdržati.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Četnički gubitci: 2 mrtva.

Protivnički gubitci: 9 ubijenih i 16 ranjenih.

11712.11. Odpočeo je jači napadaj komunista u 2230 sati na Caparde, Prnjavor (10 SZ Caparda). Memići (5 SZ Caparda), Kadrići (6 SZ Caparda), Jusufoviće (1 S Kadrića), Vis i Vukovina⁴ (9 SZ Caparda). Posada uporišta Memići, Kadrići nije mogla izdržati napadaj te su komunisti uspjeli zauzeti ova mjesta, popaliti izvjestan broj kuća te opljačkati i odvesti stoku, a po tom oko 0330 sati povukli su se prema jugu.

Ostala uporišta izdržala su napadaj i komunisti su se povukli u 0330 sati prema jugu.

Vlastiti gubitci: 7 lakše ranjenih legionara.

Protivnički gubitci: 2 ubijeno i 1 zarobljen.

Od strane komunista strieljano 2 grad. osobe i 1 ranjena.

Plien: 3 puške, 40 naboja, 2 bombe i 1 samokres.

12.11. Jedna pojačana satnija 6. pješačke pukovnije iz Ugljevika krenula je u krstarenje i naišla na skupinu od oko 80 komunista u dobro izgradenim postavima na Svižu (10 IZ Ugljevik). Poslije 2V2 satne borbe, satnija se je morala povući prema Krstaču (6 J Ugljevik), jer je postojala opasnost od obkoljavanja budući da su se na ovom području nalazile jače skupine komunista. Satnija je tu zanoćila a sutradan se je vratila u Ugljevik.⁵

Vlastiti gubitci: 1 poginuli domobran.

Protivnički gubitci: 1 ubijen.

13.11. Oko 2000 sati jedna manja skupina odmetnika izvršila napadaj na s. Pečnik (4 SZ Modrić). Upućen jedan ojačani vod sa jednim bacacem. Do borbe nije došlo jer su se odmetnici povukli.

18.11. Oko 1930 sati jedna skupina od oko 500 komunista izvršila je napadaj sa četiri strane na Stupari.⁶ Prije ovoga prethodno je savladala uporišta Brgulje, No-

⁴ Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 309 i 335 i u ovoj knjizi dok. br. 140.

* Na ovom sektoru nalazio se Sremski NOP odred.

• Napad je izvršila Šesta istočnobosanska NOU brigada i Birčanski NOP odred Vidi dok. br. 140.

ćajeviće i Rujići (4 SI, 4 I i 4 JI Stupare). U Stuparima su se nalazili dielovi 6. satnije domdo pukovnije Tuzla, koja je nakon borbe od pola sata odstupila ka uporištu Tarevo i uz pomoć posade na Tarevu izdržala jak napadaj komunista, koji su se morali povući. Satnija bojne branitelja Kladnja, koja se nalazila u Stuparima, povukla se bez borbe u Kladanj. Ujutro komunisti su se povukli ka Bjelom polju (7 Z Caparda), a odakle dielom za Šekoviće.

Prilikom ovog napadaja komunisti su popalili nekoliko kuća u Stuparima, a 2 u Noćajevićima, te opljačkali i odveli 36 volova i razne druge stoke. Po-ređ toga, posjekli su brzoglasne stubove od Stupara prema sjeveru u dužini od 4 km, a Tuzlanski vodovod na 4 mesta razorili. Brzoglasna veza opravljena je idućeg dana, dok je opravka vodovoda trajala 7 dana. Četiri mosta na putu Tuzla—Kladanj također su porušena.

Vlastiti gubitci: 1 građanin poginuo i 1 legionar ranjen.

Protivnički gubitci: 2 ubijeno.

Plien: 1 puška.

17.11. U 0025 sati skupina od oko 600 komunista napala je sa juga uporište i željezničke postaje Pučile (4 JZ Bijeljina), Jabaušu (6 JZ Bieljina), Suho Polje (12 JZ Bieljina), Modran i Modran most⁷ (17 JZ Bijeljina). Uporišta su bila zaposjednuta s dielovima V. bojne 6. pješačke pukovnije iz Ugljevika i legionarima V. bojne domdo pukovnije Tuzla iz Janje.

Uporište Pučile branilo 30 domobrana. Napad odbijen.

Uporište Jabauša branilo je 28 dobrovoljaca. Željeznička postaja spaljena. 10 brzoglasnih stubova i 150 m željezničke pruge razoren. Dobrovoljci su se povukli, pošto su ih komunisti napali s ručnim bom-bama.

Posada uporišta Suho Polje napadaj odbila.

U Modranu i Modran mostu komunisti su se privukli do samo žičane prepreke, ali je napadaj ipak odbijen. Na željezničkoj postaji prekinuli brzoglasnu vezu i porušili brzoglasne stubove. Napadači su bili Srijemci.⁸

⁷ Odnosi se na akcije Bremskog NOP odreda.

⁸ Isto.

Odmah je upućena pomoć od jedne ojačan[^] satnije s vlakom iz Bijeljine, ali je pomoć kasno stigla, jer su se već napadači povukli u nepoznatom pravcu.

Željeznička pruga i brzoglasna veza popravljena u toku dana.

Vlastiti gubitci: 1 poginuli dobrovoljac i 5 dobrovoljaca nestalo.

Protivnički gubitci: 6 ubijeno.

Plien: 2 puške, 1 samokres, nekoliko bombi, nešto streljiva i 600 komada praznih čahura.

18.11. U 1525 sati kod Crvenog Potoka (8 SZ Bijeljine) izvršen napad na preselicu 23. satnije 6. pješačke pukovnije koja se kretala iz Dragaljevca za Bijeljinu. Jačina komunista oko 500.⁹ Napad izvršen obkoljavanjem. Upućena jedna kombinirana satnija, koja je izpred Crvenog Potoka naišla na 11 domobrana iz navedene preselice, od kojih je dobilo izvješće, da je 23. satnija obkoljena i da vodi borbu. Pošto je postojala opasnost i po ovu satniju, ista se je povukla natrag zatraživši pomoć iz Bijeljine. Po dolasku još jedne satnije izvršen je ponovni pokret ka Crvenom Potoku, ali se na neprijatelja nije naišlo, jer se isti povukao ka Gornjem Dragaljevcu (10 Z Bijeljina).

Vlastiti gubitci: zarobljeno: 2 časnika, 5 dočasnika i 87 domobrana sa celokupnom opremom i tvorivom i 15570 naboja.

Protivnički gubitci nepoznati.

21.11. Vršeno razvidanje sa dva ojačana voda iz Oštica i Branjevo (6 i 12 JZ Janje) prema Bjeloševcu (10 JZ Janje). Pri povratku između Bjeloševca i Tavna (3 Z Bjeloševca) oba voda napadnuta od skupine oko 200 komunista iz pravca Gor. Pilića (3 J Bjeloševca). Pod pritiskom jačeg neprijatelja vodovi su se povukli ka Tavni. Upućen jedan vod za pojačanje iz Branjeva nakon čega su se komunisti povukli.

Vlastiti gubitci: 2 domobrana nestalo.

Protivnički gubitci nepoznati.

22.11. Oko 1000 sati jedan ojačani vod 6. pješačke pukovnije naišao je na manju skupinu četnika odmetnika kod s. Gnionice (6 S Modrić). Poslije kraće borbe odmetnici su se povukli.

Vlastitim gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

• Isto

B. — KOD 4. PJEŠAČKE DIVIZIJE:

U toku mjeseca veljače čete i postrojbe učestvovale su u manjim podhvatuma i vršile razviđanja.

1.II- Sjeverno r. Ukraine snage III. bojne 6. pješačke pukovnije i jurišna satnija 4. pješačke pukovnije zauzeli su od odmetnika postave: šk. Trstenci — padine iztočno Crna Rieka—Jovanova Kosa—Humka—Gradina, te uzpostavljle vezu sa Zobištem (211).

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

2.II. Nepoznati odmetnici na 6 km prema Blatnici prekinuli željezničku prugu. U isto vrieme vršene su pljačke u s. Mršići i Studenci. Među pljačkašima prepoznat je Todorović Rade iz Dubrave.

4.II. Poduzet podhvat na Motajici. Snage koje su učestvovale, pod zapovjedničtvom 4. pješačke divizije, bile su:

Desna kolona: Ustaše, 9. satnija 5. satnija 5. pješačke pukovnije (ukrajinska), 11 satnija 5. pješačke pukovnije, milicioneri i 1 haubica.

Ljeva kolona: IV. bojna 1. pješačke pukovnije i 1 haubica na postavu u Miškovcima.

Srednja kolona: III. bojna 6. pješačke pukovnije i gorski top 13. satnije 5. pješačke pukovnije.

U toku dana liva kolona stigla je i zanočila na Dugoj Kosi (264), srednja kolona stigla do bezimene kote (oko 500 m I Pasja Pravda), a sa desnom kolonom izgubio se spoj. Milicioneri i dva voda 11. satnije 5. pješačke pukovnije i 1 vod 10. satnije 5. pješačke pukovnije zauzeli su s. Korovi, dok Novu Ves nisu mogli zauzeti zbog jakog otpora odmetnika.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

5.II. Milicioneri sa dva voda 11. satnije 5. pješačke pukovnije i 1 vodom 10. satnije 5. pješačke pukovnije zauzeli su Novu Ves oko 1330 sati, zahvaljujući radu srednje kolone.

Srednja kolona je ovladala Pasjom Pravdom (332). Da bi se dobio spoj sa desnom kolonom i olakšalo njeno nastupanje, krenula je srednja kolona (bez 1 satnije, koja je ostala na Pas. Pravdi kao posada) duž ceste Pasja Pravda — Lipova Kosa — k. 226. Kretanje je vršeno pod odporom slabijih, ali veoma spretnih i do skrajnosti drzkih i obučenih odmetnika

za borbu po šumama, tako da je jedna šaka četnika uspjela zadržati skoro cijelu kolonu. Tom prilikom je zarobljen poručnik Božić Antun iz 11. satnije 6. pješačke pukovnije. Poručnik Božić je prilikom dalnjem pokretanju četnika uspio prebaciti se u Dugi Potok, gdje je ponovno bio zarobljen i odveden u pravcu Trstenaca. Tu je preslušan i zatvoren, ali je preko noći koristeći se odsutnosti odmetnika-stražara uspio kroz prozor pobjeći i prijavio se našoj posadi u Trstencima.

Zapovjednik divizije videći nesposobnost četa i mogućnost sloma kolone, te nemogućnosti dobijanja spoja sa desnom kolonom, odlučuje da 9. satnija 6. pješačke pukovnije ostane kod Pasje Pravde uređivši postave za odbranu, a ostatak srednje kolone da kreće ka Novoj Vesi. Srednja kolona je stigla u Novu Ves pod manjim otporom odmetnika oko 1700 sati, zatekavši našu posadu (2 voda 11. satnije 5. pješačke pukovnije, 1 vod 10. satnije 5. pješačke pukovnije i milicionere), koji su istog dana zauzeli Novu Ves te za odbranu iste postavili na grebenu sjeverno od Nove Vesi 11. satniju 6. pješačke pukovnije a u samoj Novoj Vesi pojačana posada sa 10. satnjom 6. pješačke pukovnije.

Lieva kolona je stigla do kose Zivanići, dok se je za prenoćište povukla u s. Ristići, radi jakog otpora i napadaja s fronta i lievog boka.

Desna kolona vratila se na svoj polazni postav s. Trstenci i ako joj je srednja kolona očistila odmetnike pred njenim frontom.

Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo.

Protivnički gubitci nepoznati.

Upućena jedna ojačana satnija iz 8. pješačke pukovnije u cilju uhićenja i razoružanja odmetničke bande iz Kamenice i Dubrave. U šumi Krš (13 JI Teslić) obhodnja je uspjela uhititi vodu pljačkaške bande Radu Todorovića sa 3 njegova pomagača.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci: 4 pljačkaša uhvaćeno, među njima odbjegli domobran domdo bojne Teslić Dubinović Ramo.

Dielovi 5. pješačke pukovnije produžuju kretanje pravcem: Pasja Pravda—Nova Ves. Lievi bok ove kolone bio je jako ugrozen.

- Vlastiti gubitci: 2 ranjena i 2 nestala domobrana.
Protivnički gubitci nepoznati.
- 8.II. Pri pokretu jedne satnije iz Nove Vesi na k. 326 ubijen je četnik Pero Matijević, bivši zapovjednik mesta Nove Vesi i 1 četnik ranjen.
Vlastitih gubitaka nije bilo.
Protivnički gubitci: 1 ubijen i 1 ranjen.
- 9.II. Izvršen je podhvatzauzimanja Tromeda (204). Četnici su se povukli iz Tromede bez borbe.
<• U toku cijelog dana vršeno je krstarenje pravcem: Trstenci — Bregovi — Ziškina Kosa — Ugljarice — Korovi — šk. Trstenci. Manje četničke skupine pri nailasku naših snaga razpršile se.
Vlastitih gubitaka nije bilo.
Protivnički gubitci nepoznati.
- 10.11. Skupina od 10—15 odmetnika davała je odpor iz šk. Kalenderovci te se ista pod borbom povukla.
Vlastitih gubitaka nije bilo.
Protivnički gubitci: 1 zarobljen.
Plien: 1 samokres.
- 11.11. VI. bojna 1. pješačke pukovnije zauzela Parlog (189). Postav milicionera kod Višnjika napadnut je od strane odmetnika. Napad je odbijen.
Vlastiti gubitci: 3 poginula domobrana i 2 lakše ranjena.
Protivnički gubitci: 1 ubijen.
- 12.11. Pobunjenici izvršili napadaj na Parlog. Napad odbijen.
Vlastiti gubitci: 1 poginuli domobran.
Protivnički gubitci nepoznati.
- 13.11. 17. satnija 1. pješačke pukovnije ušla u s. Sibovsku i zauzela postav. Četnici bataljona „Kneza Arsenija“ u jačini oko 100 četnika nisu dali odpor, ali nisu htjeli napustiti selo.
Vlastitih gubitaka nije bilo.
Protivnički gubitci nepoznati.
- 22.11. Odmetnici izvršili upad u s. Stanice (12 J Derventa) kojom prilikom su ranili 3 seljaka i opljačkali stanovništvo. Milicioneri (oko 30) morali su se povući pred nadmoćnjim neprijateljem.
Vlastitih gubitaka nije bilo.
Protivnički gubitci nepoznati.
- 23.11. Jedinice 8. pješačke pukovnije poduzimaju podhvatz protiv odmetnika-pljačkaša Sime Spasojevića i drugih pomagača u Brezove Dane (13 JI Teslić). Na

brdu Ozebu (12 JI Teslić) obkoljeni sa, uhićeni i razoružani Simo Spasojević sa još 4 druga. Protiv istih vodi se istraga.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci: 4 uhvaćeno.

Plien: 6 pušaka, 3 boda, 1 samokres, S nabojnjače, 3 pripasna remena i 3 torbice.

24.11. Pobjegao iz sastava IV. bojne 1. pješačke pukovnije domobran Mato Robotić, napustivši stražarsko mjesto i odnevši sobom stroj opušku sa punim okvircrom, pušku s bodom i 120 naboja.

25.11. Izvršen je podhvati na odmetnike koji su izvršili napad na s. Stanići 22. II. Napad je odpočet sa postava: Karaula, gdje su bili ukopani odmetnici. Nakon ogorčene borbe odmetnici su potisnuti i gonjeni u pravcu s. Trnjani i Majevac.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

26.11. Odmetnici napali ponovo s. Stanići. Napadaj su odbili milicioneri.

Vlastitih, gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

C. KOD BANJALUČKOGL ZDRUGA:

U toku mjeseca veljače čete i postrojbe učestvovali su u manjim podhvatima.

I.II. Čete upućene, u razviđanje sukobile se kod St. Rieke sa jednom skupinom od oko 200 komunista, koji su se poslije kratke ali oštре borbe povukli ka jugu.¹⁰

Vlastiti gubitci: 1 poginuli i 2 ranjena domobrana.

Protivnički gubitci: 6 ubijenih.

Plien: 6 pušaka.

3.II. Poduzeto je čišćenje područja iztočno od Prijedor-a, a južno od r. Sane, kojom prilikom su naše čete naišle na jednu skupinu od oko 500 komunista¹¹ kod Vinogradina (15 ZZJ Prijedor). Kako su komunisti bili posjeli utvrđene postave i bili su dobro naoružani došlo je do jake borbe u kojoj su komunisti bili prinuđeni na povlačenje ka jugo-zapadu.

Vlastiti gubitci: 2 poginula i 5 ranjenih domobrana.

¹⁰ Odnosi se na jedinice Pete krajiske KOV origade

¹¹ Isto

- Njemački gubitci: 1 ranjeni vojnik.
 Protivnički gubitci nepoznati.
- 11.11. Oko 2330 sata jedna slabija skupina komunista napala postave za osiguranje Bos. Dubice. Napadaj izvršen sa južne i jugo-iztočne strane. Poslije 1-satne borbe komunisti su se povukli bez ikakvog uspjeha.
 Vlastiti gubitci: 1 ranjeni domobran.
 Protivnički gubitci nepoznati.
- 22.11. Iz uporišta Svodna poduzeto je razviđanje ka s. Marini (12 SZ Prijedor). Južno od s. Marini naši su dielovi došli u sukob sa predstražama komunista, koje su se povukle ka sjeveru. Naši su se dielovi vratili u uporište.
 Vlastitih gubitaka nije bilo.
 Protivnički gubitci: 2 ubijena i 1 zarobljen komunista.
- 25.11. U zajednici sa njemačkim četama poduzet poduhvat ka s. Marini i Krivoj Rieci (12 i 16 SZ Prijedor), gdje se je navodno prikupila jedna brigada komunista.¹² Kod s. Marini došlo je do sukoba sa jačim komunističkim snagama, koje su se povukle ka Pastirevu (20 SZ Prijedor).
 Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen. 1 častnik sa 19 domobrana nestalo.
 Protivnički gubitci: 114 ubijenih.
 Plien: 1 strojnica, 2 strojopuške, 1 strojosamokres i 22 puške.
 Iz komunističkog zarobljeničtva oslobođeno 3 domobrana.
- 26.11. Njemačke čete sa našim dielovima poduzele poduhvat ka Prnjavoru u cilju protjerivanja dielova komunista koji su se na tome području prikupili.¹³ Od naših četa u ovom poduhvatu učestvovale su 1. i 2. satnija IV. ustaške bojne iz Musi. Celinca.
 U svom nadiranju od Celinca, preko Jošavke ka Prnjavoru, ustaške satnije došle kod s. Dubrave (15 I Celinca) u sukob sa jačim snagama komunista. Poslije jake borbe, koja je trajala 2 sata, komunisti su se povukli ka jugo-izтоку.
 Vlastiti gubitci: 3 vojničara poginula.
 Protivnički gubitci nepoznati.

Isto k
 " Na području Prnjavora, Teslica i Kotor Varoši nalazila se Prva krajiška NOU brigada i Četvrti krajiški NOP odred. Vidi dok. br. 64.

27.11. Producen je i završen podhvati protiv komunističke brigade u području Pastireva (20 SZ Prijedor). Poslije jakih borbi komunisti su podpuno razbijeni i razpršeni, te su se u neredu povukli ka istoku (u Kozaru).

Vlastiti gubitci: 1 poginuli i 4 ranjena domobrana.

Protivnički gubitci: 4 ubijeno.

Ovog dana su se vratili, od onih koji su nestali 25.11. 1 častnik i 9 domobrana. Za sudbinu ostalih 10 domobrana nisu se mogli dobiti podatci.

IL IZKUSTVA:

Naročitih novih izkustava u ovom razdoblju nema.

Uočljiv je postupak satnije bojne branitelja Kladnja (16./17.II.) prilikom napadaja komunista na Stupare, kako su se povukli ka Kladnju, ne dajući skoro nikakav odpor, iz čega proizlazi da su isti borbeni samo onda kada je u pitanju samo njihovo mjesto, dok za odbranu ostalih mjesta ne žale založiti svoje živote.

Zaključak: dobrovoljačke postrojbe daju od sebe sve samo kada je u pitanju obrana njihovih mesta.

HL NEDOSTACI I POGRJEŠKE:

Izvršenim preustrojavanjem postrojbi stanje se kod četa dosta popravilo, ali se još uvjek osjećaju nedostaci:

U nekim postrojbama još uvjek ima dosta pričuvnika starijih godišta.

Nedostatak djelatnih časnika i ako je broj satnija smanjen, još se osjeća. Pričuvni časnici postaju sve bolji, što je posljedica uvodenja izvanredne djelatne službe.

Naoružanje još uvek nedovoljno. Naročito je veliki nedostatak u težkom pješačkom naoružanju.

Oprema kod postrojbi još uvjek slaba.

Prehrana kod postrojbi još uvjek slaba u srođenju sa savezničkim postrojbama. Četa osjeća razliku između prehrane onih hrvatskih postrojbi koje su podpali pod Njemačku obskrbu i naših.

Obskrba duhanskim proizvodima postrojbi, nalazećih se na postavima, otežana, što jako negativno utiče na duh momčadi. Premalo je duhana za borce.

Cetnici-suborci zadržali svoj stav u granicama primirja, ali ovo ne isključuje mogućnost da jednog dana promjene svoje držanje i postanu otvoreni neprijatelji. Sa ovim činbenikom se mora računati. Ovaj preokret će nastupiti iznenada.

Zapovjednik
general Iser
Iser

BR. 319

OPŠTA BOJNA RELACIJA TREĆE PJEŠAČKE DIVIZIJE ZA MJESEC FEBRUAR 1943 GODINE¹

OPCA BOJNA RELACIJA

3. PJEŠAČKE DIVIZIJE ZA MJESEC VELJAČU 1943 GODINE SA-
STAVLJENA PREMA ZAPOVJEDI MINISTARSTVA ORUŽANIH
SNAGA GLST. BR. 1942/TAJNO OD 9. PROSINCA 1941.

I. DIO

1. PODRUČJE 3. PJEŠAČKE PUKOVNIJE

U toku mjeseca veljače 1943. godine jedinice 3. p. p. vršila su samo krstarenja i to:

— Noću 16./17. veljače 1943. u 0025 partizani jačine oko 600 ljudi² napali su sa juga uporište i željezničke postaje Pučile (4 JZ Bijeljine), Jabalušu (6 JZ Bijeljine), Suho Polje (12 JZ Bijeljine), Modran i Modran most (17 JZ Bijeljine). Uporišta su bila zaposjednuta domobranima V. bojne 6. p. p. iz Ugljevika i legionarima V. bojne Domdo pukovnije iz Janje.

a) Uporište Pučile³ branilo je 30 domobrana. Napad odbijen bez gubitaka, a partizanski 3 poginula. Na mjestu napada partizana nadeno 600 čahura.

b) Napad na Jabalušu odpočeo u 0025 koju je branilo 28 dobrovoljaca. Željeznička postaja spaljena. 10 brzoglasnih stubova i 150 m. željezničke pruge pokvareno. Dobrovoljci se povukli tek po bacanju ručnih bombi od strane komunista u pravcu Bijeljine.⁴

Gubitci: 1 dobrovoljac mrtav, a 5 nestalih.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/I—13, k. 55. Vjerovatno je pisan 10 marta 1943 godine.
² Odnosi se, vjerovatno, na jedinice Majevičkog i Sremskog NOP odreda.

³ Puhare Pučile

⁴ Vidi prim. br. 2.

c) Napad na Suho Polje odbijen je bez naših gubitaka a partizanski nepoznati.

d) Napad na Modran i Modran most počeo je u 0100. Komunisti nepoznate jačine- privukli su se do žice. Posada u žilavoj borbi odbila je napad. Naši bez gubitaka, a komunistički 3 mrtva kod žice. Plien: 2 puške, 1 samokres, nekoliko bombi i nešto streljiva. Komunisti na željezničkoj postaji Modran prekinuli brzoglasnu vezu a brzoglasne stubove srušili. Komunisti su bili Sremci.⁵

e) Komunisti kod svih navedenih napada povukli su se u nepoznatom pravcu, vjerojatno u pravcu D. Trnove.

f) Ugljevik tom zgodom nije napadnut.

Odmah je upućena pomoć jedne ojačane satnije vlakom iz Bijeljine, ali na napadače nije se naišlo jer su se povukli u pravcu D. Trnove (11 JZ od Janje).

Željeznička pruga i brzoglasna veza u toku 17. II. 43. opravljena.

— 18. II. 43. u 1525 izvršen je napad od strane komunista na preselicu 23. satnije 6. p. p. kod Crvenog Potoka (8 SZ Bijeljina), koja se nalazila u hodu iz Dragaljevca za Bijeljinu. Jačina komunista oko 500. Napad je izvršen obkoljavanjem.

U svrhu osiguranja pokreta 23. satnije upućena je iz Bijeljine u 1210 jedna kombinirana satnija, koja je ispred Crvenog Potoka naišla na predhodnicu 23. satnije jačine 11 domobrana, od koje je dobila izvješće, da je 23. satnija obkoljena i da vodi borbu. Pošto je postojala opasnost i po ovu satniju, ista se je povukla natrag zatraživši pomoć u Bijeljini. Po dolasku i ove satnije izvršen je ponovni pokret ka Crvenom Potoku, ali se na neprijatelja nije naišlo, jer se isti povukao ka Gor. Dragaljevcu (10 Z Bijeljine).

Tom prilikom zarobljeno je 2 častnika, 5 dočasnika i 87 domobrana sa cijelokupnom opremom, oružjem i tvorivom, te 15570 naboja.

— 21. veljače 1943. god. vršeno je razvidanje sa dva, ojačana voda iz Oštice i Branjeva (6 i 12 JZ Janje) prema Bjeloševcu (10 JZ Janje). Pri povratku između Bjeloševca i Tavne (3 J Bjeloševca) oba voda napadnuta od strane komunista jačine oko 200 ljudi iz pravca G. Pilića (3 J Bjeloševca). Pod pritiskom jačeg neprijatelja vodovi su se povukli ka Tavni. U 1210 upućeno je samovozom pojačanje iz Branjeva jačine jednog voda, nakon čega su se partizani povukli. Prilikom napada čuli su se povici od strane komunista: „Domobrani bacite oružje

⁵ Sremski NOP odred

— predajte se". Gubitaka na našoj strani nije bilo, dok kod komunista nepoznato.

Prilikom ovog razvidanja zarobljena 2 domobrana, za čiju se sudbinu nije ništa doznao.

2. PODRUČJE 6. PJEŠAČKE PUKOVNIJE.

U toku mjeseca veljače 1943. god. jedinice 6. p. p. vršile su samo manje podhvate — razvidanje i to:

— 12. II. 43. u 0415 jedna ojačana satnija iz Ugljevika krenula je u krstarenje protiv skupine komunista jačine oko 80 ljudi u dobro izgradenim postavima na Svižu (10 JZ Ugljevika). Posle borbe koja je trajala od 1130 do 1300, satnija se je morala povući, prema Krstaču (6 J Ugljevika), jer je postojala opasnost od opkoljavanja budući da se na ovome području nalazile jače skupine komunista, te je tu i zanoćila a sutradan satnija se je vratila u Ugljevik.

Gubitci: 1 domobran poginuo i 1 komunist.

— 13. II. 43. oko 2000 jedna manja skupina odmetnika izvršila je napad na s. Pečnik (4 SZ Modrič). Upućen je jedan ojačani vod sa jednim bacačem, ali do borbe nije došlo, jer su se odmetnici povukli.

— 22. II. 43. oko 1000 jedan ojačani vod naišao je na manju skupinu četnika odmetnika kod s. Gnionica (6 S. Modrič). Nakon kraće borbe odmetnici su se povukli. Gubitaka nije bilo.

3. PODRUČJE 8. PJEŠAČKE PUKOVNIJE.

U toku mjeseca veljače 1943. godine jedinice 8. p. p. učestovale su u sledеćim podhvataima — krstarenjima i to:

— Noću 2.'3. veljače jače komunističke snage izvršile su napad na uporišta Capardi, Rudnik i Brezik (3 J i 2 JI Capardi). Pod pritiskom nadmoćnog neprijatelja posada sa Brezika po dobivenoj zapovjedi povukla se na Caparde. Ponovni napad uslijedio je u 0030 sa slabijim snagama i napadač je odbijen. Komunisti su se povukli prema jugu. Gubitci naši: 1 četnik ranjen, a neprijateljski: 2 mrtva prebrojano, 1 ranjen i 1 živ uhvaćeni.®

— Noću 6./7. veljače od 2350 do 0020 komunisti napadali su sa sjeverne strane uporište Caparde. Napad odbijen, a komunisti su se povukli prema jugu.⁷ Gubitaka nije bilo.

— 8. veljače 1943. od 0700 vršeno je nasilno razvidanje u dva pravca i to:

• Akciju su izvršile jedinice Šeste istočnobosanske NOU brigade. Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 309 i u ovoj knjizi dok. br. 140.

' Isto

iz polubojne Svetić (ova polubojna obrazovana je radi zaštite lievog boka uporišta Capardi, a nalazila se privremeno u Ceriku (5 Z Zvornika), 120 domobrana i legionara pravcem: Cerik — Petrovića Gaj — Aščerići — Pavlovići (7 J Capardi); i 250 četnika sa 50 domobrana pravcem: Rudnik — Zidonje — Velika Njiva — Paprača (8 J Capardi). Komunisti su bili iznenadeni pojavom naših snaga sa dva pravca, te su se povukli pod borbom ka Selištu (3 JZ Paprače). U 1300 prekinuto je dalje razvidanje i naši djelovi su se povukli na svoje postave, jer je postojala opasnost od napada komunista u toku noći, koji zbog slabih snaga naši djelovi ne bi mogli izdržati. Gubitci: kod domobrana, nije bilo, kod četnika 2 mrtva, kod komunista 9 mrtvih prebrojano, 16 ranjenih. Pliena nije bilo.

— Noću 11./12. u 2230 odpočeo je jači napad komunista na Caparde, Prnjavor (10 SZ Caparda), Memiće (5 SZ Capardi), Kadriće (6 SZ Capardi, Jusufoviće) 1 S Kadrića), Vis i Vukovine⁸ (9 SZ Caparde). Posada uporišta Memići, Kadrići nije mogla izdržati napad te su komunisti uspjeli zauzeti ova mješta popaliti izvjestan broj kuća te opljačkati i odvesti stoku, a po tome oko 0330 povući se ka jugu. Ostala uporišta izdržala su napad i komunisti su se povukli također u 0330 ka jugu. Gubitci naši: 7 lakše ranjenih legionara, kod neprijatelja 2 mrtva prebrojano i 1 zarobljen, te 2 civila streljana od strane komunista a 1 ranjen. Plien 3 puške, 40 naboja, 2 bombe i 1 samokres.

— Noću 16./17. oko 1930 jedna skupina komunista jačine oko 500 izvršila je napad sa 4 strane na Stupare pošto je pret-hodno savladala uporišta Brgulje, Noćajeviće, i Rujići (4 SI, 4 I i 4 JI Stupara). U Stuparima kao posada nalazili se djelovi 6. satnije Domdo pukovnije koja je nakon borbe od pola sata odstupila ka uporištu Tarevo i uz pomoć posade na Tarevu izdržala jak napad komunista, koji su se morali povući. Satnija Bojne branitelja Kladnja koja se nalazila u Stuparima povukla se bez borbe za Kladanj. U jutro komunisti su se povukli ka Bjelom Polju (7 Z Caparda), a odavde djelom za Šekoviće.

Prilikom napada komunisti su popalili nekoliko kuća u Stuparima, a 2 u Noćajevići, te opljačkali i odveli oko 36 volova i razne druge stoke. Pored toga posjekli su brzoglasne stubove od Stupara prema sjeveru u dužini od 4 km., a Tuzlanski vodovod na 4 mjeseca razorili. Brzoglasna veza opravljena je idućeg dana, dok je opravka vodovoda trajala 7 dana. 4 mosta na putu Tuzla—Kladanj također su bila porušena. Gubitci naši: 1 dobrovoljac ranjen a 1 civil poginuo. Neprijateljski: 2 mrtva prebrojano. Plien 1 puška.

⁸ Isto

I u toku mjeseca veljače 8. p. p. kao i u mjesecu siječnju nalazila se sa stožerom pukovnije 13., 14. i 15. satnjom, te I. i IV. bojnom izvan podhvatanog područja ove divizije, pa nije poznat rad ovih djelova. Bojnu relaciju za rad ovih djelova dostaviti će zapovjedništvo 4 pješačke divizije kome su ovi dje-lovi 8. p. p. bili podređeni.

IZKUSTVA

Naročitim iskustava u ovome razdoblju nema jer nisu vodenii veći podhvati, dok su napadi partizana redovno odbijeni. Jedino se može uočiti da su Kladanjci prilikom napada komunista na Stupare napustili samo mjesto a da nisu dali odpor i povukli se ka Kladnju, iz čega proizlazi, da su isti borbeni samo onda, kada je u pitanju samo njihovo mjesto — što su i dokazali — dok za odbranu ostalih mjesta ne žele da založe svoje živote.

Na temelju ovoga slučaja, a kao izkustvo može se koristiti, da dobrovoljačke postrojbe daju sve od sebe, kad je u pitanju odbrana njihovih mjesta, pa bi ih trebalo samo u tu svrhu i upotrebljavati.

NEDOSTATCI I GRIESKE

Pored već javljenih nedostataka u ranijim bojnim relacijama novi nedostatci nisu primjećeni u ovome razdoblju, pošto nije bilo naročitih akcija.

ZAKLJUČAK:

U svim borbama tokom ovog mjeseca pojavljuje se kao napadač veća ili manja skupina komunista sa upadljivim ciljem — pljačka, kao što je bio slučaj prilikom napada na Stupare i Kalesiju i Memiće, dok je jedino borba istočno od Ugljevika imala karakter zauzimanje uporišta i rušenje željezničkih i brzoglasnih postrojenja. Sve ove napade izvršili su pripadnici VI. proleterske partizanske brigade. Ova brigada je za sada jedina skupina koja ispoljuje svoju borbenu aktivnost prema našim postrojbama.

Cetnici zadržali svoj stav u granicama primirja, ali ovo ne isključuje mogućnost da jednog dana promjene svoje držanje i postanu otvoreni neprijatelj. Sa ovim čimbenikom mora se računati, a u toliko prije, što će ovaj preokret nastupiti iznenada.

Zapovjednik, pukovnik
(Radi)
Radi

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUZNIČKE PU-KOVNIJE OD 11 MARTA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI I U DOLINI NERETVE¹

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
5 ORUZNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J. S. Broj 291
Sarajevo, 11. ožujka 1943.**

**Predmet: Izvješće o
partizanima.**

**¹ MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA, GLAVNOM
RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST,
ODSJEK X**

Zagreb.

Savezno okružnici M. U. P. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost odsjek X V. T. Br. 11/42. od 14. XII. 1942! predlažem sliedeće izvješće o partizanima:

Na Jugo istočnom području pukovnije nije bilo partizanskog djelovanja. Na sjeveru istoku partizanske skupine² na području Šekovića (15 km. sjevero zapadno od Vlasenice) napadnute početkom mj. ožujka 1943. po četničkim grupama prihvatile su borbu i potisnule četnike u znatne gubitke na jug Malom Polju (8,5 km. jugo zapadno od Vlasenice). Na prostoru desne obale rijeke Bosne uzvodno do utoka rijeke Krivaje u Bosnu, uzvodno rijekom Krivajom do Vozuće nema, osim područja Šekovići—Rudište, partizana. Na tome području djeluju pravoslavci četnici.

Na sjevero zapadu: Početkom mj. ožujka 1943. u jutarnjim satima partizanske grupe napadaju domobranska uporišta kod sela Bukovica (2 km. sjevero istočno od Travnika) i Baš Bunara (1 km. sjevero zapadno od Travnika). Napadi odbijeni, gubitaka nije bilo. Razbijene na Ivan Sedlu i Bradini manje partizanske grupe i grupice iscrpljene i izmorene pojavljuju se na području Kreševa, proganjene po oružničkim obhodnjama. Snažnim udarcem njemačkih i domobranskih snaga iz Jajca u smjeru Varcar Vakufa³ partizani su izbačeni iz Varcar Vakufa, naša vlast u istom uspostavljena je.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 35 3—1, k. 149 A.

² Odnosi se na Šestu istočnobosansku NOU brigadu. Vidi dok. br. 140 i 315.

³ Mrkonjić Grad

Na zapadu: Područje Gornji Vakuf — Prozor, prikupljene su jače partizanske skupine oko 8 brigada, 4.000—5.000 partizana dobro naoružanih lakim i teškim oružjem, dosta streljiva koja su zaplijenili od Talijana prilikom zauzeća Prozora, tako da su topovskom vatrom tukli Gornji Vakuf. Savezničke njemačke i ustaške snage V. zdruga uspjele su 22. veljače 1943. izbaciti partizane iz Gornjeg Vakufa i potisnuti ih jugo istočno i jugo zapadno na liniju Dobrošina, Uzričje, Seoci, Mačkovac kota 952, Pidriš kota 1188 i Kuti kota 717. Partizani dovlače pojačanje iz Prozora⁴ i Livna.⁵ U dalnjem potiskivanju i gorenjenju partizana njemačke i naše oružane snage zauzele su 1. ožujka 1943. Pidriš kota 1188 (5,5 km. jugo zapadno od Gornjeg Vakufa) Crni Vrh kota 1206 (7,5 km. jugo istočno od Gornjeg Vakufa) i Voljevac kota 830. Zarobljeno je 20 partizana, plien; razne talijanske odore, veća količina duvana i partizanska kuhinja. Partizani su na više mjesta razorili cestu i mostove, Gornji Vakuf—Prozor da bi usporili naše napredovanje. Gubitci partizana mrtvih i ranjenih veliki su. Ranjenike odvoze u Prozor i Sćit. U toku noći 3/4. ožujka 1943. vodile su se ogorčene borbe, 7,5 km. jugo zapadno i jugo istočno od Gornjeg Vakufa, sa jakim partizanskim snagama od oko 8 brigada.⁶ Partizani su protunapadajem zauzeli kote 1025, 1197, Crni Vrh 1206, 1170 i 1154. (1:100.000). Gubitci partizana, 250 mrtvih, mnogo ranjenih i 3 prebjegla. Gubitci naši, 96 Njemaca mrtvih, 147 ranjenih i 41 nestalih, 2 ustaša mrtva i 14 ranjeno. Na jugo zapadu: područje Ivan Sedlo—Konjic njemačke i naše domobranske snage uspješno potiskuju partizane u smjeru sjevero zapadno od Konjica te su 5. ožujka 1943. u nadiranju stigle na liniju Višnjevica kota 879 (12 km. sjevero zapadno od Konjica) Sultići. Trusina kota 419, riječicom Neretvicom do njenog utoka u Neretvu, dok je grupa König imala dodir sa partizanima⁷ kod Trešnjevice kota 1159 (9 km. zapadno od Ivan Sedla). Napredovanje je otežano jakim partizanskim odporom

1 teško prolaznim zemljишtem.

Kao važnije iznosim sliedeće događaje:

17. II. 1943. u 1130 sati, odjel naše i savezničke njemačke snage sukobio se sa partizanima na Caninom Polju⁸ (6 km. sjevero zapadno od Jajca). U dvosatnoj borbi poginule su 2 ustaša, 2 njemačka vojnika i 2 njemačka vojnika ranjena.⁹

⁴ Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu.

⁵ Jedinice Sedme i Šesnaeste brigade Sedme NOU divizije

• Vidi dok. br. 13, 15, 19, 315, 316 i 339.

⁷ Sa jedinicama Pete crnogorske NOU brigade. Vidi dok. br. 315.

⁸ Vjerovatno Carevo Polje.

• Borba je vođena protiv jednog bataljona Sedme i jednog bataljana Devete NOU brigade.

18. II. 1943. u 0645 sati, jedan jači odjel naše i savezničke njemačke snage sukobio se ponovno sa partizanima na Caninom Polju. U dvodnevnoj borbi odjel je potisnuo partizane u pravcu Magaljdola (10 km. sjevero zapadno od Jajca) a odatle u pravcu Šipova (22 km. zapadno od Jajca). Gubitci 7 partizana poginulo. Plije 7 pušaka i 1 laka strojnica. Naši gubitci 1 njemački vojnik poginuo, 1 ustaški poručnik i 2 ustaša ranjena.

24. II. 1943. u 1020 sati, partizani su razorili prugu na km 7—8 Donji Vakuf—Jajce. Dolazeći oklopni vlak, izišao je sa pruge i stao, našto su partizani otvorili vatru. Domobrani iz vlaka vatrom odgovorili i partizane nakon pola sata odbili. Gubitaka nije bilo.¹⁰ Promet još nije uspostavljen.

28. II. 1943. u 2100 sat, grupa od 8 naoružanih partizana došla je u Staro Selo (15 km. sjevero zapadno od Fojnice) pozivaju i prikupljaju nasilno mladiće da stupe u njihove redove.

1. III. 1943. u 0140 sati, partizani su napali domobransko uporište i bunker kod sela Bukovica (2 km. sjevero istočno od Travnika). Napad odbijen, gubitaka nije bilo. Iste noći u 0350 grupa od 200—300 partizana napala je domobransko uporište i bunker kod Baš Bunara (1 km. sjevero zapadno od Travnika). Napad odbijen, gubitaka nije bilo.

Razbijeni na području Ivan Sedlo i Bradine partizani u manjim grupama primjećeni su na području postaje Kreševo. 3. ožujka 1943. videna je grupa od 10 partizana među kojima jedna žena kod sela Toplice i Gunjevi¹¹ (5.5—5 km. jugo zapadno od Kreševa) i jedna grupa od 4 partizana među kojima jedna žena kod sela Crnički Kamenik (5 km. sjevero zapadno od Kreševa), kreću prema sjeveru.

4. III. 1943. u 1115 sati partizani su izvršili vatrene prepade puščanom, strojopuščanom vatrom i bacačima mina sa lieve obale rieke Vrbasa na preselice njemačkih samovoza 18 km. cesta Jajce — Donji Vakuf. Gubitaka nije bilo.

7. III. 1943. primjećene su jače partizanske grupe u pokretu kod sela Buljina i Dobričevci kota 1212 (18.5 km. sjevero zapadno od Konjica) prema planini Bitovnja. Sobom vode stanovništvo, te izgleda da namjeravaju prodrijeti preko Bitovnje na područje Fojnica—Kreševo. Na znanje.

Dozapovjednik pukovnik
Koloman Bilić
Bilić pk

¹⁰ Akciju je, vjerovatno, izvela Deveta krajiška NOU brigada.

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U VLASENICI OD
12 MARTA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA
KRAM¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U VLASENICI

Vlasenica, dne 12. III. 1943. g.

T. Broj: 160/43

Predmet: Čelonja Miloš i dr.
četnici uhićeni.

- 1.) Velikoj župi Vrhbosna u Sarajevu,
- 2.) Ustaškom Stožeru Vrhbosna u Sarajevu,
- 3.) Župskoj redarstvenoj oblasti u Sarajevu,
- 4.) Domobranskom vojnom zboru — Glavno stožer, odjel u Sarajevu
- 5.) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu,
- 6.) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost Odsjek X u Zagrebu,

Oružnička postaja u Han Pijesku dostavila je ovoj kot. oblasti pod Broj 80/Taj. od 10 o. mj. sljedeće izvješće:

„Dne 8. ožujka 1943. g. XXVIII Ustaška bojna iz Han Pijeska vršila je pretres sela Kusače, 4 km. istočno od Han Pijeska i istog dana u 10 sati u kući Radulovića Rada iz istog sela uhvatila je vođu četnika Čelonju Miloša iz Vrsinja, občina Milići, kotar Vlasenica, komandanta bataljona Stankovića Radivoja iz Milića, obć. iste, Smiljanica Spasoja pisara, iz Paprače obć. iste, četnika Kipić Mitu iz Višnjice, občina Derventa, i Perišić Jovana iz sela Božića, občina Derventa, svi kotara Vlasenica, Velika Zupa Vrhbosna.

Od četnika zaplijenjeno je 4 puške, 1 bomba, 1 pisača mašina i 1 krugoval.

Uhvaćeni četnici dopraćeni su u Han Pijesak, odakle su danas u 10 sati sprovedeni zapovjedniku II. Ustaškog sdruga u Sokolac.

9. III. 1943. g. u 4 sata oko 600 naoružanih partizana-^s VI. proleterske udarne brigade Sekovići pod vodstvom Pašage Mandžića,³ rodom iz Tuzle, obćine i kotara istog, koji su došli iz Šekovića preko sela Berkovine, 6 km. zapadno od Han Pijeska, izvršili su napad na ustašku postrojbu XXVIII. ustaške bojne u Kramu, 9 km. južno od Han Pijeska i zapalili tamošnju pilanu svojina bivše firme „Ugar“. — Pričinjena šteta iznosi oko 4 miliona.

Borba je trajala do 9 sati, kad su istog dana otišli partizani u pravcu Romanije.

Gubitci 23 vojničara i 1 častnik ustaški poručnik Raus Pavao i ranjenih 43 vojničara i 2 časrtnika i to: ustaški poručnik Ivan Lekić i Štipan Jelčić. Izgubljena 1 teška strojnica.

Na mjestu borbe pronađeno je 32 mrtva partizana, među kojim i 4 ženske, a prema tragovima krvi moglo se vidjeti da je bio veći broj ranjenih, a jedan partizan Matija Pelemiš iz Pelemiša obć. Sekovići, kotara Vlasenica, živ uhvaćen i sproven zapovjedniku II. ustaškog sdruga u Sokolac. Identitet poginulih partizana nije utvrđen.

Od partizana zaplijenjeno je 20 pušaka, 1 lahka strojnica, 2 konja i 6 komada goveda.

Ranjeni ustaše prevezeni su u bolnicu u Sarajevo.

Leševi poginulih ustaša pokopani su na vojničkom groblju u Han Pijesku danas u 15 sati. —"

Prednje se dostavlja radi znanja. —

Za Dom — Spremni!

V. T.

(M. P.)

Kotarski upravitelj:
(Kršlak)
Kršlak

^s Napad na Kram izvršila je Šesta istočnobosanska NOU brigada * Majevički NOP odred. Vidi dok. br. 339 i 346.

³ Pašaga Mandžić u to vrijeme bio je zamjenik političkog komesara Šeste istočnobosanske NOU brigade

OPŠTA BOJNA RELACIJA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE ZA MJESEC FEBRUAR 1943 GODINE¹

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Op. Broj 3162/taj.

U Mostaru, dne 15.-III.-1943

PREDMET: Obća bojna relacija
za mesec veljaču.

- OBCEM VOJNIČKOM POVJERENIŠTVU
2 komada
- III. DOMOBRANSKOM SBORU „Glst“ —
2 komada
- S A S T A V A K

— 8.II.1943.: dosadanja posada sa topništvom napustila je Stolac, istoga dana stigla je 1 satnija. Zbog odlaska Talijana pučanstvo zabrinuto. Posada Trebinja spremna za odlazak, a isto tako i ona Talijanska posada u Nevesinju. Sve ovo izaziva zabrinutost kod pučanstva jer bi bilo izloženo napadajima četnika.

— 9.II.1943.: oko 19 sati Talijanski vojni vlak na pruzi Uskoplje—Zelenika, naišao je na rastavljene tračnice kod Glavška, stroj i 6 vagona iskočilo, ima 4 ranjene osobe.

— 11.11.1943.: 1. bojna 55. Talijanske pukovnije „Marche“, krenula se iz Kravice preko Metkovića za Liku, 2 bojne iste pukovnije iz Stolca već ranije krenule. U Trebinju iz Bileća stigla 1 bojna 49 fašističke legije, te preuzeala uporišta Kravicu i Červinu. Stožer 55 pukovnije „Marche“ ostao i dalje u Trebinju sa III. bojnom.

4 km. južno od Trpnja na Pelješcu na mjestu zvanom Prošik streljana je od Talijana Fila Srhoje, navodno zbog toga što joj je sin u šumi, a muž se nije zatekao kod kuće. Streljana se nalazila kao taoc kod Talijana.

— 20.11.1943.: naše zapovjedništvo izvješteno je od Talijana, da se posade u Gackom, Nevesinju smanjuju na minimum, koji nemože našim posadama pružiti zaštitu protiv četnika, savjetuju povlačenje naših posada.

Ovo povlačenje Talijana je i izvršeno; u navedenim mjestima ostali su manji djelovi radi vršenja stražarske službe.

— 21.11.1943.: II. Bojna 260 Talijanske pukovnije odputovala je iz Gacka u Bileće.

Tokom mjeseca veljače ovo su bili važni događaji. Svakako da nisu svi obuhvaćeni, i to iz slijedećih razloga:

— veze slave i vrlo teške

— Talijani o svojim namjerama i akcijama ne daju nikakve obavijesti.

— Glavnu rieč u akciji protiv partizana vode četnici koji su pod Talijanskim zapovjedničtvom, pa se ne može lako doći do podataka. Podatci pak koji se dobiju od četnika prestavljuju razvoj dezertaera onako kako to njima konvenira.

— 22.11.1943.: pukovnik Šimić sa svojim četama stavljen je pod izravno zapovjedništvo Talijana VI. A. K., pa su sva saznanja o namjerama — radu manje više slučajna.

Prema raspoloživim podatcima gubitci tokom mjeseca veljače bili su slijedeći:

— palih 25

— ranjenih 75

— nestalih neutvrđeno, ali znatan broj.

Kod protivnika bilo je:

— 63 —

— 10 ranjenih i-

— 24 zarobljena.

Zapovjednik, pukovnik

(Sarnbek)

Šarnbek

22. IV.

Nezavisna država Hrvatska Stato indipendente di Croazia obće vojničko povjereničtvu commissariato generale militare

kod SUPERSLODA

presso SUPERSLODA

(2. armata)

(2a armata)

61-tajno

Br. 2637/tajno

Sušak, dne 22.IV.1943.

Sušak, il

Glavnom stožeru oružanih snaga (Operativni odjel.). — Dostavlja se sa molbom na uvid i upotrebu. Jedan primerak zadržat za ovo povjereništvo.²

Po nalogu Povjerenika
GLAVAR STOŽERA
glavnostožerni bojnik
(Merslavić)
Merslavić

Posljednje dvije rečenice dopisane su mastilom.

PREGLED RASPOREDA JEDINICA ŽESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE POČETKOM FEBRUARA 1943 GOD. NA TERITORIJI HERCEGOVINE¹

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Broj 3162/taj.
U Mostaru, dne 15.-III.-1943

PREDMET: obća bojna relacija
za mjesec veljaču.

- OBCEM VOJNIČKOM POVJERENIŠTVU —
2 komada
- III. DOMOBRANSKOM SBORU „Glst.“ —
2 komada
- S A S T A V A K

Raspored podređenih dielova zapovjedništva III. sektora tj. zapovjedništva 6. pješačke divizije, uključivši i čete pukovnika Šimića, koje su izvjestno vrieme djelomično bile pod ovim zapovjedništvom, bio je početkom mjeseca veljače sljedeći:

1. — MOSTAR:

Zapovjednik posade: zapovjednik 6. pješačke divizije pukovnik Ivan Šarnbek.

- Stožer 6. pješačke divizije
- Osnutak doknadne bojne 13. p.p. sa pohodnom satnjom
- Posadna satnija Mostar
- Pomoćna satnija Mostar
- 6. povozna satnija
- 3. satnija III. samovozne bojne
- Obskrbni skup stožera I. domdo-pukovnije sa pohodnom satnjom (služi za prikupljanje prolazećih).

2. — NEVESINJE:

Zapovjednik posade: zapovjednik 17. satnije 13. p.p. poručnik Franjo Spećina.

- 17. satnija 13 p. p. od koje je 1 vod na straži na Grebku (3 km zapadno od Nevesinja) radi osiguravanja ceste Mostar—Nevesinje, dok je ostatak upotrebljen za posadnu službu.

3. — TREBINJE:

Zapovjednik posade: zamjenik zapovjednika 14. p.p. pod-pukovnik Dragutin Mesić.

- 14. pješačka pukovnija i to:
  - stožer pukovnije
  - 13. satnija (prateća) bez 2. voda
  - 14. satnija (protouklopna)
  - 15. satnija (stožerna)
  - I. bojna bez 2. satnije
  - 5. satnija II. bojne
  - 9. satnija III. bojne

Pored postava iznietih u prošlom izvješću-bojnoj relaciji, primila je pukovnija od Talijana još i zaposjedanje sljedećih postava:

- Kravica: 1 dočastnik sa 20 domobrana i
- Jasen: 1 častnik i 40 domobrana.

Do ovoga je došlo usled smanjenja talijanske posade.

4. — BILEĆA:

Zapovjednik posade: zapovjednik III. bojne 14. p. p. bojnik Ivo Ljubimir.

- III. bojna 14. p. p. i to:
  - stožer bojne
  - 10. satnija
  - 12. satnija
  - 2. vod 13. satnije (gorski topovi 65 mm).

Ova posada drži sljedeće postave:

- Uporište „Sud”: 1 odjel od 1 častnika sa 20 domobrana
- 2 strojopuške i 2 strojnica
- Zasjeda „Šetalište”: 1 dočastnik sa 6 domobrana
- Željeznička postaja: 1 častnik sa 26 domobrana, 3 strojopuške i 1 strojnicom.
- Strujna središnjica: 1 dočastnik sa 9 domobrana
- Poštanski ured: 1 dočastnik i 3 domobrana
- Uporište „Torić” 1 častnik sa 29 domobrana, 2 strojopuške, 1 strojnicom i 1 bacačem.
- Ostatak ljudstva sa 2 strojnica i 2 topa 65 mm na postavima u samom logoru.

5. — GACKO:

Zapovjednik posade: zapovjednik 11. satnije 14. pješačke pukovnije satnik Rešid Babović

- 11. satnija 14. pješačke pukovnije, od koje:

- 1 odjel od 12 domobrana kao privremena posada s. Medulići (7V2 km južno od Gacka),
- 1 odjel od 12 domobrana sa 1 strojopuškom u s. Stolac (11 km južno od Gacka) i
- 1 odjel od 12 domobrana sa 1 strojopuškom u s. Gračаница (2V? km sjever.-zapad. od Gacka).

6. — DUBROVNIK:

Zapovjednik posade: zapovjednik mesta pukovnik Stjepo Zuech.

- 2. satnija 14. pješačke pukovnije bez 1 voda; od toga
- 1 roj sa jednom strojopuškom posada s. Brat
- 1 odjel od 8 domobrana posada s. Sumet

1 vod ove satnije sa 1 strojnicom i 3 stojopuške nalazi se u Janjini na poluotoku Pelješac, kao privremena posada

Zapovjednik, pukovnik
(Šarnbek)
Šarnbek

BR. 324

**OPŠTA BOJNA RELACIJA BANJALUČKOГ ZDRUGA ZA
MJESEC FEBRUAR 1943 GODINE¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
BANJALUČKOГ ZDRUGA ,

Broj 1867/taj
U Banja Luci, dne 15-111-1943

Predmet: obća bojna relacija za veljaču 1943.

ZAPOVJEDNIČTVU II DOMOBRANSKOG ZBORA.
(Glavnostožerni odjel). —

Savezno zapovjedi Ministarstva oružanih snaga Glst. Op. Br. 1242/taj. od 9. prosinca 1941. i zapovjedi tog zapovjedničtva Gst. Br. 821/taj. od 22. siječnja 1943., dostavljam obću bojnu relaciju Banjalučkog zdruga za mjesec veljaču 1943., u slijedećem:

1. veljače 1943. g.

St. Rijeka (13 km s. z. od Sanskog Mosta): naše čete, upućene u razvidjanje, sukobile su se kod St. Rieke sa jednom

skupinom od oko 200 komunista,² koji su se poslije kratke, ali oštре borbe povukli ka jugozapadu.

Gubitci naših četa: 1 poginuli i 2 ranjena domobrana.

Gubitci komunista: 6 mrtvih. Zaplijenjeno 6 pušaka.

3. veljače 1943. g.

Prijedor: u toku ovoga dana, poduzeto je čišćenje područja istočno od Priedora, a južno od rieke Sane. U toku čišćenja, naše čete su se sukobile sa jednom skupinom komunista od oko 500 ljudi,³ kod Vinogradina (15 km z.z.j. od Priedora).

Kako su komunisti bili posjeli utvrđene postave i bili su dobro naoružani, došlo je do jake borbe, u kojoj su komunisti bili prinuđeni na povlačenje ka jugozapadu.

Gubitci naših četa: 2 poginula i 5 ranjenih domobrana.

Gubitci njemačkih četa: 1 ranjeni vojnik.

Gubitci komunista nisu se mogli utvrditi, jer su prilikom povlačenja odnijeli sve mrtve i ranjene.

11. veljače 1943. g.

Bos. Dubica: oko 23.30 sati, jedna slabija skupina komunista napala je postave za osiguranje Bos. Dubice. Napad je izvršen sa južne i jugoistočne strane.

Poslije borbe, koja je trajala oko 1 sat, partizani **su se** moralni povući, ne polučivši nikakvog uspjeha.

Gubitci naših četa: 1 ranjeni domobran.

Gubitci komunista nepoznati.

22. veljače 1943. g.

Svodna (14 km z. z. s. od Priedora): ovoga dana, poduzeto je iz uporišta Svodna razviđanje ka selu Marini (12 km s. z. od Priedora). Južno od sela Marini, naši su dielovi došli u sukob sa predstražama komunista,⁴ koje su se povukle ka sjeveru.

Naši dielovi nisu mogli produžiti nadiranje za komunistima, već su se vratili u uporište.

Naše čete nisu imale gubitaka.

Gubitci komunista: 2 mrtva i 1 zarobljen.

25. veljače 1943. g.

Prijedor: u toku ovoga dana, poduzele su njemačke i naše čete podhvata selu Marini i Kriva Rijeka (12 i 16 km s. z.

* Borbu su vodile jedinice Pete krajiske brigade Četvrte NOU divizije.

³ Isto

⁴ Isto

od Priedora), gdje se je navodno prikupila jedna brigada komunista.⁵

Kod sela Marini došlo je do sukoba sa jačim komunističkim snagama, koje su se povukle ka Pastirevu (20 km. s. z. od Priedora).

U toku borbi ovoga dana, gubitci naših četa bili su: 1 domobran ranjen, a 1 častnik sa 19. domobrana nestalo.

Gubitci komunista: 114 mrtvih. Zaplijenjena 1 strojnica, 2 strojopuške, 1 strojosamokres i 22 puške.⁶

Iz komunističkog zarobljeništva oslobođena su 3 domobrana.

26. veljače 1943. g.

Musi. Čelinac (11 km j. i. od Banja Luke): u toku ovoga dana, poduzele su njemačke čete podhvati ka Prnjavoru, u cilju protjerivanja dielova komunista, koji su se na tome području prikupili.⁷ U ovom podhvatu učestvovali su 1. i 2. satnija IV ustaške bojne iz Musi. Čelinka.

U svom nadiranju od Čelinka, preko Jošavke ka Prnjavoru, ustaške satnije došle su kod sela Dubrave (15 km i. od Čelinka) u sukob sa jačim snagama komunista.⁸ Poslije jake borbe, koja je trajala 2 sata, komunisti su se povukli ka jugoizтоку.

Gubitci ustaša 3 poginula.

Gubitci komunista nisu utvrđeni.

27. veljače 1943. g.

Prijedor: ovoga dana produžen je i završen podhvat protiv* komunističke brigade u području Pastireva (20 km s. z. od Priedora). Poslije jakih borbi, komunisti su podpuno razbijeni i razpršeni, te su se u neredu povukli ka istoku (u Kozaru).⁹

Gubitci/naših četa: 1 poginuli i 4 ranjena domobrana.

Gubitci partizana 4 mrtva.

Od ljudstva, koje je u toku 25. veljače nestalo, vratio se 1 častnik i 9 domobrana. Za sudbinu ostalih 10 domobrana se nisu mogli dobiti podatci.

⁵ Isto

• O ovoj borbi u operativnom dnevniku Četvrte krajiške NOU divizije piše sljedeće: „Neprijatelj je vršio ofanzivu na Kozaru gdje su bile snage Pete brigade. Ovdje je neprijatelj imao 25 mrtvih i ranjenih. Zarobljeno 20 vojnika i zapovjednik satnije. Zaplijenjeno 17 pušaka, 2 mitraljeza, 2 strojnica. Naši gubici 9 mrtvih i 14 ranjenih“. Dnevnik se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17—1, k. 766 A.

⁶ Na ovom sektoru nalazila se Prva krajiška brigada Pete NOU divizije i Četvrti krajiški NOP odred.

⁶ Isto

• U ovo vrijeme na Kozari je dejstvovala Peta krajiška brigada Četvrte NOU divizije.

II. ZAPAZANJA

Uslied poduzetih podhvata sa jakim snagama, velike skupine komunista su u glavnom razbijene i razpršene, te sada poduzimaju samo manje akcije u cilju uznemiravanja i razvijanja slabijim snagama.

Primjećeno je međutim, da se komunisti prikupljaju u područjima, koja su poduzetim akcijama bila u glavnom očišćena. Ovo se događa uslied toga, što po odlasku snaga, koje su vršile akciju, ostavljenе posade nemaju dovoljno snaga, da bi mogle poduzimati neke akcije.

Najbolji primjer za ovo jeste Kozara, gdje se je do sada (prema točno neutvrđenim podatcima) prikupilo oko 1—1500 komunista.¹⁰

III. NEDOSTATCI I GRIESKE

Izvršenim preustrojavanjem postrojbi i prevođenjem istih na njemačku obskrbu, stanje se je kod četa u mnogome pravilo, ali se još uvjek osjećaju jaki nedostatci:

— U nekim postrojbama ima još uvjek dosta starijih pričuvnika, koje bi trebalo zamjeniti mlađima i odustupiti sa vježbe. U ovom pogledu su već poduzete mjere (kod 1. pj. p.).

— Nedostatak časnika u postrojbama, i ako je broj satnija smanjen, još se uvjek osjeća. Neophodno bi bilo potrebno, da se požuri sa popunom časnika, kako bi isti mogli stupiti na vježbu, dok su postrojbe još u posadama, kako bi ipak mogli nešto naučiti prije nego počnu podhvati. Ovo naročito vrijedi za pričuvne časnike.

— Naoružanje postrojbi je još uvjek nedovoljno i daleko ispod broja i jačine, predviđenih po ustrojbenim sastavima.

Naročito je veliki nedostatak u teškom pješačkom naoružanju.

— Oprema postrojbi je još uvijek slaba. Ovo naročito vriedi za dielove 1. lovačke pukovnije, kod koje je oprema podpuno dotrajala.

— Prehrana kod postrojbi, koje su ušle u sastav 2. lovačke brigade dobra je, jer se nalaze na njemačkoj obskrbi. Ovo je međutim stvorilo nezadovoljstvo kod domobrana drugih postrojbi, koje nisu ušle u sastav 2. lovačke brigade i kod kojih je obskrba slabija.

U koliko bi se ovi nedostatci mogli što žurnije odkloniti, postrojbe bi u najkraćem vremenu bile podpuno usposobljene

za podhvate, jer je stanje na području zdruga takovo, da je omogućena svakodnevna izobrazba kod postrojbi.

Zapovjednik general
(Brozović)
Brodović
(M. P.)

BR. 325

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 21 MARTA 1943 GOD. O STANJU U NEVESINJU¹

GLAVNOM STOŽERU „Op.“
HRVOPO SUŠAK

III. DOMOBRANSKI SBOR „Glst.“

Najžurnije

Talijani i četnici odstupaju od s. Luka (12 km sjeverno od Nevesinja) na jug.² Nevesinje jako ugroženo; pučanstvo većinom evakuirano i djelimično već stiglo u Mostar. Trenutno brane Nevesinje 2 bosanske četničke brigade.³ Gdje je sada naša posada nije poznato, ali izgleda da je s Talijanima na Grebak (3 km zapadno od Nevesinja). Naša posada ima za ovakvu situaciju zapovied, da surađuju sa Talijanima pod njihovim zapovjedništvom.

6. divizija Op. Br. 2936/tajno

Zapovjednik, pukovnik,
Šarnbek
Šarnbek

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op Broj 2936/taj.
U Mostaru, dne 21/111 1943

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27/I-2, k. 103.

² O razbijanju italijansko-četničkih jedinica sjeverno od Nevesinja vidi u dok. br. 253, 259, 260 i 262.

³ Vjerovatno se odnosi na Rogatičku i Drugu sarajevsku Četničku brigadu.

DNEVNI IZVJEŠTAJ DOMOBRANSKOG OFICIRA ZA VEZU
PRI 714 PJEŠADISKOJ DIVIZIJI OD 21 MARTA 1943 GOD.
O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSANSKOJ
KRAJINI¹

ČASTNIK ZA VEZU KOD 714. PJES. DIV.

Op. Nr. 577. — Taj. —

21 ožujka 1943. —

PREDMET: Dnevno >
izvješće. —

GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA
Operativno odelj.

I.

Akcije u toku:

Neprijatelj zapadno od Sitnice u prostoru Pecka (25 km. južno od Sitnice) ostupio prema Vaganu (22 km. JJZ od Jajce) navodno radi prikupljanja.

Cesta Banja Luka—Čađavica—Varcar Vakuf² čista od neprijatelja.

Neprijatelj sa obje strane ceste Bihać—Bos. Krupa dobio pojačanje iz Plješivica — gorja (18 km J od Bihaća). Prelaženje Une južno od Lohova (9 km. JI od Bihaća) ustanovljeno. — Prepadi vatrom na obskrbnu preselicu Bos. Krupa—Bihać sa obje strane Vk. Radić (15 km. ISI Bihać). Gubitci: 1 mrtav 2 ranjena, 1 prikolica uništena (mot. kotač).

U Lohovu (9 km. JI od Bihać) neprijateljska poljska straža odbačena. 4 zarobljena sa 3 puške. —

Jedan prebjeglica u Bos. Krupijavlja, da se u prostoru Suvaja (9 km. JI od Bos. Krupa) nalazi II. bojna 2 krajiške brigade.

Kod izviđanja Sitnica—Ključ ustanovljeno, da je cesta na 19 mjesta razorena. Skrovište streljiva sa 43 bombe za bacač od 8 cm. pronađeno.

¹ Original, pisan na mažini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/1—32, k. 21.

* Mrkonjić Grad

Jedinice, koje su sudjelovale kod podhvata Prošara—Kozara povraćene u posade.

II.

Kretanje:

1. i 2. satnija 741 gren. puk. u Sitnici. Stožer I bojne sa 4. satnijom, stožer III. bojne 741. gren. puk. bez 11 satnije i 2. bitnica 661 top. sklop, u Varcar Vakuf 11. satnija 741. gren. puk. u Jezeru, 3 satnija 741 gren. puk. u Jajcu.

Dopuna sa 1. p. p. namjesto javljenih 562 stigle 441. Istraga u toku. 60 pripadnika njemačke skupine od E. S.³ bojne Ludw.v. Baden otpremljeni u Brod.

Namjere: Napredovanje 11. p.p. u Petrovoj Gori. I bojna 2. gorskog zdruga noćno čišćenje prostora Udetin (9 km. SZ od Dvora).

Čišćenje prostora Mečenčani — Komogovina sa III. i IV. bojnom 2. gorskog sdruga pojačanim sa 1 bitnicom IV. top. sklop. Lovačke skupine u prostoru Bos. Krupa—Bihać, i u luke Une i Sane, južno od Varcar Vakuf. Borbena izviđanja, izobrazba. —

Častnik za vezu
nadsatnik (Czeisberger)

• Einsatzstaffel „Ludvig von Baden“ — jedinice njemačke nacionalne manjine organizovane po uzoru na ustaše.

DNEVNI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREČEG DOMOBRANSKOG ZBORA OD 22 MARTA 1943 GOD. O BORBAMA I POKRETIMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI SJEVERNE HERCEGOVINE I ISTOČNE BOSNE¹

ZAPOVJEDNIČTVO
III DOMOBRANSKOG ZBORA
Glavnostožerni odjel
Op. Br. 1513/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 22. 3. 1943.

(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1. — Pojačan odpor partizanskih zaštitnica u prostoru Konjic. Žestoke borbe između četnika i partizana u prostoru između Kalinovika i Nevesinja.² Nevesinje ugroženo od partizana.³

2. — POJEDINOSTI:

a) Oblast Konjic:

Dne 21. o. mj. grupa Annacker uhvatila vezu sa udruženim talijansko-četničkim postrojbama kod Visa k. 1152 (4 km. j. z. od Konjica). U toku dana zauzeti su: Paklena k. 906 — Medasković — Deva k. 558 — G. Bjela — k. 793 (3—4—5 km. j. od Konjica). Neprijatelj izmiče u j. i. smjeru i daje jak odpor. Gubitci: 1 njemački častnik (zapovjednik sata) mrtav i 8 Niemaca ranjeno, 3 domobrana ranjena, 1 oklopna kola postala neupotrebljiva, a kod neprijatelja: 8 mrtvih (prebrojano), vjerovatno više, 5 zarobljeno i 8 Talijana oslobođeno iz zarobljeništva. Plien: 3 puške — neupotrebljive.

b) Oblast Kalinovik—Nevesinje:

U žestokim borbama 20. i 21. o. mj. između partizana i četnika u j. z. prostoru kod Kalinovika, 4000 četnika odbili su napadaj i pokušaj partizanskog prodora kroz prostor

¹ Original, pisan na mašini, nalaza se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1—19, k. 21.

* Između Kalinovika i Nevesinja operisale su Druga proleterska i Treća NOU divizija.

* Nevesinje su oslobođile, 22 marta, jedinice Četvrte proleterske i Pete crnogorske NOU brigade. Vidi dok. br. 110, 116 i 119.

ZAPOVJEDNIČTVO
III. DOMOBRANSKOG ZBORA
Glavnosložerni odjel
Os. Br. 1513/tej

DNEVNO OZVJEŠEĆE OD 22.5.1943.
/Oznaka po karti 1:100.000/

MMG
8/1-19
21

(15)

L. Konjic, Žastoke borbe između četnika i partizana u prostoru
među Kalinovikom i Nevesinjem. Nevesinje ugroženo od partizana.

POJEDINOSTI:

a/Oblast Konjic:

Uč. 21.5.1943. godine Anacker uhitila vozu se
udruženim talijansko-četničkim postrojbama kod Visa k.1152/4
km. j.z. od Konjica. U toku dana zauzeti su: Pakleni k.900-Medas-
ković-Djaja k.558-G.Bijela-k.793 /4-5 km.j. od Konjica/. Nepris-
jetlj iznude u j.i smjeru i daje jeck odpor. Gubitci: 1 njemački
časnik /zapovjednik asta/ mrtav i 8 nemaca ranjeno, 3 domobran-
za ranjen-a, oklopna kola postala neupotrebljiva, a kod naprite
telja: 8 mrtvih /prebrojano/, vjerojatno više, zarobljeno i 8 fa-
lijama oslobodeno iz zarobljenstva. Plije: 3 puške - neupotre-
ljive.

b/Oblast Kalinovik-Nevesinje:

U Žastokim borbama uč. 21.5.1943. godine partizani
i četnici u prostoru kod Kalinovika 4000 četnika odbili
su napad i pokončali partizanskog prodora kod Mostar. Kalin-
ovik i okolne voćiste preko Crvene pl. /22 km. j.z. od Adil-
novika/ prema Nevesinskom Polju. Talijani i četnici odstupili
od sela Luke /19 km. j.z. od Nevesinja/ u južnom smjeru prema Neve-
sinju ispred partizanskih skupina, koje su četnici poslali iz
prostora Kalinovik-Nevesinje kako bi ugroženi. Pucanje iz Nevesin-
ja evakuirano i cijelomično već stiglo u Mostar.

Nevesinje trenutno brane dvije četničke brigade.
Moša posada sa Talijanima navodno se povukla iz Nevesinja u
prostor 3 km zap. od Nevesinja.

U jednoj partizanskoj skupini još je zaostala u
s.z. prostoru od Kalinovika i Amme nekočo na mjeru da se probri-
je kroz prostor dobor Polja i Trnova /10 i 17 km. s.t. i s.e.
Kalinovik/ prema istočnim i četničkim u ova dva mesta stupi-
li u vezu, da spriječe prodor ove skupine prema istoku.

Gubitci četnika i partizana u melusobnim bor-
bama još su nepoznati. <z borbi kod s. Motovlje /9 km.j.z od Kalin-
ovika/ 4 partizana prebjegli i javili se mošoj posadi u Trnovu>

c/Oblast Visenica:

Kalinovika i partizane potisli preko Crvanj pl. (23 km. j. z. od Kalinovika) prema Nevesinjskom Polju. Talijani i četnici odstupili od sela Luka (19 km. s. od Nevesinja) u južnom smjeru prema Nevesinju ispred partizanskih skupina, koje su četnici potisli iz prostora Kalinovik. Nevesinje jako ugroženo. Pučanstvo iz Nevesinja evakuirano i djelomično već stiglo u Mostar.

Nevesinje trenutno brane dve četničke brigade.⁴ Naša posada sa Talijanima navodno se povukla iz Nevesinja u prostor 3 km. zap. od Nevesinja.

Jedna partizanska skupina još je zaostala u s. z. prostoru od Kalinovika i imade navodno namjeru da se probije kroz prostor Dobrog Polja i Trnova (10 i 17 km. s. i. i s. od Kalinovika) prema istoku.⁵ Naši i četnici u ova dva mjesta stupili u vezu, da spriče prodor ove skupine prema istoku.

Gubitci četnika i partizana u međusobnim borbama još su nepoznati. Iz borbi kod s. Hotovlje (9 km. z. od Kalinovika) 4 partizana prebjegli i javili se našoj posadi u Trnovu.

c) Oblast Vlasenica:

U napadaju na Zaklopaču i Miliće (5 i 12 km. i. od Vlasenice), učestvovala je sa partizanima i odmetnička grupa Čelonje Rajka, koja je na zvјerski način umorila 12 građana. Gubitci u momčadi još nisu točno ustanovljeni, dok se ne vidi, koliko će se od nestalih vratiti (Dnevno izvješće od 21. o. mj.).

Od oružja izgubljeno: 1 strojnica, 1 strojopuška, 6 pušaka, streljivo i druga oprema.

Kod partizana: 8 mrtvih i veći broj ranjenih.

3. — Čišćenje partizanskih ostataka u oblasti Bugojna, Kupresa, Livna i Vlasenice, te popravak brzoglasne veze i mostova u oblasti Vlasenice.

VLASTITI GUBICI:

1 njemački častnik mrtav i 8 Niemača ranjeno, 3 domobrana ranjena.

NEPRIJATELJSKI:

16 partizana mrtvih, 5 zarobljeno, 4 prebjegla.⁶

⁴ Dijelovi Kogatičke i Sarajevske četničke brigade.

⁶ Na ovom pravcu dejstvovala je Prva proleterska brigada (bez Četvrtog i Šestog bataljona). Vidi dok. br. 97 i 114.

' O vjerodostojnosti neprijateljskih podataka koji se odnose na gubitke jedinica Narodnooslobodilačke vojske vidi dok. br. 168, prim. 6.

8 Talijana oslobođeno iz partizanskog zarobljeništva.

- II. 1. — Prema izvješću 5. oružničke pukovnije četnički zapovjednik u kotaru Čajniče—Bodiroka Vasilije, ponudio je talijanskom zapovjedničtvu u Čajniču: 50 volova, 100 ovaca i 2000 kgr. krompira, da mu Talijani dadnu 800 pušaka i punu vlast u Čajniču, a on da jamči za red i mir u čitavom kotaru Čajniče i da se Muslimani mogu vratiti svojim kućama. Talijani odbili ovu ponudu.

Navodno je izjavio kotarski prestojnik u Čajniču, da četnici sada imadu namjeru, da se prvo obračunaju sa partizanima, a po tome da zauzmu čitavu istočnu Bosnu do Sarajeva, jer da im je ovaj prostor navodno dat, nije izjavio, od koga. Nedićevci, da bježe u talijansku zonu iz Srbije, jer ih progone Niemci i Bugari.

2—4. — Bez promjene.

- III. Bez promjene.

Zapovjednik, general
(Lukić)
Lukić

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ POSADNOG ZAPOVJEDNIŠTVA GACKO OD
22 MARTA 1943 GOD. O RASPOREDU USTAŠKO-DO-
MOBRANSKIH I ČETNIČKIH JEDINICA ZA ODERANU
GACKA¹**

BRZOJAVKA

Br. a	M v	Br. riječ	Vrijeme	Primljena od	Predana	Potpis brzo- javnog činov- nika
				Gacka putem kru- gova	PECAT putem	Vrijeme
132 133	Z 89	22 111 07 s 40 m.		22/111 u 08 s 10 m	... / ... u . s . m	Vrljičak v. r.
Službeni ¹ podatci — PRIJE SVEGA — Adresa — ZADIV MOSTAR, Treća bojna Bileće —						
20 domobrana sa 20 milicionera smješteno u prvo utvrđenje sjevero-zapadno od Gacka u drugo i treće utvrđenje sjeverno od Gacka smješteno po 40 milicionera. Maltu prema Gračanici drži 30 domobrana sa 3 talij. vojnika. Naše zasjede drže milicioneri. Ostala utvrđenja četnici koji su se povratili. Noćne obhodnje daju milicioneri zajedno sa četnicima. ² Povezanost sa Gračanicom, Kulom, Stepenom i Avtvcvcom. Prema dobivenim podatcima Ulog sjeveroistočno Nevesinja zauzeli partizani. ³ Sinoć jedan bataljon crnogorskih četnika ⁴ otisao prema selu Borču preko sela Vrbe. — Pozap Gacko br. 144/taj.						

ZAPOVJEDNIČTOV

6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Broj 2945/taj.

U Mostaru, dne 22.-III.-1943

Tčk. 5 op. dnevnika za 22.III.-43.

U spise   Glavar stožera
                                Glavnostožerni satnik,
                                Šimoković
                                Šimoković

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 33/I—1, k. 103.

² U to vrijeme u Gacku su bile jedinice: Jedanaesta četa Četrnaeste pješačke pukovnije, milicija iz Gacka, s. Gračanice i s. Kule Fazlagića, četnici Steve Starovića i Baje Stanišića.

³ Ulog su oslobodili Četvrti i Šesti bataljom Prve proleterske brigade 21 marta. Vidi dok. br. 97, 100 i 108.

⁴ Četnici Baje Stanišića

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUZNICKOG KRILA
MOSTAR OD 22 MARTA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV OKO KONJICA I IVAN SEDLA¹**

ORUŽNIČKO
KRILNO ZAPOVJEDNIČTVO
MOSTAR
6. ORUZNICE PUKOVNIJE
Broj 575/taj.
U Mostaru, dne 22-111-1943

Tajno

Predmet: Borbe sa partizanima
u okolini Konjica.

- 1. — VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNICTVU**
- 2. — OBCEM UPRAV. POVJERENIKU N. D. H. KOD
ZAP. VIŠH ORUŽ. „SLOV. DALM.“ (:II. ARMATA:) SUŠAK.,**
- 3. — ZAPOVJEDNICTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE**
- 4. — VELIKOM ŽUPANU VELIKE ZUPE HUM.**

16-11-1943. u 22 sata jake partizanske snage izvršile su napad na mjesto „Bradinu”,² kotar Konjic. Pred nadmoći pobunjenika oružnici postaje Bradina (11 na broju) nakon kraće borbe, povukli su se u sastav Ustaške bojne na mjesto „Ivan Sedlo“ (:2 km. isto. Bradine:) i nastavili borbu sa partizanima. Talijanska posada u Bradini, sa partizanima iz utvrda držala je borbu 17 sati, nakon čega se je uslijed nadmoći partizanskog oružja istima predala. Partizani su častnike poubijali, a vojnike odveli sobom.

17-11-1943. pod pritiskom partizanskih snaga, talijanske i naše postrojbe koje su osiguravale pojedine objekte od Bradine prema Konjicu, zatim talijanska posada i oružnici postaje Ostrožac, svi su se povukli u Konjic da se zajedničkim snagama stave u odbranu protiv partizana.

18-II-uslijed predstojeće opasnosti partizana, stožer talijanske posade preselio je sa desne na lijevu obalu Neretve, a na desnoj obali ostalo je 20 talijanskih vojnika koji su držali tvrđave zv. „Repovica i Zlatar“. Isto na desnoj strani istočno 1 km.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/6—1, k 231.

² Napad na Bradinu izvršile su jedinice Prve proleterske brigade. Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 93, 102 i 173.

od Konjica, zauzelo je postave naših 120 domobrana i 43 oružnika. Talijansko posadno zapovjedništvo, zapovjedilo je povlačenje oružnika u Konjic stim, da zauzmu odbranu mosta preko rijeke Neretve, kako se partizani nebi prebacili na lijevu obalu Neretve.

Tokom 18.-II iz okolnih sela (Bjelemića i Glavatićeva:) došlo je u Konjic oko 400 muslimana — protukomunističke milicije organizirane po Talijanima — pod vodstvom Uzunovića iz Ostrošca i Begtaševića Zije iz Konjica, a koji su svojedobno razoružali oružnike u Bjelemiću. U momentu iščekivanja napada partizana na Konjic, ova milicija obkolila je oružnike sa puškama i uperenim strojnicama sa zahtjevom da oružnici polože oružje. Ovaj zahtjev muslimanske — protukomunističke milicije potkriepio je jedan prisutni talijanski častnik tražeći da oružnici polože oružje, što je napokon i učinjeno. Po ovom učinju zapovjednik oružničkog voda satnik Mandić intervenirao je kod zapovjednika talijanske posade u Konjicu, koji je priznao da je izdao zapovjed milicionerima da razoružaju oružnike, navodno da su oružnici sa svojih postava pobjegli. Kada se je zapovjednik talijanske posade uvjero o ispravnosti oružnika, naredio je da se oružnicima vrati oružje, što je kod vođe milicije Uzunovića i Begtaševića izazvalo negodovanje i čak prijetnja Talijanima. Dok se je vodila procedura između vodnog zapovjednika i Talijana u Konjicu o ispravnom stavu oružnika, vođe ove milicije izdvojili su muslimane oružnike od katolika u namjeri, da se oružnici muslimani priključe miliciji, a katolici interniraju u Glavatićevo. Namjera im je bila da pomoću četnika zauzmu vlast u Konjicu. Pri vraćanju oružja oružnicima milicioneri su prigrabili od oružja: 2 strojopuške, 13 pištolja, 4 puške sa 3.900 nabroja. Inicijativa za razoružanje oružnika potekla je od strane muslimanske — protukomunističke milicije, koji su Talijanima prestavili neistinjite činjenice protiv oružnika, samo da ih se razoruža i potisne iz Konjica.

19-11 oko 23.30 sati prvi napad partizana uslijedio je na položaj „Repovicu"³ (400 m. sjever zapadno od Konjica). Kao brana na desnom krilu stajalo je 40 milicionera-muslimana, koji nisu opalili nijednog nabroja protiv partizana, već su se razbjegli, a djelom priključili partizanima sa povikom: „Zdravo drugovi, mi smo saveznici". — Borbu su prihvatali domobrani, oružnici i Talijani, koji su se nalazili u tvrđavi „Repovica" kod Konjica. Tokom noći borba se je prenijela na sam varoš Konjic, koga su partizani obkolili sa svi strana. Domobranstvo kombinirano sa oružnicima i Talijanima održalo je položaje, dok je milicija svoj

³ Nađešad su izvršile iste snage.

postav na istočnoj strani Konjica odmah bez borbe napustila i razbjegla se kojekuda. Kroz napušteni prostor, partizani su prodri u varoš Konjic,⁴ i zadržali se u jednom muslimanskom kvartu na lijevoj obali Neretve. Zauzeti kvart po partizanima, bombardovali su njemački zrakoplovi i tom prigodom srušili 38 zgrada.

U toku borbe u Konjic su pritekla pojačanja od Bradine: jedna satnija Nijemaca, 2 satnije domobrana i 2 satnije ustaša, pa su partizani iz Konjica istjerani uz vlastite — velike gubitke. Napad na Konjic» vršili su partizani od 19. do 28. veljače⁵ o. g. sa 3 topa od 120 m. m. više bacača mina i sa mnogo automatskog oružja koje su zaplijenili od Talijana, pa su uništili mnoge utvrde oko varoši i oštetili oružničku vojarnu.

U borbi su poginula: 84 domobrana, 17 talijana, 1 talijanski častnik, 12 njemačkih vojnika i 10 ustaša. Imo ukupno ranjenih naših i savezničkih vojnika 200, zatim 8 oružnika i oružnički satnik Tadija Mandić.

3-III zajedničkim snagama (:njemicima, domobranima, ustašama i četnicima:) nastavilo se je u južnom i zapadnom pravcu od mjesta „Ostrožac gonjenje partizana, ali su četnici koji su držali lijevo i desno krilo propustili partizane iza leđa naših snaga, pa su Nijemci 7-III zapovjedili povlačenje trupa prema „Ivan Sedlu“-Planini.

Četnici su uslijed svoga nesigurnog stava prešli u sastav talijanskih trupa na lijevu obalu Neretve, a naše trupe sa Nijemicima⁶ uzele stav na desnoj obali Neretve, pa se 10-111 vratile u Konjic i nastavile borbu sa partizanima prema Ostrošcu. Cim su partizani saznali za raspored, bacili su se na lijevu obalu Neretve, zatim probili četnike i talijanske postave i izbili na selo „Borke“ (:10 km. jug. ist. Konjica:) i uzeli pravac nadiranja prema Nevesinju.⁷

Prije dovršene borbe u Konjicu partizani su 20-11 napali mjesto Jablanicu,⁸ kotar Konjic. U Jablanici se je nalazilo oko 400 talijan. vojnika koji su sa oružnicima protiv partizana uzeli borbu od 18 do 24 sata, kojom su prilikom poginula 3 oružnika. Pošto je otpor talijanskih snaga i oružnika slomljen

⁴ Ovaj napad izvršila su dva bataljona Prve proleterske brigade. Napad nije uspio. Opširnije vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 106 i u ovoj knjizi dok. br. 336.

⁵ Opširnije o borbama za Konjic vidi tom IV, ĩaj. 10, dok. br. 106, 150, 166 i 173.

⁶ Na ovom sektoru nalazila se 718 njemačka divizija u čijem je sastavu bila i grupa Annacker.

⁷ Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 42.

⁸ Oslobođenje Jablanice izvršila je, "22 februara, Četvrta proleterska brigada. Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 130.

21-11 partizani su... sobom poveli 11 domobrana. Među oružnicima postaje Jablanica, bilo je oružnika iz Rame i Prozora krila Jajce, koji su izbjegli pred partizanima. Gubitci Talijana u ljudstvu i tvorivu bili su veliki, ali se sa pregaženim mjestima (:Jablanicom—Ostrošcem:) još nema nikakve veze i ne mogu dati svi potrebni podatci.

Partizanski odredi prebacili su se prema Nevesinju i težište borbe prenijeto tamo.⁹ Borbe vode Talijani i četnici sa jedne, a partizani sa druge strane. Prema privatnim saznanjima, inicijativu borbe drže partizani jer su četnici popustljivi osobito Crnogorci izbjegavaju borbe.

Nedostajući podaci dostaviti će se naknadno čim se situacija rasćišti.

Zapovjednik, satnik:
(Josip Ilić)
Ilić

BR. 330

NAREĐENJE ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 23 MARTA 1943 GOD. ZA DOSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA O ČETNICIMA I VEZI IZMEĐU BILEČE I GACKA¹

POZAP² BILEČA

Četnički zapovjednik Kureš,³ koji se prije 2 dana borio kod Uloga,⁴ dobio je 22. III. zapovied od Jevđevića,⁵ da se sa svojim četama povuče u smjeru Plane. Javite da li je od te četničke kolone već nešto stiglo i u kakvom su stanju.

Postoji li brzoglasna veza između Bileća i Gacko?

Na moje pitanje najžurnije odgovorite. Na jučeranje traženje još niesam dobio odgovor.

6. divizija Op. Br. 2988/tajno

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Broj 2988/taj.
U Mostaru, dne 23/11 1943

Zapovjednik, pukovnik
(Šarnbek)
Šarnbek

¹ Vidi dok. br. 110, 116, 119 i 327.

² Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 51/1—1, k. 103.

³ Posadno zapovjedništvo

⁴ Miloš Kureš

⁵ Borba je vodena sa Četvrtim i Šestim bataljonom Prve proleterske brigade koji su oslobodili Ulog 21 marta. Vidi dok. br. 100, 108 i 339.

⁵ Dobrosav Jevđević

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVI- ZIJE OD 23 MARTA 1943 GOD. O KUKAVIČLUKU I SLA- BOM RUKOVOĐENJU ITALIJANSKIH GENERALA U DO- LINI NERETVE I ISTOČNOJ HERCEGOVINI¹

Glavnem stožeru „Op.“

Hrvopo—Sušak

Tčk. 2 op. dnev. za 23/111 1943.

Talijani i četnici su u istočnoj Hercegovini slabo vođeni od generala Amico, kao što su to i ranije bili od generala Negri i Gherzi u dolini Neretve i Rame, zbog čega su zadnja dvojica i izmjenjena. Podpuno je nerazumljivo njihovo izbjegavanje borbe i povlačenje četa u visinu Blagaja, kad partizani sigurno neće na Mostar. Trebalo bi kod mjerodavnih tražiti njihovo ofenzivno djelovanje po jedinstvenom planu, koga sada nema, a ne da dozvoljavaju partizanima odlazak kuda oni žele. Prema nama su u talijanskom zapovjedništvu do krajnosti arogantni, što ih međutim ne smeta, da primaju naše sugestije u cilju spasavanja, poslije poraza, što se još spasiti može. Ali i njih ne primaju izravno već im ih nesvestno prenosi i servira Jevdević, a Talijani ne nazrievaju njihovo stvarno vrelo.

Pokušao sam povući našu Nevesinjsku satniju² u Mostar na retabliranje,³ jer njeno zadržavanje kod s. Dračevice nema nikakvog smisla. Talijani mi to ne dozvoljavaju, ali istodobno odobravaju retabliranje četnicima.

Javljeno Glavnem stožeru i Hrvopo-u.

6. divizija Op. Br. 2993/Tajno

ZAPOVJEDNIČTVO

6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Op. Broj 2993/taj.

U Mostaru, dne 23/111 1943

Zapovjednik, pukovnik,

Šarnbek

Šarnbek

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 54/1—1, k. 103.

² Sedamnaesta satnija Trinaeste pješačke pukovnije

³ Sredivanje

Glavnem štabu "Op."

Hrvepe - Sušak

Idk Z. op dnev. za

23 IV 1943.

Talijani i Četnici su u istečnoj Hercegovini slabe vedjeni od generala Amice, kao što su te i ranije bili od generala Negri i Gherzi u delini Neretve i Rame, sbroj čega su zadnja dvejica i izmjenjena. Pripune je nerazumljivo njihova izbjegavanje borbe i povlačenje četa u visinu Blagaja, kad partizani sigurno neće na Mestar. Trebalo bi kada mjerodavnih tražiti njihove ofenzivne djelevanje po jedinstvenom planu, nego sada nema, a ne da dezveljavaju partizanima edlazak kuda oni žele. Prema nma su u talijanskom zapovjedništvu de ~~krejnisti~~ ~~spasavaju~~ antantni, što ih međutim ne smeta, da primaju naše sugestije ~~pa~~ poslije poraza ~~spasavaju~~ što se još spasiti može. Ali i njih ne primaju izravne vodstvene nesvjezne prenesi i ~~pa~~ servira Jevdjević, a Talijani ne nazrijevaju njihove stvarne vrele.

Pokušao sam povući našu Nevesinjsku satniju u Mestar na reštabliranje, jer njene podržavanje kod s. Dragevice nema ~~ne~~ nikakvog smisla. Talijani mi to ne dezveljavaju, ali istodobno održavaju reštabliranje Četnicima.

Javljeno Glavnem štabu i Hrvepe-u.

6. divizija Op. Br. 2993/1/2

ZAPOVJEDNIK, PUKOVNIK,

Srbbek

6/

2993

21/IV

541-4-

Fornara

**IZVJEŠTAJ POSADNOG ZAPOVJEDNIŠTVA GACKO OD
23 MARTA 1943 GOD. O BORBAMA ČETNIKA PROTIV JE-
DINICA NOV I ORGANIZACIJI ZAJEDNIČKE ODBRANE¹**

BRZOJAVKA

(M. P.)

Broj	Vrsta	Broj riječi	Vrijeme	Primljena od <i>Gacka</i> putem <i>krugovala</i>	Predana putem	Potpis brzojavnog činovnika
151	—	77	23 III 09 s 30 m	Vrijeme 23/111 u 10 s 57 m	Vrijeme .../u s m	<i>Vrljičak</i> v.r.
152	—	—	—	—	—	—
Službeni podatci		Žurno —	Adresa	ZADIV MOSTAR —		

Prema dobivenim podatcima od četničkih kurira, partizani² se zadržavaju u planini Crvanj. Tu četnici daju jak otpor. Kifino Selo u rukama četnika. Na teritoriju kotara Gatačkog nije se još moglo primjetiti partizanskih trojka. Po izjavi majora Petričevića³ koji je sad došao sa puk. Francom iz Bileća do večeras stiže bataljon Kureša⁴ u Gacko kao i jedna brigada Crnogorskih četnika iz Nikšića. Ujedno organizuje zajedničku odbranu —

Pozap Gacko br. 152/tajno —

**ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE**

Op. Broj 3001/taj.

U Mostaru, dne' 23/111 1943

Tčk. 9 op. dnevnika za 23. III. 1943.

Glavar stožera
Glavnostožerni satnik,
Šimoković
Š.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 3/2—1, k. 103.

² Odnosi se na jedinice Treće NOU divizije.

³ Boško Petričević

⁴ Miloš Kioreš

OBAVJEŠTENJE DELEGATA ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE OD 24 MARTA 1943 GOD. O NASTUPANJU ČETNIKA PREMA NEVESINJU¹

BRZOJAVKA

Broj	Vrsta	Broj riječ	Vrijeme	Primljeno od putem	Predana putem	Potpis brzojavnog činovnika
			/	Vrijeme	Vrijeme	
			s m	* / ... u s m	/ u s m	
Službeni podatci	Najžurnije		Adresa	Pozap ² Gacko za Staroviča ³		

Sa tri kolone pet hiljada počinjemo večeras ofanzivu.⁴ Sutra
ćemo biti u Nevesinju. Držite čvrsto pozicije i uhvatite vezu
sa Kurešom.⁵

Jevđević⁶

6. divizija op. broj 3048/Tajno
P. n. z. pričuvni poručnik:
(Debert)
Debert

ZAPOVJEDNI CTVO
8. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Broj 2048'taj.
U Mostaru, dne 24/111 1943

Tčk. 5 op. dnevnika za 24. III. 1943.
Priključiti konceptu Op. Br. 3036/tajno

Glavar stožera
Glavnostožerni satnik,
Šimoković
Š.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 22/2—2, k. 103.

² Posadno zapovjedništvo

³ Stevu Starovića

⁴ Vidi dok. br. 131, 135 i 335

⁵ Miloš Kureš

⁶ Dobrosav Jevđević

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVI- ZIJE OD 24 MARTA 1943 GOD. O SITUACIJI U NEVESINJU I GACKU¹

GLAVNI STOŽER „OP.”
HRVOPO — SUŠAK
III. SBOR SARAJEVO

Dne 23. III. talijanska preselica odvukla preostali energon iz Gacka u Bileće.² S tom preselicom bili u Gacku i zapovjednik naše 14. p. p. sa zapovjednikom III. bojne 14. p. p. radi hra-brenja naše gatačke satnije i milicije za predstojeće borbe. Da-nas popodne Krvavac³ zrakoplovom odpremljen u Gacko.

Naša gatačka satnija⁴ ponovno je postala stožer oko koje se ovaj puta kupe ne samo naši milicioneri nego i četnici i Popov-čeva⁵ milicija. Do sada u Gacko pristigli major Baćević⁶ sa 3 čete hercegovačkih i Baja Stanišić⁷ s jednim bataljonom crno-gorskih četnika. Još jedan bataljon Crnogoraca stiže sutra. Opomenuo sam ih da budu složni, jer će se samo zajednički moći odhrvati i očuvati Gacko i okolinu od zajedničkog ne-prijatelja.

Talijani i dalje neaktivni. Našu nevesinjsku satniju⁸ odre-dili su da brani Komić (546) — Ravnice (oko 2 km sjeverno od Blagaja), ali su je prije toga 48 sati ostavili na Kumu (k. 1025) u snieg i ledu kuda partizani nikada neće naići. Smatram da bi talijansko-četnička ofenziva s običih pravaca Mostar i Ka-linovik trebala bezodvlačno odpočeti.

Javljeno Glavnom stožeru, Hrvopo-u i III. sboru.

6. divizija K. Op. Br. 3046/taj.

ZAPOVJEDNICTVO 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE K. Op. Broj 3046/taj.	Zapovjednik, pukovnik, Šarnbek
U Mostaru, dne 24/111 1943	Šarnbek
Sarajevu odpremljeno kao spis dne 25.-III.-1943.	

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog in-
tituta pod reg. br. 30/2—2, k. 103.

² Vidi dok. br. 122.

³ Čamil Krvavac, komandant milicije iz Gacka

⁴ Odnosi se na Jedanaestu četu Četrnaeste pješačke pukovnije.

⁵ Marko Popović, četnički vođa u Gacku. Zbog zločina osuđen od organa Narodne vlasti na smrt

⁶ Petar Baćović

⁷ Bajo Stanišić, pukovnik biv. jug. vojske, četnički komandant u Crnoj Gori. Ubijen u oktobru 1943 god prilikom napada Pete crnogorske NOU brigade na Manastir Oštrog.

⁸ Sedamnaesta satnija Trinaeste pješačke pukovnije

OBAVJEŠTENJE ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 24 MAR-TA 1943 GOD. O PROTIVNAPADU NA NEVESINJE¹

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Op Broj 3057/taj.

U Mostaru, dne 24/III 1943

Najžurnije — osobno na ruke
Još danas predati

f

PREDMET: protuakcija za povraćaj
Nevesinja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 17. SATNIJE 13. P. P.
OBSKRBNOM CASTNIKU 17. SATNIJE 13. P. P.
satniku Fazliji Čiber

Protuakcija za povraćaj Nevesinja neposredno predstoji, pa se prepostavlja, da bi isto moglo biti povraćeno već tokom 25.-III.-1943. godine.

Za sada mi nije poznato da li su za ovu protuakciju predviđene talijanske i naše čete (naša 17. satnija) ili samo četnici.

Ovo najžurnije izvidjeti i saznati, a najkasnije u trenutku kada ova protuakcija bude odpočela, pa me NAJZURNIJE — IZVANREDNIM TEKLIĆEM OBAVIESTITI.

ZAPOVJEDNIK, PUKOVNIK,
Šarnbek
Šarnbek

17. Satnija 13 p. p.
25. III. 1943. —
na položaju. —

Zapovjedničtvu 6. pješ. divizije Mostar

Akcija prema Nevesinju započela 25. III. o. g. danas u 6. sati. Koliko je poznato krenuli su talijanski tenkovi, i četnici

u jačini od oko 5—6.000.— Po čuvenju borbe se vode iznad sela Kokorina. Da li su talijanske trupe krenule nije poznato.²

Zapovjednik poručnik

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
K Op Broj 3057/taj.
U Mostaru, dne 25/111 1943
Poznato — tčk 6 op. du.
za 25/111 u spise

GLAVAR STOŽERA
Glavnostožerni satnik
(Simoković)
S

BR. 336

OPŠTA BOJNA RELACIJA ČETVRTE LOVAČKE BRIGADE
ZA MJESEC FEBRUAR 1943 GODINE¹

4. LOVAČKA BRIGADA
Ia Op. Br. 25/taj.
U Sarajevu, dne 24.111.1943

PREDMET: Bojna relacija
za mjesec veljaču. —

ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA,
(Glavnostožerni odjel)
Sarajevo

Dostavlja se bojna relacija za mjesec veljaču o. g. za stožer brigade i podređene postrojbe i to:

A. — STOŽER BRIGADE.

Po zapoviedi zapovjednika 718. njemačke divizije br. 494/43. god. od 18. II. 1943. g. i br. 495/43. god. od 18. II. 1943. g. — obrazovana je 4. hrvatska lovačka brigada sa sljedećim sastavom:

- stožer brigade,
- 7. i 13. pješ. pukovnija,

¹ Vidi dok. br. 131, 135 i 333.

² Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—32, k. 57.

- IX. i XI. topnički sklop,
- 3. satnija III. obkoparske bojne,
- 1 dojavna satnija i
- 1 brza postrojba.

Prostorija prikupljanja Istočna Bosna, a zapoviedno mjesto Sarajevo.

Stožer brigade ustrojen je po njemačkom uzoru, a obskrba po njemačkim propisima.

B. — 7. PJES. PUKOVNIJA.

Od 1.—10.11.1943. g. pukovnija drži područje Ivan Sedlo (I. bojna) Trnovo (II. bojna) Breza—Vareš (III. bojna), a ostalo u Sarajevu.

10.II.o.g. pukovnija se prikuplja i prebacuje na r. Drinu sa zadatkom, da zaposjedne obranbenu crtu Ustiprača (uključno) Most na Limu (uključno) i da ovu crtu najupornije brani od eventualnog pokušaja prelaza Drine od strane odmetnika. Na ovom području pukovnija ostaje do 17. II. o. g. i zadatak izvršava u podpunosti bez ikakvih gubitaka.

17.-20.II. o.g. pukovnija se prikuplja i zauzima područje Ilijža—Blažuj—Hadžići—Tarčin sa zadatkom osiguranja željezničke pruge i spriječavanja nadiranja odmetnika, partizana iz područja Ivan Sedlo—Raštelica.

20. veljače o. g. izpoljava se jača djelatnost odmetnika prema Tarčinu, te se cijela pukovnija prikuplja u Tarčinu sa zadatkom najupornije odbrane Tarčina i najupornijeg spriječavanja nadiranja odmetnika ka sjeveroistoku (Sarajevu). Ova jača djelatnost odmetnika sa pravca Ivan Sedlo—Raštelica izpoljila se napadajem na Tarčin noću 20/21.11. o.g.² Napadaj je trajao cijelu noć i to sa jačim odmetničkim snagama, ali je pukovnija uzpjela odbiti napadaje uz velike gubitke po odmetnike, sa relativno malim našim gubitcima.

21.II.o.g. pukovnija, ojačana sa znatnjim njemačkim savezničkim postrojbama, oko podne prelazi u napadaj na odmetnike³ pravcem Raštelica—Ivan Sedlo sa zadatkom uništenja i proganjanja odmetnika, te istog dana kreće i bez većeg otpora uspjeva zauzeti crtu V. Ivan Sedlo—M. Ivan—Rudno Brdo.

22.11. o.g. pukovnija produžava napadaj glavnim pravcem napadaja Ivan Sedlo — Bradina — Podorašac — Konjic, podpo-

* Napad na Tarčin izvršila su, 20/21 februara, dva bataljona Prve proleterske brigade. Napad nije uspio. Sire o tome vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 173 i 355.

^s Na položajima Ivan Sedlo—Raštelica nalazila se Prva proleterska brigada. Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 93, 102 i 173.

mognuta njemačkim postrojbama⁴ u dvije napadne kolone, sa zadatkom proganjanja i uništenja odmetnika u prostoru dominirajućih visova lievo i desno od pravca napadaja. I. bojna pukovnije koja je nadirala područjem lievo od pravca napadaja uzpjeva bez znatnijeg otpora istog dana oko pola noći stići u Konjic, gdje sa talijanskim i našom posadom Konjica preuzela najuporniju odbranu grada Konjica. II. bojna sa ostalim dielovima pukovnije istog dana, zbog jakog pravca napadaja odnosno zbog jakog otpora odmetničkog, koji je držao sve visove desno (zapadno) od glavnog pravca napadaja, uzpjela je izbiti na crtu Jasen (1190)—Kraljevac gdje se je zadržala u odbrani do dolaska pojačanja od njemačkih postrojbi. Na ovoj crti pukovnija se zadržala sve do 27.II.o.g. za koje vreme j? odbila više odmetničkih napadaja sa uzpjehom uz osjetne gubitke po odmetnike, a uz neznatne vlastite.

27.II.p.g. pukovnija bez I. bojne poduzima napadaj pomenu tim pravcem ka Konjicu i uzpjeva povrh jakog i snažnog otpora odmetnika⁵ prodrijeti do Konjica i u mjesto ući 1.III. o.g. nanievši odmetnicima težke gubitke, dok su vlastiti relativno bili mali.

1. bojna pukovnije u vremenu od 22.—27.11. og. učestvovala je u zajednici sa njemačkim i talijanskim postrojbuma u odbrani Konjica, na koji su odmetnici vršili petodnevni žestoki napadaj⁶ sa ciljem, da bi zauzeli grad Konjic pod svaku cienu.

C. — 13. PJES. PUKOVNIJA.

Od 1.—18.II.o.g. ova pukovnija bila je cielo vrieme na položaju u svrhu straže i osiguranja Istočne Bosne.

Uslied nastale situacije s desne obale r. Drine dne 18.11. pukovnija zauzima novi položaj radi sprječavanja svakog prelaza odmetnika s desne strane r. Drine.

D. — IX. TOPNIČKI SKLOP

2. i 3. bitnica ovoga sklopa u mjesecu veljači o. g. ušle su u sastav njemačkih postrojbi. Učestovale su u akcijama protiv pobunjenika.

I. bojna pukovnije u vremenu od 22.—do 27. veljače učestvovala je u zajednici sa njemačkim i talijanskim postrojbuma

⁴ Odnosi se na grupu Annacker iz njemačke 718 pješ. divizije. Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 173.

⁵ Odnosi se na Prvu proletersku i Treću sandžačku NOU brigadu. Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 173.

• Opširnije o napadu jedinica NOV na Konjic vidi u tomu IV, knj. 10, dok. br. 106, 150, 166 i 173.

u odbrani Konjica, na koji su odmetnici vršili petodnevni žestoki napadaj sa ciljem da bi uzeli Konjic pod svaku cijenu.

I pored ovako snažnih napadaja odmetnika sa mnogo nadmoćnjim snagama, bojna uzpijeva održati sve joj dodeljene postave za obranu i odbiti sve napadaje odmetnika uz velike gubitke po odmetnike, ali i uz osjetljive vlastite gubitke.

b) Izkustva —

Čašće i momčad mnogo su bolji u obrani nego u napadaju. U napadaju nedostaje energije i izdržljivosti (fizičke) i častnici slabo čitaju kartu. Pukovnija ne raspolaže sa dovoljnim brojem oružja i oruđa potrebnog za borbu, odmetnici napadaju u masama protivno ranijoj njihovoј taktici, drskost i borbenost kod odmetnika na velikoj visini, odmetnici vrlo često koriste napadaje u pozadinu sa manjim snagama sa ciljem da izazovu među postrojbama međusobnu pucnjavu i da stvore zabunu i meteže. Skloni su da redovno napadaju noću, vrlo yjesto razpoređuju u automatska oruđa i vrlo dobro se maskiraju. Iz pojedinih poduhvata od strane odmetnika dade se zaključiti da imaju veoma dobro vodstvo. Sa streljivom i automatskim naoružanjem raspolažu u dovoljnem broju. Oružje i streljivo u velikoj većini talijanskog podrietla.

c) Nedostatci i grieške.

Uobće uzev pukovnija ne raspolaže ni sa najpotrebnijim brojem konja, logorske opreme, automatsko naoružanje (stroj nice) nesposobne za duže dejstvo. Zbog nemanja dovoljnog broja konja i prevoznih sredstava obskrba veoma se teško dotura i zbog nemanja gorskih kuhinja nije se u mogućnosti izdavati topla hrana. Nadalje pukovnija ne raspolaže ni sa kakvim sredstvima za održavanje veze sa zrakoplovima te se dešavalo da su naše trupe tučene iz zrakoplova (slučaj na Pomolu kod Konjica). Dojavna služba u pukovniji slaba zbog oskudice u stručnom osoblju i dojavnom tvorivu.

Od većih grešaka uočena je ta, što I. bojna (po nalogu njemačkog zapovjednika) iako je surađivala sa ostalim dielovima pukovnije, ne održavajući veze sa susjednim dielovima, mnogo otisla unaprije i stigla do Konjica, što je moglo uroditи uništenjem ostatka pukovnije od strane odmetnika. Nu važno je napomenuti da je u ovoj greški ipak bilo uzpjeha, jer je I. bojna sa njemačkim postrojbama i posadom u Konjicu uzpjela održati Konjic, koji bi sigurno bio pao u ruke odmetnika, jer je posada Konjica bila preslabaa odbiti sama napadaje odmetnika.

Gore navedeni nedostatci mogli bi se otkloniti dodieljivanjem nedostajućeg naoružanja i tvoriva i vježbanjem ljudstva u pojedinim disciplinama. Ove greške već će se odkloniti tokom sadanje izobrazbe pukovnije.

Zapovjednik, pukovnik
(Metikoš)
Metikoš

BR. 337

IZVJEŠTAJ ORUZNICKOG VODA GORAŽDE OD 24 MARTA 1943 GOD. O BORBAMA ČETNIKA PROTIV JEDINICA NOV U OKOLINI KALINOVICA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO ORUZNICKOG VODA GORAZDA

5. Oružničke pukovnije

Broj 171/taj

U Goraždu, dne 24. ožujka 1943

PREDMET: Situacija na području
Kalinovik—Foča.

ZAPOVJEDNIĆTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
S A R A J E V O
ZAPOVJEDNIĆTVU ORUZNICKOG KRILA
SARAJEVO

Četnici talijanski suborci bore se sa partizanima² oko Kalinovika, partizani su prije nekoliko dana zauzeli selo Jelašca jugo istočno od Kalinovika 3.5 km. partizanske leteće obhodnje prodiru šumom Mahšće do Vratla na cesti Kalinovik—Foča, 8.5 km. istočno od Kalinovika a također do Dobrog Polja sjeveroistočno od Kalinovika 11.5 km.

Dne, 22—23. ožujka 1943. prispelo je nekoliko izbjeglica pravoslavaca u Foču iz Kalinovika.

Veći broj ranjenih četnika od Kalinovika sa talijanskim sarmovozima dolaze u Foču, a jedan transport četnika ranjenih oko 120 23 ov. m. u 11. sati prispjeli su sa vlakom u Goražde iz Foče, u pratnji talijanskih vojnika i častnika, te su prebačeni na desnu stranu Drine u talijansku zonu, navodno radi

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/2—1, k. 194.

² Borba je vođena sa jedinicama Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 113, 115, 273, 327 i 339.

otpreme za Pljevlje. Među ovim ranjenim četnicima bilo je nekoliko četničkih komandira. Ovi ranjeni četnici pripadaju odredu vojvode Pavla Đurišića.

Dne, 22. ožujka 1943. oko 18 sati djelovi talijanske vojske koji se nalaze u gradu Foči,³ zaposjeli su uporište Čelovina, koja se nalazi na periferiji grada sa desne strane Drine. Među pučanstvom u gradu Foči zavladala je panika misleći da talijani napuštaju grad ali je ovo uzbudjenje malo smireno kada su videli da su talijani u svome odbranbenom uporištu ostali i dalje. U Foči među pravoslavnim pučanstvom kao i među muslimanima u zadnje vrieme vlada velika bojazan radi pojave partizana oko Kalinovika.

Dne, 23. ožujka 1943. u 18.30 sati u Goraždu na desnoj strani Drine četnici su zapalili kuću Jusufa Trga, koja je do temelja izgorela, uz demonstrativne četničke pjesme.

O ovoj paljevini obaviješteno je naše i njemačko zapovjedništvo u Goraždu, a osobito su ovaj požar posmatrali naši i njemački častnici, jer je vojarna u kojoj je smješteno naša i njemačka postrojba od zapaljene kuće udaljena oko 700 m.

U koliko se moglo saznati, četnici su kuću zapalili kao protest radi dolaska njemačke vojske u Goražde.

Podaci o situaciji oko Foče i Kalinovika točni su, jer su do biveni od osobe koja je 23. ov. mjeseca sa vlakom i ranjenim četnicima došao iz Foče u Goražde, kao izbjeglica.

Prednje se predlaže sa zamolbom na mjerodavnost.

Zapovjednik poručnik:
(Halil Hadžiahmetović)

Hadžiahmetović

⁵ U to vrijeme u Foči su se nalazile jedinice italijanske divizije „Taurinense“.

IZVJEŠTAJ ORUZNIČKE POSTAJE TRNOVO OD 24 MARTA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU KALINOVIKA I RAZBIJANJU ČETNIKA OD STRANE JEDINICA NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE¹

ORUZNICKA POSTAJA TRNOVO

5. ORUZNIČKE PUKOVNIJE

Br. 158/Taj.

U Trnovu, dne 24. ožujka 1943.

PREDMET: Izvješće o kretanju partizana i četnika.

ZAPOVJEDNIĆTVU 5. ORUZNIČKE PUKOVNIJE (J.S.)

ZAPOVJEDNIĆTVU ORUZNICKOG KRILA SARAJEVO
KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO

ZAPOVJEDNIĆTVU ORUZNICKOG VODA SARAJEVO

22. ožujka 1943. jače grupe partizana napale su sa više strana na mjesto Kalinovik, kotara Foča, kojeg su preko noći između 22. i 23. ožujka tek. god. zauzeli.²

Jačina partizana je nepoznata, a tako isto njihovo naoružanje.

Naših snaga u odbrani Kalinovika i okolice nije bilo, nego su Kalinovik i okolna mjesta branili četnici čija je takođe jačina nepoznata.

Partizani su sa više strana udarali na četnike koji su branili Kalinovik i okolna mjesta. Među četnicima je nastala nesloga što je partizanima omogućilo da za nekoliko sati vođene borbe zauzmu Kalinovik i okolna mjesta.

Gubitci partizana i četnika kao i plijen između jednih i drugih nepoznat je.

Gubitci naši u momčadi, oružju, streljivu i ostaloj opremi nije bilo, pošto se naših snaga na pomenutom prostoru nije nalazilo.

Partizani su došli od Bjelemića, kotara Konjic i od Uloga, kotara Nevesinje, koji prostor oni i sada drže u svojim rukama

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta po ř. reg. br. 3/2—1, k. 149.

² Oslobođenje Kalinovika izvršile su jedinice Druge proleterske divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 113, 115, 273, 327 i 339.

i nadiru dalje u pravcu Foče i Dobrog Polja, kotara Sarajevo, za četnicima koji su se većinom povukli sa svojim glavnim štabom u Dobro Polje u grupi oko 2500 naoružanih četnika, a 23. ožujka 1943. oko 16 sati povukli se u pravcu Foče a manji broj četnika je ostao u Dobrom Polju i okolici. Izgleda da izbjegavaju borbu sa partizanima i nastoje da ostanu po šumama prikriveni, dok prođu partizanske grupe.

Sa naše strane su preduzete sve potrebne mjere u sporazumu naše posade i milicije, kako bi se eventualno nadiranje partizana u pravcu Trnova i okolnih mesta blagovriemeno spričilo.

Po prikupljenim podatcima partizani su zauzeli položaje od mesta Umoljana, Tušila, kotara Konjic, a tako isto iznad sela Rakitnice, kotara Sarajevo čija je jačina nepoznata.³

Prema iznjetom bilo bi potrebno da se pojačaju naše snage u Trnovu i okolici, prema demarkacionoj liniji kako bi se nadiranje partizana osujetilo, pošto sadanje snage koje se nalaze u Trnovu i okolici su male u koliko bi partizani sa jačim snagama napali.

Zapovjednik, narednik:
(Mujo Sadžak)
Sadžak

25./III.J.S.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

25/11

ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUŽNICKE PUKOVNIJE

Taj. J. S broj 360

Sarajevo, 25. ožujka 1943.

Predmet: Kao gore

Zapovjedničtu 369. pješačke divizije Sarajevo

Zapovjedničtu III. domobranskog zbora Sarajevo

Opunomoćeniku državne vlade Dr. Cankin Sarajevo

Oružnička postaja Trnovo javlja:

S molbom na znanje.

Dozapovjednik pukovnik
Koloman Bilić
Bilić pk

* Odnosi se vjerovatno na jedinice Sedme hrvatske NOU brigade.

**IZVJEŠTAJ PETE ORUZNIČKE PUKOVNIJE OD 26 MARTA
1943 GOD. O SITUACIJI NA TERENU ISTOČNE I CEN-
TRALNE BOSNE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUZNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J.S. Br. 350

Sarajevo, 26. ožujka 1943.

Predmet: Doglasno izviešće.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIĆTVU ORUŽNICTVA ZAGREB
PREDSJEDNICTVU VLADE NA RUKE POMOĆNIKA
PREDSJEDNIKA VLADE

DRŽAVNOG TAJNIKA Dr. VJEKOSLAVA VRANCICA
ZAGREB

ZAPOVJEDNIĆTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA
SARAJEVO

ZAPOVJEDNIĆTVU 1. ORUZNIČKE PUKOVNIJE SISAK

ZAPOVJEDNIĆTVU 2. ORUZNIČKE PUKOVNIJE GOSPIĆ

ZAPOVJEDNIĆTVU 3. ORUZNIČKE PUKOVNIJE

BANJA LUKA

ZAPOVJEDNIĆTVU 4. ORUZNIČKE PUKOVNIJE TUZLA

ZAPOVJEDNIĆTVU 6. ORUZNIČKE PUKOVNIJE MOSTAR

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB

SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA SUZBIJANJE KRIMINALITETA ZAGREB

ZAPOVJEDNIĆTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE URED
I. ZAGREB

Prema uputu za organizaciju i rad izvještajne službe i zapovjedi Vrhovnog oružničkog zapovjedničtva Taj. J. S. Br. 320 od 31. srpnja 1941. predlažem sliedeće izviešće, za vrieme od II. ožujka 1943. do 26. ožujka 1943.

I. OBCA POLITIČKA SITUACIJA

1. Raspoloženje naroda obzirom na unutarnje i vanjske pri-like i dogadaje.

Raspoloženje naroda dobro je. Unutarna situacija zadovoljavajuća, nije bilo bitnih promjena. Narod je odan Poglavnim

ku, državi i ustaškom pokretu. Uspjeh savezničkih oružanih snaga na istoku, pad Harkova i Bjelgoroda primljeno je sa zadovoljstvom.

Raspoloženje pravoslavaca nepromjenjeno. Jedni su za četnike, drugi za partizane. Svi pak zajedno gledaju mržnjom na Ustašku Hrvatsku. Odmetnik se vraća kući, da bi obradio zemlju, pa da se opet odmetne u hajduke.

2. Četnička akcija.

Četnik pljačkaš vraća se kući, da bi koliko toliko obradio zemlju, stoga je četnička akcija popustila. Grupa Radivoja Kosorića, napadnuta prvom polovicom mjeseca ožujka 1943. na položaju Rabar, Doljni i Gornji Obrići i Dedovci (12—14 km. sjevero zapadno od Rogatice) po dijelovima 6. proleterske brigade, povlači se do sela Sočice (10 km. jugo zapadno od Rogatice). Četničke grupe Bože Plemića i Stevana Jugovića zauzimaju položaj Zečići i Podmjednik kota 1036 i 1116 (10 km. sjevero zapadno od Prače), da bi sprječile nadiranje partizana u prostor Pale — Prača. Budući da se osjećaju slabim (oko 250) četnika mole pomoći od nas, u protivnom neće moći stupiti u borbu.

Jedna grupa četnika Drage Mitrovića sa planine Devetak (18 km. sjeverno od Rogatice) prebacila se je kod Starog Broda (18.5 km. jugo² istočno od Rogatice) preko Drine u Srbiju, odakle su se istim putem vratili sa nekoliko žena i djece.

Grupa od 50 četnika zeničkog četničkog odreda napada domobransku i ustašku stražu u Janjićima (7 km. jugo istočno od Zenice), kako bi ju razoružala. Straža vatrom napad odbila i četnike potjerala. Četnici istog odreda vrše i dalje pljačku i umorstva nad našim seljacima.

Početkom mjeseca ožujka 1943. primjećeno je kretanje četnika grupe Tešanovića na području Vitovije, Šišave i Ponira (8—14 km. sjevero zapadno od Turbe), koji su se povukli za Skender Vakuf.

Na području krila Jajce vođena je borba između četničkog odreda Drenovića* i partizana kod sela Gerzova (13.5 km. jugo zapadno od Varcar Vakufa⁴). Četnici brane partizanima nadiranje na Sitnicu.⁵

¹ Sjeverno

² Uroš Drenović, četnički komandant. Poginuo 1944 god. kod Čadavice, na njemačkom tenku, prilikom bombardovanja savezničkih aviona

⁴ Mrkonjić Grad

⁵ Borba je vjerovatno vođena protiv jedinica Devete krajiske NOU brigade. Vidi dok. br. 64.

Na području Vlasenice 9. III. 1943. predao se je našim vlastima zapovjednik Grabovičkog četničkog bataljona Milisav Ostojić sa adutantom četnikom Milutinom Deurićem iz sastava Vlaseničke četničke brigade. U istom razdoblju predalo se je 27 četnika bez oružja.

Na području Foča, četnička komanda izdala je zapovjed, da se sav muslimanski živalj na četničkom prostoru u roku od 2 mjeseca pokrsti i pređe na pravoslavlje; u protivnom imadu se ubiti. 8. III. 1943. u selo Podpeć kotar Foča četnici su doveli pravoslavnog svećenika i silom pod prijetnjom ubistva pokrstili i preveli na pravoslavlje 84 Hrvata muslimana i muslimanke. Po završenom obredu morale su muslimanske djevojke obući pravoslavne haljine i igrati kolo. Izdali su zapovjed da se svi muslimani izbjeglice vrate kući, gdje će se u najkraće vrieme obaviti krštenje, a tako isto imadu se pokrstiti muslimani građani Foče.

Kao važnije iznosim slijedeće događaje:

21. II. 1943. u 1100 sati nepoznati počinitelji ubili su iz pušaka kod sela Gornji Koričani (17 km. sjevero zapadno od Travnika) seljaka Luku Lukića 40 god. starog iz istog sela.

25. II. 1943. u 1000 sati nepoznati počinitelji ubili su iz pušaka na cesti Gostilj — Vitovlje (17.5 km. sjevero zapadno od Travnika) seljaka Marka Pašaliju iz Pougarja i Mirka Sugića iz Jejića oba kotara Jajce. Sumnja se da su umorstvo izvršili pravoslavci iz Vitovlja: Velimir Alekса, Boško Tripković i Jovo Perić svi kotara Travnik.

2. III. 1943. u 2000 sati 4 naoružana četnika u selu Odrače (14 km. sjevero zapadno od Visokog) svezali su lancima dva mještana za šljivu, tukli ih i zlostavljali a zatim odlučili da ih streljaju. Ostali mještani sakupili su 24.000 kuna dali ih četnicima koji su potom odustali od streljanja i pustili ih.

3. III. 1943. 6 četnika grupe Drage Miirovića prebacili su se kod Starog Broda preko Drine i krenuli u Srbiju, odakle su se istim putem 6. III. 1943. u 2100 sat vratili na naše područje sa nekoliko žena i djece. Kod povratka iz Srbije naišli su na ustašku obhodnju kod Grahovice⁶ (sjevero istočno od Sjeverskog), i na iste otvorili vatru. Četnici vatrom odgovorili, pa se nakon kratkog puškaranja povukli na Planinu Devetak. Gubitaka nije bilo.

4. III. 1943. u 2100, 6 naoružanih četnika opljačkali su seljacima u selu Krčevine (6 km. sjevero zapadno od Turbe) raznu odjeću i obuću u vrednosti od 93.500 kuna.

⁶ Na karti 1:100.000 nije nađena.

4. III. 1943. u 2300, 50 naoružanih četnika opljačkali su vukufsku vodenicu na rieci Rakitnici (4 km. južno od Rogatice), natovarili na 20 konja oko 20 m žita i brašna, od kojeg 10 m žita državnog za izhranu izbjeglica u Rogatici', pa otjerali preko sela Rudina za Romaniju Planinu.

5. III. 1943. u 2300 sata nepoznati počinitelji zapalili su u pravoslavnom napuštenom selu Kamenu (10 km. jugo istočno od Rogatice) 3 kuće, 7 štala i jedno skladište, kojom zgodom je izgorjela i veća količina sjena. Šteta 880.000 kuna. Sumnja se da su to izvršili muslimani izbjeglice kao osveta što su četnici popalili njihova sela na desnoj obali Drine.

5. III. 1943. obhodnja oružničke postaje Zljebovi i odjel ustaša napadnuta je po četnicima u selu Mičivode (12 km. sjevero istočno od Sokolca). Napad odbijen. Gubitaka nije bilo. Plien 1 puška, 1 bomba i jedan gunj.

6. III. 1943. u 2000, četnici zeničkog četničkog odreda Gajić Nikola i Stanković Mladen izvršili su nad seljakom Mehunić Mustafom 45 god. starim, u selu Gornja Vraća (6 km. jugo istočno⁷ od Zenice) grabežno umorstvo ubivši ga iz pušaka i opljačkali mu 18.000 kuna.

6. III. 1943. u 2357 sati između željezničke postaje Raspoločje i Zenica km. 75. četnici zeničkog odreda pucali su na terevni vlak. Naša seoska straža sa lijeve obale rijeke Bosne vatrom odgovorila. Puškaranje trajalo 15 minuta. Gubitaka nije bilo.

8. III. 1943. ustaše XXVIII. stajaće bojne Han Pijesak zaronili su u Crnoj Rijeci (4 km. istočno od Han Pijeska) zloglasnog četničkog vođu Miloša Celonju sa cijelim štabom. Celonja je sproveden u Han Pijesak. Plijen 4 puške, 1 bomba, 1 pisaći stroj i 1 krugoval.

8. III. 1943. vođena je borba između četnika i odreda Drenovića i jače grupe partizana kod sela Gerzova (Lazića grada) (13.5 km. jugo zapadno od Varcar Vakufa). Četnici brane nadiranjem partizana na Sitnicu. Kako su četnici brojčano slabiji zamolili su pomoć od njemačke komande u Varcar Vakufu.

9. III. 1943. 0200 sata, grupa od 7 naoružanih četnika pljačkaša naišla je u blizini sela Rakovice (15 km. zapadno od Rajlovca) na oružničku busiju postaje Hadžići, pojačanu ustašama. Vatrom je uspjelo pljačkaše raspršiti, vratili jednog vola i stvari koje su četnici iste noći opljačkali u selu Rakovici.

9. III. 1943. tri četnika grupe Gornji Zalukovik ubili su u selu Ložićima (3 km. jugo istočno od Vlasenice) četnika Ratka Micića, grupe Donji Zalukovik. koji je zajedno sa četnikom

Vladimirom Micićem krenuo da se preda našim vlastima. Obojicu su svukli. Vladimir Micić uspio je da pobegne.

9. III. 1943. u 2100 sat 20 naoružanih odmetnika upali su u selu Dobroševići (2.5 km. sjevero zapadno od Rajlovca) u kuću Ivana Martinovića i izvršili premetačinu. Opazivši pred kućom Martinovića pozvali ga, no on se je dao u bjeg, pa su odmetnici bezuspješno za istim ispalili 15 naboja.

10. III. 1943. u 1900 sati četnici su opljačkali u selu Medna Luka (17 km. sjevero istočno od Rogatice) 11 goveda i 12.000 kuna, pa zatim krenuli na Planinu Devetak odakle su i došli.

10. III. 1943. na cesti Dobretić—Travnik četnici su ubili partizanskog kurira Glišu Lišića i opljačkali ga.

10. III. 1943. sa područja oružničke postaje Vlasenica vratio se je 15 odmetnika i prijavili se na postaju Vlasenica. Upućeni su kućama.

/ 11. III. 1943. obhodnja oružničke postaje Kakanj uhitila je u blizini sela Džindići (11.5 km. sjevero zapadno od Visokog) jednog četničkog teklića, koji je nosio radio vješti i četnička pisma. Predat je kotarskoj oblasti Visoko; a pisma 718 I. D.

12. III. 1943. u 1145 sati grupa od 50 četnika zeničkog četničkog odreda napala je domobransku i ustašku posadu u Janjićima (7 km. jugo istočno od Zenice) kako bi ju razoružala. Posada vatrom napad odbila i četnike potjerala. Gubitci, jedan četnik poginuo, više ranjenih. Naši gubitci jedan ustaša ranjen.

12. III. 1943. u 1300 sati na cesti Vlasenica—Han Pijesak km. 6, tri naoružana četnika opljačkali su seljacima muslimanima 2.5 m brašna i odjeću u vrednosti 26.700 kuna.

12. III. 1943. sa područja oružničke postaje Vlasenica vratio se je 18 odmetnika i prijavili se na postaju Vlasenica. Upućeni su kućama.

12. III. 1943. u 2400 sata, 5 maskirana razbojnika opljačkali su u selu Vraniska (4 km. jugo istočno od Viteza) seljaku Jusi Mujkiću 3000 kuna, živežne namirnice, odjela i obuću u vrijednosti od 54.900 kuna. Iste noći isti razbojnici opljačkali su seljaku Iliju Vreben u selu Sivrina⁸ (3 km. jugo istočno od Viteza) 2.300 kuna, živežne namirnice i razne stvari u vrednosti od 37.000 kuna. Oružnička postaja Vitez povela je istragu te uhitiла: Martina Santića 46 god. starog, sina mu Ivu Santića 18 god. starog, Franju Kulića 25 god. starog, Jozu Kulića 37 god. starog, dok je četvrti razbojnik Marko Kulić 31 god. star uspio pobjeći, svi iz sela Bare (17.5 km. sjevero zapadno od Fojnice). Dalnjim traganjem ustanovljeno je da su imenovani razbojnici opljačkali u god. 1942. Stoji Mitrović u selu Granica (17.5 km.

⁸ Na karti 1:100.000 nije nadena.

sjeverno od Fojnice) u gotovom, namirnicama i raznim stvarima u vrednosti od 255.000 kuna; Stipi Karinu u selu Ravne (17 km. sjevero zapadno od Fojnice) razne stvari u vrednosti od 60.000 kuna i Rašidu Sivri u selu Rasno 60.000 kuna, namirnice i razne stvari u vrednosti od 300.000 kuna. Premetačinom kuća imenovanih razbojnika pronađeno je i zapljenjeno 5 vojničkih pušaka, 2 boda, jedna bomba, jedan samokres i 100 naboja. Također je pronađeno većina opljačkanih stvari. Razbojnici priznaju. Predani su državnom tužioštvu Travnik.

13. III. 1943. u 1500 sati četnička obhodnja od 6 četnika otvorila je vatru u selu Zaselju (6 km. jugo zapadno od Viteza) na domobransku obhodnju od 17 domobrana III. konjaničkog sklopa. Domobrani vatrom odgovorili. Nismo imali gubitaka. Dva četnika poginula među kojima četnik Spasoje Celebić umrovljeni oružnički narednik. Plijen 2 puške, 1 samokres i 200 naboja.

15. III. 1943. četnici su opljačkali u selu Maslinovići (8.5 km. sjevero istočno od Fojnice) seljaku Hasanu Belilu dva para volova vrednih 300.000 kuna.

16. III. 1943. u 2000 sati, 4 naoružana četnika poručili su knezu sela Šešići (12 km. sjevero zapadno od Travnika) da im spremi večeru za 20 četnika. Došlo je samo njih četvorica.

18. III. 1943. 4 naoružana četnika opljačkali su na cesti Rogatica — Rakitnica (3 km. sjeverno od Rogatice) seljacima muslimanima, 5.380 kuna, 2 konja i razne stvari u vrednosti 46.100 kuna.

Na molbu talijanske komande u Čajniču, zapovjedništvo 718. I. D.⁹ odobrilo je povez vlakom od Goražde do Foče odredu od 500 četnika sandžaklija i crnogoraca pod zapovjedništvom talijanskih časnika koji se upućuju u prostor Kalinovika protiv partizana, koji se povlače iz područja Konjic u jugoistočnom smjeru.

3. O komunistima-partizanima.

Na sjevero istočnom i jugo istočnom području pukovnije: Nadirajući sa sjevera, jači dijelovi 6. partizanske brigade¹⁰ iz Šekovića, 600—800 partizana, napali su 9. III. 1943. u jutarnjim satima ustašku posadu u Zljebovima (10.5 km. sjevero istočno od Sokolca) i ustašku posadu u Han Kramu (4.5 km. sjevero istočno od Žljebova). Razvila se ogorčena borba, koja je trajala do 1000 sati uz zнатне gubitke po obadvije strane. Brigada

* 718 pješadijska divizija

¹⁰ Šesta istočnobosanska NOU brigada, Birčanski i Majevički NOP odred

je produžila nadiranje u smjeru juga i jugo zapada i 11. III 1943. u večernjim satima odbacila četnike grupe Radivoja Kosića sa položaja Rabar, Donji i Gornji Obrići i Đedovci (12—14 km. sjevero zapadno od Rogatice) i potisnula ih na Sočice (10 km. jugo zapadno od Rogatice). Pada oružnička postaja Han Stijenice u partizanske ruke, oružnici se povlače sa četnicima. Partizani prekidaju brzoglasnu liniju Rogatica — Sokolac i pale na istoj relaciji jedan drveni most. Cilj je partizana prodrijeti na željezničku prugu Pale — Prača, relacija Sarajevo — Višegrad, i razoriti ju.¹¹ Osjetivši prikupljanje naših snaga, kao i četnika grupe Bože Plemića i Stevana Jugovića u svoj desni bok brigada se povlači na liniju Rakitnica, Zakomo, Kalimanići, Sokolovići, pljačka stoku, konje i živežne namirnice. Po izvršenoj pljački partizani se povlače u smjeru sjevera i sjevero istoka, pa se jedna grupa od oko 250 partizana¹² iz Crne Rijeke (4 km. istočno od Han Pijeska) prebacuje u Zagrade i Gerovi (9—11 km. jugo istočno od Vlasenice) a druge dvije partizanske grupe od oko 600 pušaka u prostor Šekovića (15 km. sjevero zapadno od Vlasenice). 19. III. 1943. partizani napadaju Zaklopaču i Milići (6—12 km. jugo istočno i istočno od Vlasenice). Oba mjesta zauzeli i opljačkali i spalili, prekinuli brzoglasnu liniju, posjekli 120 brzoglasnih stubova, a most na Dubnici razorili i spalili, u Milićima spalili novu i staru oružničku vojarnu. Po izvršenoj pljački, 20. III. 1943. partizani se povlače u Sekoviće. U pljačkanju sudjeluju i četnici grupe Rajka Celonje i Neđe Mitića.

Na sjevero zapadnom **području** pukovnije: Početkom **druge** polovice mjeseca ožujka 1943. jača partizanska grupa nadirajući iz Komušina (16 km. sjevero zapadno od **Zepča**, preko Novog Šehera (10 km. sjeverno od **Zepča**) približila se je **Zepču** u nameri da grad napadne. Po našim snagama potisnuti partizani se **povlače** u smjeru Novog Šehera.¹³ Sa partizanima sarađuju i četnici pljačkaši iz Blatnice.

Na području Koričana (17 km. sjevero zapadno od Travnik-a) manje partizanske grupe pljačkaju.

Na području krila Jajce: partizanske grupe nadirajući iz Imljana (18 km. sjevero istočno od Jajca) zauzele su sela Vučovići, Meline, Kričiće, Davidoviće, Doljni Orašac, Slipoviće¹⁴)

¹¹ Po naredenju Vrhovnog štaba NOV i POJ trebalo je da se Šesta istočnobosanska NOU brigada prebaci na prostor Goražde, Jahorina, Kalinovik, da bi Udarnoj grupaciji Vrhovnog štaba olakšala nastupanje prema istoku.

¹² Šesta istočnobosanska NOU brigada

" Odnosi se vjerovatno na jedinice Četvrtog krajiškog NOP odreda.

¹⁴ Smpčevići

(14 km. sjevero istočno od Jajca) i sela opljačkali. Selo Orašac dalo je odpor. Naše i njemačke postrojbe poduzele su akciju.¹⁵

U istom razdoblju partizanske grupe sa područja Glamoč i Ključa napale su četničke položaje Dragnić Podovi, Gornja Pecka (20 km. jugo zapadno od Varcar Vakufa) odbacile četnike preko Gerzova, Trnova i Raračeva¹⁶ i stigli na liniju Sutnice. Upućene njemačke postrojbe iz Varcar Vakufa potisnule su partizane u smjeru odakle su došli.¹⁷ Gubitci, pognuto 28 partizana. Plije 28 pušaka. Pognuto 3 četnika, 2 ranjena.

Na području Bugojno — Gornji Vakuf: Snažnim napadom njemačkih i ustaških postrojba, podpomognute štukama krilašima partizani su sa položaja Gornji Vakuf, Pidriš, Crni Vrh kota 1206 odbačeni i potisnuti na jug, da se preko Makljena kota 1123 u neredu povuku Šćitu u Prozoru. Partizani su ponudili pregovore.¹⁸ 12. III. 1943. naše i njemačke postrojbe ušle su u Prozor.¹⁹ Zapljenile dosta oružja i tvoriva. Partizanski izaslanici vode pregovore sa Njemicima u Prozoru. U istom razdoblju na području Konjic, njemačke borbene grupe Annacker i König potiskuju partizane prema jugoistoku.²⁰

Na području Prozor — Rama, naše i njemačke postrojbe napreduju od Prozora dolinom Rame. Neprijatelj se u neredu povlači u smjeru Jablanice; a jačim djelovima prodire Neretvom, Glavatičevu i zauzima ga.²¹ (Glavatičovo 20 km. jugo istočno od Konjica). Četnici se povlače prema Ulogu. 19. III. 1943. između prednjih partizanskih grupa i četnika vode se borbe kod Uloga²² (14.5 km. jugo zapadno od Kalinovika). Čuju se detonacije bombi i mina. Na području Konjic, njemačka borbena grupa Vogel potiskujući neprijatelja dostigla je liniju Jablanica, Gradac kota 1011, Zakalača kota 441 južno od linije Rama, Ostrožac. Neprijateljski odpor popušta. Partizani se povlače dolinom Nerete u jugo istočnom smjeru.

20. III. 1943. čuje se topnička vatrica kod Kalinovika.²³ Prema izjavi jednog partizanskog prebjeglice dve partizanske divizije

¹⁵ Vjerovatno se odnosi na jedinice Prve krajiške brigade Pete NOU divizije.

¹⁶ Na karti 1:100.000 nije pronadeno.

¹⁷ Borbu su vodile jedinice Desete NOU divizije.

¹⁸ Vidi dok. br. 218.

¹⁹ Vjerovatno se odnosi na pregovore o zamjeni zarobljenika.

²⁰ Vidi dok. br. 212 i 213.

²¹ Borba je vodena protiv jedinica Treće NOU divizije.

²² Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije.

²³ Ulog su zauzeli, 21 marta, Četvrti i Šesti bataljon Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 100, 108 i 330.

²⁴ KaLinovik su oslobodile, 22 marta, jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 113, 115, 273, 327 i 337.

od Glavatićeva kreću prema Kalinoviku.²⁵ Vode se borbe između četnika i partizana na istom prostoru.

Kao važnije iznosim sliedeće događaje.

9. III. 1943. u 0430 sati jači dijelovi 6. partizanske brigade iz Sekovića (navodno 600—800 partizana) napali su ustašku posadu u Zljebovima (10.5 km. sjevero istočno od Sokolca) i ustašku posadu u Han Kramu (4.5 km. sjevero istočno od Žljebova). Borba je trajala do 1000 sati istog dana. U Han Kramu partizani su zapalili pilanu. Zljebove zauzeli i spalili ustaške nastanbe. Upućena je pomoć ustašama iz Sokolca, pa je protu napadom uspjelo Zljebove vratiti. Partizani su imali gubitke, 37 mrtvih i 40 ranjenih. Osim toga palo je u naše ruke, jedna lahka strojnica, 30 pušaka, 2 konja i 6 goveda, a jedan partizan zarobljen. Naši gubitci, 1 častnik i 23 ustaša vojničara mrtva, 2 častnika i 43 ustaša vojničara ranjena, 3 ustaša vojničara nestala, izgubljena jedna teška strojnica. Partizani su se povukli prema Planini Devetak.²⁶

11. III. 1943. u 2000 partizani su zauzeli četničke položaje kod sela Rabar, Donji i Gornji Obrići (12—14 km. sjevero zapadno od Rogatice). Izgleda da nastoje prodrijeti na željezničku prugu Pale — Prača. 12. III. 1943. u 1100 sati prekinuta je brzoglasna linija Rogatica—Sokolac. Ima ih 600—800 partizana. Komandant je Vojislav Lujić²⁷ a politički komesar Majo Mijatović.²⁸

12. III. 1943. u 0400 sata grupa od 1500 do 2000 partizana²⁹ nadirajući iz Imljana (18 km. sjevero istočno od Jajca) zaposjeli su sela Vukanovići, Meline, Kričiće, Zapeće, Zasavice, Davidoviće, Donji Orašac, Slipčevići i Dobretići (12—16 km. sjevero istočno od Jajca) i sela opljačkali. Selo Donji Orašac dalo je odpor. Gubitci 2 seljaka poginula 1 zarobljen. 13. III. 1943. naše i njemačke postrojbe poduzele su akciju.

13. III. 1943. u 1050 sati jača grupa partizana dolazeći iz Blatnice (15 km. zapadno od Zepča) krenula je za planinu Crni Vrh i Zmajevac uputivši jače obhodnje prema selu Dubrave, Beša i Novi Seher³⁰ (10—12 km. sjeverno od Zepča). U selu Dubravama partizani su opljačkali jednog konja i dvoje goveda. Živežne namirnice i poveli sobom 4 seljaka. Grupa je

²⁵ Prema Kalinoviku dejstvovala je Druga proleterska divizija.

²⁶ Odnosi se na Šestu istočnobosansku NOU brigadu, Birčanski i Majevički NOP odred.

²⁷ Vojislav Ljubić, komandant Šeste istočnobosanske NOU brigade.

²⁸ Cvjetin Mijatović-Majo

²⁹ Odnosi se na jedinice Prve krajiške brigade Pete NOU divizije.

³⁰ Vjerovatno se odnosi na jedinice Četvrtog krajiškog NOP odreda.

jaka oko 700 partizana, naoružana jednim gorskim topom, 4 bacača mina, 7 teških strojnica i 17 luhkih strojnica, sa podvodom od 100 konja. Malo imadu streljiva, a čulo se je gdje govore „Odaklen ovolika vojska u Hrvatskoj državi, nemožemo se nigdje zadržati dva dana“.

13. III. 1943. partizani su zauzeli oružničku postaju Han Stijenice³¹ (11 km. sjevero zapadno od Rogatice). Oružnici sa četnicima grupe Radivoja Kosorića povukli se do sela Sočice (10 km. jugo zapadno od Rogatice) i zauzeli položaj. Jača grupa partizana zauzela je položaj u selu Miošići i Dobra Voda kota 1152 (7.5 km. sjeverno od Prače). Njima na suprot u selu Žečići i Podmjednik kota 1036 i 1116 (10 km. sjevero zapadno od Prače) stoje 200—250 četnika grupe Plemića i Jugovića. Četnici su izjavili, da u koliko ne dobiju od nas pomoć, neće moći stupiti u borbu smatrajući se preslabima.

14. III. 1943. u 0600 sati grupa od 120 partizana ušla je u selo Donje Polje³² (14 km. sjevero zapadno od Jajca). Isti dan naše i njemačke postrojbe u jedno satnoj borbi, ovu su grupu protjerali iz sela. Gubitci partizana nepoznati. Gubitci naši jedan njemački vojnik ranjen.

14. III. 1943. partizani su se povukli sa svojih položaja u selo Rakitnicu, Zakomo i Kalimaniće—Sokolovići (11—13 km. sjevero zapadno od Rogatice). Na cesti Rogatica—Sokolac presekli su više brzoglasnih stubova, a na km. 17 zapalili su drveni most. U rečenim selima pljačkaju, goveda, konje, žito, odjeću i obuću. U Rakitnici zauzeli su više mlinova-vodenica u kojima melju žito. U selu Kalimanići nalazi im se stožer brigade. U istom selu opljačkali su od seljaka 50 konja. 15. III. 1943. dolazeći iz Sekovića (15 km. sjevero zapadno od Vlasnice) primjećena je jača grupa partizana³³ sjeverno od Žljebova u pokretu na jugo istok vjerovatno pojačanje partizanima na području Sokolovići.

16. III. 1943. u 0215 sati grupa od 700 partizana nadirajući iz Komušina³⁴ (16 km. sjevero zapadno od Zepča) preko Novog Sehera (10 km. sjeverno od Zepča) približila se je Zepču u namjeri da grad napadne. Naša posada borbu prihvatiла i partizane odbila u 0430 sati. Sa partizanima surađuju i četnici pljačkaši iz Blatnice (15 km. zapadno od Zepča). 16. III. 1943. u 0600 sati naše pridošle snage iz Zavidovića i Maglaja progone i po-

³¹ Vidi primjedbu br. 26.

³² Vjerovatno se odnosi na dijelove Prve krajiške NOU brigade.

³³ Odnosi se na Šestu istočnobosansku NOU brigadu i jedan bataljan Majevičkog NOP odreda. Vidi dok. br. 140.

³⁴ Na ovom sektoru nalazila se Prva krajiška NOU brigada.

tiskuju partizane u smjeru Novog Šehera. Oružnička postaja Novi Šher povukla se u Zavidoviće, odakle su oružnici nastupali sa našim snagama u smjeru Novog Sehera. Isti dan od 0200 do 0500 bio je obustavljen željeznički promet.

17./18. III. 1943. grupa od oko 400 partizana 6. proleterske brigade dolazeći od Han Krama primjećena je na Malom Polju (8.5 km. sjevero zapadno od Vlasenice), pa produžili na sjever u smjeru Sekovića. Manja grupa partizana nalazeći se u okolini Žljebova, namjeravaju da krenu u istom pravcu.

18. III. 1943. grupa od 250 partizana prebacila se je iz Crne Rijeke (4 km. istočno od Han Pijeska) u selo Zagrade i Gerovi (9—11 km. jugo istočno od Vlasenice). Druge dvije partizanske grupe od oko 600 pušaka vratile su se u Cikote i Šekoviće, gdje vrše prikupljanje. Namjera im je da napadnu Miliće i Vlasenicu.³⁵

19. III. 1943. u 24 sata partizani su napali Zaklopaču (6 km. jugo istočno od Vlasenice) i Miliće (12 km. istočno od Vlasenice). Nakon ogorčene borbe sa našom posadom oba mjesta zauzeli, opljačkali i popalili. Oružnička vojarna u Milićima spaljena. Posjećeno oko 120 brzoglasnih stubova, a most na Dubnici spaljen. 20. III. 1943. primjećeno je prikupljanje partizana u Nedjelištima (5 km. istočno od Vlasenice) i na Bačinom Brdu kota 591 (4 km. sjevero istočno od Vlasenice). Pronađeno je u Zaklopači i Milićima mrtvih: 4 ustaša, 2 dobrovoljca Domodo bojne Vlasenica i 5 mještana. Ranjenih: 6 ustaša i 2 dobrovoljca. Nestali: 1 ustaški častnik, 15 ustaša i 14 oružnika postaje Milići i 34 dobrovoljca. Gubitci partizana nepoznati. Po izvršenom pljačkanju i paljenju partizani³⁶ su se povukli u Šekoviće (15 km. sjevero zapadno od Vlasenice).

Dozapovodnik, pukovnik
Koloman Bilić
Bilić, pk
(M. P.)

³⁵ Pripremu za napad na Miliće i Zaklopaču vršila je Šesta istočnobosanska NOU brigada. Napad je otpočeo 19 marta u ponoc. Vidi dok. br. 140.

* Jedinice Šeste istočnobosanske NOU brigade. Vidi dok. br. 140 i 346.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVI-
ZIJE OD 27 MARTA 1943 GOD. O ORGANIZACIJI I BROJ-
NOM STANJU ČETNIČKIH JEDINICA U ISTOČNOJ HER-
CEGOVINI¹**

PODATCI O ČETNICIMA

Pored podataka dostavljenih zapovjedništvu III. domobran-
skog sbara pod Op. Br. 2849/tajno od 17. III. 1943 (iskaz broj-
čanog stanja četa), raspolaže se o četnicima slijedećim podatci-
ma prikupljenim iz raznih izvora:

CRNOGORCI:

Sada se nalazi u istočnoj Hercegovini (u oblasti Gacko—
Plana trenutno) oko 5.000 četnika Crnogoraca pod zapovjed-
ništvom bivšeg jugoslovenskog pukovnika Baje Stanišića. Ovi
četnici i njihovo vodstvo, za sebe kažu da su oni crnogorska
vojska. Koliko je poznato imaju bataljone, koje zovu i brigadama,
koji su podijeljeni na čete. Bataljoni su formirani po ple-
menima ili po mjestima (Vasojevići, Katunjani, Njegoši, Nik-
šićani, Kuči, Bratonožići itd. itd.). Imaju veći broj bivših jugo-
slavenskih časnika tako da gotovo svaki vod ima zapovjed-
nika djelatnog ili pričuvnog časnika, pa su dosta stegovni.
Koliko je poznato bataljoni se prema potrebi formiraju u po-
jedine kolone. Zapovjednici pojedinih bataljona — brigada
niesu poznati. Od bivših jugoslavenskih časnika poznati su
ovom stožeru, među Crnogorcima slijedeći:

- Major Boško Petričević (sa višom školom)
- Major Blažo Gojnić (sa višom školom)
- Generalštabni kapetan I. klase Vlado Đukić (u štabu
pukovnika Stanišića),
- Kapetan Kureš,
- Kapetan Pavle Đurišić.

Neku funkciju kod Crnogoraca ima i bivši jugoslavenski
general Blažo Dukanović, čije je sjedište u Cetinju, a koji je
nedavno izvršio obilazak i nadgled svih četnika u Hercegovini.

BOSANCI — HERCEGOVCI — SRBIJANCI:

Drugu skupinu sačinjavaju četnici pod zapovjedništvom DOBROSAVA JEVĐEVICA, koji se podpisuje kao „Delegat Vrhovne komande“, a koju sastavljaju Bosanci, Hercegovci i Srbijanci u glavnem. Po izjavama Jevđevića njih ima 12 do 15.000. Organizacija i zapovjedanje mnogo su slabiji no kod Crnogoraca. Časnika imaju mnogo manje, pa su dosta nestegovni i samovoljni. Ima osim toga pojedinih skupina koje nagnju partizanstvu, a ima i takvih koje ne priznaju ničije zapovjedništvo i koje sami četnici zovu „divljim“ četnicima, kojima je isključivi cilj pljačka (u ovu zadnju spada skupina u oblasti s. Buna). Formirani su također u čete i bataljone, koje također zovu brigadama. Bataljoni se prema potrebi i prilika formiraju u kolone i divizije, koje imaju samo prolazni značaj, tj. dok traje dotična akcija. Do sada su uočene sljedeće skupine:

— Domaća skupina u oblasti Gacka jaka oko 800 ljudi koja je pod zapovjedništvom nekog Starovića i popa Perišića; dosta je nepomirljiva i nasilna

- Rogatička brigada,
- Bilečka brigada,
- Mileševska brigada.
- Cajnička brigada,
- Fočanska brigada,
- Trebinjska brigada i
- Ljubinska brigada.

Zapovjednici pojedinih brigada nisu poznati.

Od pojedinih skupina — kolona primjećene su u zadnjim akcijama protiv partizana sljedeće:

— Divizija majora Baćevića jaka oko 3.000 ljudi (Bosanci i Hercegovci),

— Brigada majora Pantića i kapetana Milorada Popovića, jaka oko 1.500 ljudi a sastavljena najvećim dijelom od Gačana i

— Kolona pukovnika Voje Jovanovića sastavljena od Mileševske, Cajničke i Fočanske brigade — jaka oko 1.500 ljudi.

Glavar stožera
Glavnostožerni satnik,
Šimoković
Šimoković

ZAPOVJEDNICTVO

6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Op. Broj 3121/taj.

U Mostaru, dne 27/111 1943

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUZNICKE
PUKOVNIJE OD 27 MARTA 1943 GOD. O SITUACIJI U
CENTRALNOJ I ISTOČNOJ BOSNI¹

ZAPOVJEDNIŠTVO

4. ORUZNICKE PUKOVNIJE

J. a br. 997/taj.

U Tuzli !i7. ožujka 1943.

Predmet: Doglasno izvješće za
proteklih 15 dana
dostavlja.

1. Glavnom oružničkom zapovjedničtvu (J. S.) Zagreb
2. Predsjednič. vlade na ruke pomoćnika predsjednika vlade
držav. tajnika dr. Vjekoslava Vrančića Zagreb
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Zagreb
4. Središnjem uredu za suzbijanje kriminalit. Zagreb
5. Zapovjed. ustaške nadzorne službe ured I/III
6. Zapovjedničtvu II. domobranskog sbora Brod
7. Zapovjedničtvu 3. pješačke divizije Tuzla
8. Zapovjedničtvu 4. pješačke divizije Doboј
9. Opunomoćeniku min. unutarnjih poslova Sarajevo
10. Velikoj župi Usora i Soli Tuzla
11. Zapovjed. 1., 2., 3., 5. i 6. oružničke pukovnije

Prema uputu za rad i organizaciju izvještajne službe i zapovjedi Glavnog oružničkog zapovjedničtva J. S. Br. 320/taj. od 31. srpnja 1941. predlažem sliedeće doglasno izvješće:

II. ČETNICI:

Četnici na području oružničkog krila Tuzla i Brod, drže u svojim rukama većinu pravoslavnih sela u kotarevima Tuzla, Zvornik, Gračanica, Doboј, Maglaj, Tešanj, Bijeljina, Brčko i Derventa. Ovi su većinom suborci i od poslednjeg izvješća nisu poduzimali nikakvu akciju koja bi bila uperena protiv naših i savezničkih oružanih snaga, osim jedne manje skupine u ko-taru Teslić, koja se je pridružila partizanima.²

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/17—2, k. 86.

² Odnosi se na Carevogorsku četničku četu koja je prešla na stranu NOV. Vidi tom IV, knj. 9, dok. br. 5.

Četnici Borjanskog četničkog odreda pod vodstvom Radojice Radića i uz pripomoć četničkog bataljona iz Varcar Vakufa³ pod vodstvom Uroša Drenovića, na području kotara Teslić i Tešanj u zadnje vrieme vode dosta živu i uspješnu djelatnost protiv partizana.

Ozrenski i Trebavski četnički odredi u posljednje vrieme nisu poduzimali nikakve akcije protiv partizana a niti protiv naših snaga.

Majevički četnički odred i odred vojvode Dušana Kovačevića surađuju sa našim oružanim snagama te dojavljuju kretanje i namjere partizana Šejkovičke brigade.⁴

III. O KOMUNISTIMA:

Komunistička akcija na području krila Tuzla nepromjenjena je od posljednjeg izvješća. Komunistički odred Krajiške brigade⁵ koji se nalaze na četničkom području kotara Teslić svakodnevno vode b^rbu sa četnicima Borjansko četničkog odreda i našim oružanim snagama, ruše šumske želj. pruge a sobom odvode viđenije osobe iz pojedinih sela.

Sejkovička 6. partizanska brigada čiji je štab u Osmacima (23 km. j. Tuzle) povremeno vrši prebacivanje svojih jakih odreda u planinu Jelicu i Majevicu u svrhu prikupljanja raznih živežnih namirnica od tamošnjeg pučanstva koje prenose sa konjima u Osmake. U ovome prebacivanju i prenošenju hrane sprečavaju ih oružnici postaje Kalesija i Capardi u koliko je moguće.⁶

Na području krila Brod sjeverno od Save upadaju jače skupine naoružanih partizana većinom iz Dilj gore⁷ i šire živu promičbu govorom i rasturanjem partizanskog tvoriva. U njihovim rukama ima i nekoliko sela.

Na području krila Vukovar i Zemun komunisti ugrožavaju sva sela a naročito ona koja su u šumskim priedelima Fruške Gore i uz reku Savu.⁸ Oni napadaju i ona mjesta u kojima po-

³ Mrkonjić Grad

⁴ Misli se na Šestu istočnobosansku NOU brigadu.

⁵ Na sektoru Teslića nalazila se Prva krajiška NOU brigada. Vidi dok. br. 64.

⁶ Odnosi se na Birčanski NOP odred, a ne na Šestu istočnobosansku brigadu, jer je ova u to vrijeme krenula prema Foči, u sastav Udarne grupacije Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije. Vidi dok. br. 140.

⁷ Dilj Planina

⁸ Na ovom sektoru nalazio se Četvrti bataljon Trećeg NOP odreda Treće operativne zone.

stoje oružničke postaje. Ali čim se pojave naše jače snage komunisti se povlače i bježe.

Na ovim područjima ima više stotina pravi komunista komu broju valja dodati nekoliko tisuća odraslih pravoslavaca koji sa njima surađuju i u akcijama učestvuju. Ovi pravi komunisti postrojeni su u t.z. Posavski partizanski odred, čije se glavnine nalaze negdje u Bosni a samo jedan bataljon od četiri čete nalazi se na području ovih krila.

Komunisti svoja nedjela vrše u manjim skupinama od 10—15 ljudi a samo u većim podhvatuma nastupa jedna ili dvije čete u jačini od 100—150 ljudi. Naročito je ugroženo područje kotareva Hrv. Mitrovica,⁹ Sid i Ilok. Cilj njihove akcije je rušenje prometnih sredstava i postrojenja, uništavanjem poljoprivrednih strojeva, sredstava i postrojenja jednom riečju uništavanjem svega onoga što bi moglo koristiti državi i narodu.

U Fruškoj Gori počelo je jače prikupljanje komunističkih skupina koje su prešle iz Bosne i sada se tamo grupišu koje se spremaju kada šuma ozeleni vršiti jače akcije i u jačim skupinama.

Od posljednjeg izvješća dogodila su se sljedeća nedjela:

ORUZNICKO KRILO TUZLA:

6.III.1943. u 0300 sata otpočela je borba između četnika i komunista u selu Pribinić (13 km. z. Teslića). Borba je trajala do 0900 sati kada su četnici izvršili juriš i razbili komuniste. Gubitci na strani četnika 2 mrtva i 1 ranjen. Gubitci partizana nisu poznati ali četnici računaju da su bili veliki.¹⁰

Istoga dana u 1000 sati jedna grupa komunista u jakosti od 300 pušaka zauzela je na četničkom području s. Blatnicu¹¹ (12 km. j. Teslića).

9.III. u 0600 sati sukobilo se je 50 domobrana Domdo bojne iz Teslića sa komunističkim odredom jačine 1500—1800 pušaka¹² u s. Komušina (6 km. j. i. Teslića). Borba je trajala do 1200 sati kada su komunisti počeli se povlačiti u smjeru Šipraga. Gubitci na našoj strani 1 domobran poginuo. Gubitci komunista 6 mrtvih i oko 50 ranjenih koje su komunisti sa sobom odnijeli. 2 komunista se dragovoljno predala (Husejin Karabegović iz Sanskog Mosta biv. domob. 3. satnije posadne bojne u Sanskom Mostu i Franjo Marie iz Tomašića, kotara Prijedor. Plien 1 puška i 15 naboja.

* Sremska Mitrovica

¹⁰ Borbe su vodene sa jedinicama Prve krajiške NOU brigade.

¹¹ Isto

¹² Odnosi se na Pivu krajišku NOU brigadu i Četvrti krajiški NOP odred.

14.III. u 0200 sata napalo je 600 komunista Krajiške brigade na grad Tešanj.¹³ 10- oružnika i legionara Domdo bojne borbu primili koja je trajala do 0530 sati nakon čega su odmetnici povukli se u smjeru Raduša (4 km. z. Tešnja). Gubitci na našoj strani 1 oružnik Ivan Zvor teže ranjen koji je istog dana umro u bolnici, 3 domobrana i 2 žene ranjene a 1 građanin poginuo. Gubitci odmetnika nepoznati. Komunisti su opljačkali veleprodaju soli Doglavnika Mešića, dvorac mu zapalili i svu stoku otjerali i 2 druge trgovine u Tešnju opljačkali.

16.III. u 0900 sati sukobilo se je 1500 komunista Krajiške brigade¹⁴ i 30 četnika komunističkih suradnika sa jednom bojnom domobranom iz Teslića kod s. Brezove Dane (10 km. j. Tešnja). Borba je trajala do 1100 sati. Gubitci na našoj strani, 3 domobrana teže i 2 lakše ranjena. Gubitci komunista nepoznati.

16.III. u 2400 sati 5—600 komunista **Sejkovičke** brigade¹⁵ sa 150 natovarenih konja prebacilo se iz planine Jelica (15 km. j. i. Tuzle) za s. Osmake (3 km. z. Capardi) i tom prilikom našli na zasjedu oružnika, legionara i ustaša na putu Tuzla—Zvornik (4 km. s.z. Capardi). Borba je trajala do 17.III. 0200 sata nakon čega su komunisti razbijeni u dvije grupe od koji se jedna grupa vratila za Jelicu a drugoj uspjelo probiti se za Osmake. Gubitaka na našoj strani nije bilo, 1 ustaša lakše ranjen. Gubitci komunista 7 mrtvih na mjestu borbe, a po tragovima moglo je biti oko 50 ranjeni. Plien 17 konja natovarenih sa raznim živežnim namirnicama pao je u ruke naših boraca.

16. na 17.III. komunisti su porušili 1 km. šumske želj. pruge (6 km. j. Teslića).

17. III. u 0100 sat došlo je do borbe između komunista i četnika kod s. Pribinića (13 km. z. Teslića). Borba je trajala do 0300 sata nakon čega su se komunisti povukli u s. Klupe (16 km. z. Teslića) na četničko područje. Gubitaka na strani četnika nije bilo. Gubitci na strani komunista nepoznati. 10 komunista zarobljeno. Plien 10 pušaka i 1 strojnica. Zarobljeni komunisti i plien nalazi se u rukama četnika.¹⁶

22.III. u 1030 sati 3 nepoznata zrakoplova bacili su na Klanjanj 15 bombi od kojih 2 zapaljive. Zrakoplovi su doletili iz nepoznatog pravca a nakon bačenih bombi odletili su k Sarajevo.

¹³ Vidi dok. br. 77 i 79.

¹⁴ Vidi primjedbu br. 10

¹⁵ Odnosи se na Majevički i Birčanski NOP odred. U to vrijeme Šesta istočnobosanska NOU brigada, ojačana sa jednim bataljonom Majevičkog odreda, bila je na prostoru Glasinca. Vidi dok. br. 140.

¹⁶ Vidi primjedbu br. 10.

Od bačenih bombi izgorelo je 14 kuća a porušene su 4 kuće 1 džamija i 8 štala. Do sada je ispod ruševina izvađeno 25 mrtvih osoba, pomoći oružnik Mušo Imamović lakše ranjen i 37 građanskih osoba što teže što lakše ranjeno. Odkopavanje leševa ispod ruševina i dalje se vrši. Materijalna šteta je ogromna.¹⁷

U isto vrieme primjećeno je 30—40 odmetnika (4 km. ist. Kladnja).

ORUZNICKO KRILO BROD:

r

12.III. u 2100 sat došla je skupina partizana oko 10 ljudi u s. Andrijevece (22 km. ist. Broda) i iz kuće ustaše Sabljića odnijeli vojničku pušku a od ustaše Conjara koji je bio na dopustu odnijeli 1 samokres. Ovi su partizani u St. Perkovcima odnijeli od trgovca Benića Ivana i Milasa Ivana cigareta u vrednosti 2.570 kuna, koje su platili.

14.111. u 2000 sati upalo je više partizana u s. St. Perkovce (27 km. ist. Broda) i od domobrana koji su tamo bili na dopustu odnijeli odjeću i cipele a jednom naredniku samokres. U njih nisu dirali.

17.III.oko 2200 sati napadnute su naše i njemačke postrojbe u s. St. Topolju (19 km. s. i. Broda) od jedne skupine partizana. Borba je trajala oko 20 časaka i tada su se partizani povukli za Dilj Goru. Gubitaka na našoj strani nije bilo. Gubitci partizana nepoznati.

18.III. u 2100 sat došlo je 6 naoružanih osoba u domobranskoj odori sa petokrakim zvjezdama u s. Bodorište (9 km. j. Brčkog) i raspitivali se o kretanju naših snaga govoreći da će za kratko vrieme doći Kralj Petar i Rusi.

18. III. oko 1600 sati srelo je 10 partizana na putu kod s. Gredice (6 km. j. i. Brčkog) jednog seljaka i pitali ga o stanju vojske u Brčkom.

(M.P.)

Zamjenjuje
Zapovjednika pukovnik
Dragutin Arbanas
Arbanas

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
PREDsjEDNICTVO VLADE

Primljeno	T. Broj		Priloga	Biljeg	Radna jedinica
31./3. 43	11/43	— 12	—	—	V

Prema nalogu njemačke 718 divizije trebalo je da „štuke“ bombarduju Šekoviće, ali su, zabunom, bombardovale Kladanj. Ovaj događaj stvario je paniku kod ustaša u Kladnju, Vidi dok. br. 345.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUZNICKOG VODA GORAZDE OD 27 MARTA 1943 GOD. O BORBAMA ČETNIKA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU KALINOVika I FOČE¹

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO ORUZNICKOG VODA GORAZDA
5. ORUZNIČKE PUKOVNIJE**

Na. Broj 171/taj.
U Goraždu. dne 27. ožujka 1943

PREDMET: Akcija partizana, borba
partizana i četnika.

ZAPOVJEDNIĆTVU 5. ORUZNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO:
ZAPOVJEDNIĆTVU ORUZNICKOG KRILA
SARAJEVO

Dne, 25. ožujka 1943. sa vlakom iz Foče u Goražde prispelo je četnika, talijanskih suboraca, ranjenika 35 a koji su u Goraždu prebačeni na desnu stranu Drine i sa talijanskim sambozima odveženi za Čajniče i Pljevlje.² Sa ranjenim četnicima u istom vlaku doputovalo je nekoliko muslimanskih izbjeglica iz Foče koji izjavljuju, da su istoga dana oko 9 sati u Foči oko železničke postaje vidjeli oko 3.000 četnika sa podvozom. Ovim četnicima Talijani nisu dali prelaz preko mosta na desnu obalu Drine. Četnici su govorili da idu na odmor, a da su ih drugi na položaju zamjenili.

Dne 27. ožujka 1943. u 11 sati, iz Foče sa vlakom u Goražde doputovalo je 300 muslimanske djece, žena i nešto odraslih;

Od izbjeglica prikupljeni su sljedeći podatci: Dne 26.11.1943 u 23 sata između četnika talijanskih suboraca i partizana odpočela je borba, zapadno od Foče oko 7 km. Pirno Do, Mljevina. Brod i Kamen, u kojoj se borbi upotrebljava i teško oružje sa obje strane.³

U borbama Talijani još nisu učestvovali: Talijanske postrojbe nalaze se djelimično oko železničke postaje u Foči i

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod' reg. br. 92-1.

² Četnici su ranjeni kod Kalinovika, u borbama protiv jedinica Drugе proleterske divizije.

³ Borbu su vodile jedinice Prve i Druge proleterske divizije.

bližoj okolini, a glavna postrojba sa teškim oružjem nalazi se na desnoj strani Drine na mjestu zv. Čelovina.⁴

U Foči u bolnici kao i u kućama imade veći broj ranjenih četnika. Ovaj se broj stalno povećava donoseći ranjene sa položaja. Ranjenih četnika ostalo je na želez. postaji u Foči koji su očekivali prvu pomoć i transport za Goražde, isto tako imade ranjenih četnika u jednoj baštì kod željez. postaje na Ustikolini.

Koliko su mogli saznati od četnika i pravoslavnih mještana u Foči da imade, partizana veći broj koji napadaju i da se njihovi leteći odredi probijaju iz Zatkura u pravcu Bastasa i Stjepan Polja⁵ južno od Foče 15. km.

Neki četnici izbjegavaju borbu i kriju se po selima da ih Talijani ne pronađu, a crnogorci četnici u manjim grupama također bježe za Crnu Goru. Četnici koji su bili oko Previle i Jabuke grupirali su se dne 24. ožujka 1943. i otišli u pravcu Foče i Miljevine.

Četnička pojačanja koja su došla iz Crne Gore preko Čajniča oko 2.000 došli su do Foče, a 26. ožujka 1943. produžili su za Stjepan Polje, i ako su imali zadatak da krenu za Ustikolinu i da pojačaju četničke položaje gdje se sada vode borbe.

Talijani sa vlakom i samovozima iz Foče u Goražde prebacuju nepotrebnu opremu. U Foči među pravoslavnim življem vlada velika zabrinutost kod odlaska muslimanskog življa-izbjeglica iz Foče pravoslavci bili su predusretljivi bolje nego ikad, a i mnogo su se zabrinuli što se muslimanski živalj evakuira a oni ostaju.

Prednje se predlaže sa zamolbom na mjerodavnost.

Zapovjednik poručnik:
(Halil Hadžiahmetović)

Hadžiahmetović

29./III.J.S.

* U Foči su tada bile jedinice divizije „Tatirinense”,
' Sćepan Polje

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUZNIČKE PU-KOVNIJE OD 28 MARTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TE-RITORIJI HERCEGOVINE¹

TAJNO

ZAPOVJEDNICTVO

6. ORUZNIČKE PUKOVNIJE

J. S. Broj 1106/tajno

U Mostaru, dne 28. ožujka 1943.

Predmet: Doglasno izviešće za II
polovinu ožujka 1943.

1. — Vrhovnom oružničkom zapovjedničtvu (od. J. S.) Zagreb
2. — Zapovjedničtvu I. i III. domobranskog sbora (Glst)
3. — Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost Zagreb
4. — Ministarstvu unutarnjih poslova — Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost (Odsjek X.) Zagreb
5. — Općem upravnom povjereničtvu NDH. kod višeg zapov. talij. oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ (II. armata) Sušak
6. — Opunomoćeniku državne vlade za velike župe Vrhbosna Hum i Usora i Soli (Dr. Pavlu Canki-u) Sarajevo
7. — Državnom tajniku pretsjed. vlade Dr. Vjekoslavu Vrančiću
8. — Zapovjedničtvu 6. pješačke divizije (III sektor) Mostar
9. — Zapovjedničtvu 1, 2, 3, 4. i 5. oružničke pukovnije (J.S.)
10. — Oružničkom krilnom zapovjedništvu: Mostar, Omiš, Dubrovnik i Bileća u Trebinju. —

Temeljem odredaba privremenog naputka za rad i organiziranje izvještajne službe u vojsci i zapoviedi Vrhovnog oružničkog zapovjedničtva J. S. Broj 320/taj od 31. srpnja 1941. godine a po prikupljenim podatcima od podređenih jedinica, dostavljam doglasno izviešće za II. polovinu mjeseca ožujka 1943. u slijedećem.

¹ Original, umnožen na šapirografu, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/19—1, k. 86.

I. OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1) Raspoloženje pučanstva:

Partizanska djelatnost, četnička bezakonja koja se vrše nad Hrvatima i teško gospodarsko stanje i nadalje su tri bitna čimbenika koja utiču na obće narodno raspoloženje. —

Partizanske jake skupine koje su operirale u dolini Neretve prebacile su se na lijevu obalu i prodrle u pravcu Kalinovika i Nevesinja zauzevši ova mjesta. — Prešavši dolinu Neretve uništili su željezničke naprave i mostove na pruzi Sarajevo—Mostar. Prilikom svojih nadiranja na području djelovanja pljačkali su i uništavali imovinu pojedinih građana, — koji nisu mogli biti zaštićeni. —

Na području krila Omiš popušta djelatnost partizanskih skupina uslijed poduzete akcije čišćenja u Bosni i Hercegovini. — Pljačkaju i nadalje ali je njihova djelatnost ipak smanjena.

Osjeća se na cijelom području pukovnije vidno raspoloženje naroda povodom energične akcije čišćenja i nada se da će se konačno likvidirati sa ovim bandama. Veliku nadu narod polaže u njemačke i naše postrojbe kojima je povjeren taj zadatak.

Naš nezaštićeni narod još više je izložen nasrtajima i stradanjima četnika talijanskih suboraca, koje talijanske vojne vlasti upotrebljuju u borbi protiv partizana. — Žvierska ubijanja, silovanja i podpune pljačke nad Hrvatskim življem na dnevnom su redu u najširem obimu. —

Stradanje je teško i kod narodnih masa stvara jaki revolt i neraspoloženje prema državnim vlastima koje nijesu u stanju da ovo spriječe i onemoguće ova nedjela. —

Četnici sva zlodjela vrše bez odgovornosti i ako stoje upravno, organizacijski i u pogledu nadzora pod talijanskom vojnom vlašću. — Ove ništa ne preduzimaju da bi zaštitile naše stanovništvo već se može kazati da prečutno toleriraju ovakav rad i postupak svojih suboraca. —

Gospodarske prilike sasma su slabe, a prekidom pruge Mostar—Sarajevo, one su postale upravo očajne. Zbog poznatih prilika ovog kraja u pogledu prehrane prekid prometa na ovoj glavnoj pruzi od neopisive je štete po opće narodne i državne probitke.

Pravoslavci: I dalje su otvoreni neprijatelji nas i današnjeg poredka u državi. Svi sposobni za oružje, uvršteni su u četničke organizacije i pod vidom protukomunističke milicije pod zaštitom i nadzorom Talijana, nanose nam štetu na svakom koraku. Ostali, koji su kod domova, pomažu četničku organizaciju svim silama i može se mirne duše reći, da su se, osobito u

posljednje doba podpuno otuđili od državnih vlasti, tako kao da ih uopće nema i da ove ne postoji, na ovamošnjem području. Nadaju se u skri svršetak rata na štetu sila Osi, a u korist Engleske i ponovnoj uzpostavi biv. Jugoslavije.

Zidovi: Sakupljeni su i opremljeni na otoke Brač i Hvar te u Kupare i na Lapad, kotara Dubrovnik, pod nadzorom talijanskih vojnih vlasti, te o njima za sada nema nikakovih podataka.

2) Četnička akcija i poduzete protumjere:

Izkoristivši Driliku odlaska u akciju protiv partizana pod upravom Talijana, četnici su u posljednje doba nanijeli mnoga zla i nedaća našem pučanstvu. Pljačkali su kugod su prolazili i oduzeli pučanstvu i ono malo životnih namirnica, tako, da sada upravo gladuju. Hercegovački četnici takmičili su se, koji će više zla napraviti našem pučanstvu, dok su se Crnogorski četnici držali dosta korektno i na ove nije bilo pritužaba.

Padom Nevesinja² u partizanske ruke, nastalo je kolebanje među četnicima i počeli su se povlačiti iz borbenih linija svojim domovima. Talijanske vojne vlasti sa vođama četnika pokušavaju da ovo spriječe, ali se za sada nema podataka, kakav su uspjeh u ovom postigli. U Nevesinju do njegovog pada, bili su preuzeли podpunu vlast, a naše potisnuli u pozadinu.

Budući da se sada vode borbe između četnika i talijanskih snaga sa partizanima na lijevoj obali rijeke Neretve, to je našem pučanstvu malo odlahnulo, jer su se povukli iz sela na desnoj obali Neretve, gdje je isključivo naš živalj.

U toku minulih 15 dana, a od poslijednjeg izvješća do danas, prikupljeni su podaci o njihovim nedjelima izvršenim nad našim pučanstvom u slijedećem:

Na području oružničkog krila Mostar:

17. II. pred gradskom mitnicom u Nevesinju, četnici su razoružali oružnika Miju Peku, odnesavši mu pušku sa strijoljivom. Posredovanjem kod Talijana, puška nije vraćena.

Posredovano preko divizije od strane pukovnije pod JS. br. 98O/taj. od 17. III.

19. II. poslije odbijenog napada od strane partizana na Konjic po našim snagama, četnici su zašli po gradu i izvršili mnogobrojne pljačke domova, koji su bili i onako opljačkani i razrušeni prigodom borbe sa partizanima. Stete su velike, ali se

⁵ Nevesinje su oslobodile 22 marta jedinice Četvrte proleterske i Pete NOU brigade. Vidi dok. br. 116, 118, 119, 270, 272 i 327.

nema točnih podataka, budući da su vlasnici izbjegli od domova. Ovo su učinili i po okolnim selima.

20. II. na ulici u Nevesinju, četnici su svukli kabanicu sa oružnika Hadže Keča.

Posredovano od strane pukovnije preko III. sektora pod J. S. Br. 980/taj. od 17. III. o. g.

23. II. na gradskoj mitnici u Nevesinju, četnici su uhitali i stražarno odpratili u oružničku vojarnu vodnika Franju Pršu, koji je sa otvorenom zapoviedi pošao za Mostar.

Posredovano od strane pukovnije preko III. sektora pod J. S. Br. 980/taj. od 17. III. o. g.

25. II. u zaseoku „Jezerca“ (14 km. s. z. od Mostara), četnici su zaklali Antu i Danicu Pandžu djecu Jure Pandže iz sela Goranci, kotar Mostar.

Krilo Mostar posređovalo pod Br. 2563 od 18. III. 1943.

25. II. na mjestu zv. „Tonkovac“ (13 km. s. z. od Mostara), četnici su zaklali Iliju Aničića starca od 75 god. i Pavla Aničića starog 80 godina, oba iz sela Goranaca, kotara Mostar.

Krilo Mostar posređovalo pod br. 2563 od 18. III. 1943.

27. II. četnici u Nevesinju, oduzeli su brzoglasnu središnjicu oružničke postaje i na nju dali primku, a na mjesto nje dali jedan stolni brzglas.

Posredovano od strane pukovnije preko III sektora pod J.S. Br. 980/taj. od 17. III. 1943.

8. III. u selu Gnojnice (7 km. j. i. od Mostara) seljak Franjo Krtalić, radeći na svojoj njivi, uhićen je od strane četnika, ali je oslobođen po oružnicima izpostave Gnojnice. Tom prigodom oduzeli su mu 5.000 kuna u gotovu novcu.

11. III. oko 1830 sati u blizini oružničke vojarne u Nevesinju, četnici su oduzeli od pomoćnog oružnika Stojana Vidića kabanicu, pripasni remen i bod, a potom se udaljili u pomrčinu. Nisu utvrđene osobe ovih četnika.

14. III. u 2000 sati, četnici su zapalili kuću Jakove Petrića u selu Gnojnice (7 km. j. i. od Mostara). Šteta je velika, ali nije procijenjena, budući da je vlasnik izbjegao u Mostar.

17. III. u 0600 sati na oko 100 talijanskih samovoza prevoženi su četnici iz Mostara za Nevesinje i kad su bili u prolazu kroz selo Gnojnice (7 km. j. i. od Mostara), osuli su paklensku vatu na seljačke domove i bacili su oko 20 bombi: Pukim slučajem nije bilo ljudskih žrtava.

Krilo Mostar posređovalo pod br. 569/taj-43.

21. III. izvađeni su iz jame na mjestu zv. „Podružje — Surduf“ (4 km. od Mostara) Simun Sunjić pok. Nikole i Petar Suđić sin Lukin iz s. Raške Gore, kotar Mostar, koji su bili bačeni po četnicima na 15. III. 1943.

Šimun je izvađen mrtav, budući da je svezan žicom prije bacanja u jamu i živio je do 20. III. dok je Petar ostao živ i sada se nalazi u državnoj bolnici u Mostaru na liječenju.

Prema izjavi Petra Sunjića koji je ostao na životu, četnici su ih žive pobacali u jamu, duboku od oko 40 metara i po padu na dno skrili su se u jedan kut i tako kamenje, koje su za njima bacali, nije im nanijelo tjelesnih povrijeđa, osim onih, koje su zadobili pri kotrljanju na dno jame. Šimun Šunjić da je bio vezan u žicu, te je bio više ozlijeden pri padu i da je na 20. III. umro u jami. U istoj jami nađen je mrtav i Vinko Šunjić, sin Šimunov, te su oba izvađena po seljacima i na 23. III. sahranjeni.

Postaja Mostar pod br. 1018 od 26. ožujka obavijestila nadležne oblasti.

22. III. odveden je od svog doma u selu Raška Gora, kotar Mostar, od strane jedne grupe četnika seljak Mijo Pandža i za njegovu se sudbinu do danas nezna.

Bacanje u jamu Šimuna, sina mu Vinka i Petra Šunjića izvršili su četnici: Gojko Savić sin Simin, Krsto Sacić sin Špasin, Marko Savić sin Jovin i **Zivko** Vujnović, svi iz sela Raštani, kotar Mostar.

Na području oružničkog krila Omiš:

23. II. u Vrliku i njenu okolinu (36 km. s. z. od Sinja) stigli su omanji odjeli četnika, iz kotara Knin i obližnjih sela oko Vrlike. Vrše zastrašivanje našeg življa, ubojstva i pljačku imovine. Vrše promidžbu rasturanjem letaka u kojima pozivaju pravoslavce na borbu do konačnog istrebljenja ustaša. Prava su napast za pučanstvo tog kraja.

27. II. u 0200 sata iz Ribarića (16 km. s. z. od Sinja), upućen je za Vrliku 1. sat 34 ustaške pripremne bojne pod vodstvom ustaškog poručnika **Zivka** Ištakovića u borbu protiv četnika. U Vrlici je zatečena jedna skupina od 30 četnika, od kojih je 7 pohvatan, razoružano i pušteno domovima dok su se ostali razbjegzali.

28. II. stiglo je u Vrliku pojačanje četnicima od oko 800 momaka, naoružani povrh ostalog i sa dva minobacača, pod vodstvom poručnika nekog „Nikole“. Ovaj zapovjednik pozvao je zapovjednika ustaškog sata na pregovore. Pregovori su vođeni na jednom brdu po vrh Vrlike. Četnički zapovjednik tražio je, da ustaše napuste Vrliku, ali poručnik Ištaković je to odbio. Dok su vođeni pregovori četnici su izvršili napad na ustaše i razvila se je borba, koja je vođena toga dana od 0900—1800 sati. Ustaše su se povukli na položaje oko sela Vinalića i Garjaka (5 km. s. i. od Vrlike). Naši gubitci 6 ustaša mrtvih, 2 ra-

njena i 2 nestala. Za gubitke četnika nema se točnih podataka i pogovara se, da su imali 70 mrtvih. Povodom ovoga upućena su pojačanja iz Ribarića od 30 oružnika i 60 ustaša. Dalji podatci u oblasti Vrlike nepoznati.

Skupina od 3.000 četnika, koja je krenula iz Splita na 28. II. kako je spomenuto u prošlom izviešću, u svom prolazu kroz hrvatska sela, a u nastavku sa onim nedjelima kako je izneseno u prijašnjem izviešću, počinila je još i slijedeće:

2. III. u selu Blato n/C. (15 km. s. i. od Omiša), zapalili su kuću sa gostonom, kuhinjom i podrumom seljaka Slavka Perišića koja je do temelja izgorila sa svim namještajem, životnim namirnicama koje su se u njoj nalazile. Povrh ovoga, opljačkali su sve domove u ovom selu i odveli 12 konja.

2. III. u selu Katuni (18 km. s. i. od Omiša), opljačkali su više glava stoke, po kućama su pokupili sve vrijednije stvari i životne namirnice, a po konobama vino izprolijevali, dok su na kućama izlupali vrata i prozore. Šteta je velika i nije za sada procijenjena.

Istog dana u selu **Zeževica** (24 km. i. od Omiša) zapalili su župni stan, garažu nekog Milana Pejkovića i još dva štaglja — staje. Zatim su nastavili sa pljačkom i iz domova su odnosili sve do čega su došli. Povrh ovoga, u ovom su selu zagađivali vodu u bunarima na taj način, što su vršili veliku nuždu i izmetnine bacali u bunare.

3. III. u selu Grabovcu (19 km. s. od Makarske), zaklali su seljaka Pavla Vrdoljaka i zapalili šest domova sa svim namještajem.

3. III. u selu Zagvozd (14 km. s. od Makarske), zaklali su 8 seljaka i to: Matu Dundića, Josipa Čagalja, Ivana Štapića, Mirka Štapića, Matu Bartulovića, Luka Čagalija, Ivana Buljušića i Marijana Gaću. Zapalili su ukupno 8 domova među kojima župni stan, zgradu oružničke postaje i pučke škole. U ovom su selu pravili čuda; iznuđivali su novac, silovali ženskinje, zlostavljavali seljane, svlačili bolje komade odjeće sa osoba, lupali prozore i vrata na domovima a po konobama izprolijevali vino i rakiju.

Važno je spomenuti činjenicu, da su kretanje ovih razbojnika pratili talijanski krilaši.

Na području oružničkog krila Dubrovnik:

5. III. na putu Stolac—Čapljina (na mjestu zv. „Masline”), susreli su četnici seljaka Muju Skeju iz sela Dabrice kotara Stolac i tom prigodom oduzeli mu u gotovom novcu 11.302 kn i nakita u vrijednosti za 10.700 kuna.

3. III. u 2000 sati, odvedeni su od svojih domova iz sela Lokve kotara Stolac, Ismet Šator i Alija Hejić po četnicima koje su po prikupljenim podatcima poubijali. Uzrok za ovu naveli su da su ova dvojica bili divlje ustaše u 1941. godini i ubijali pravoslavce.

7. III. u 1000 sati u krčmi Ilike Vege u Čapljinama, četnici Vlado Zurovac iz s. Grabovine i Vojin Kmečić iz s. Pribilovaca, kotar Čapljina, vrijedali su Poglavnika i ovo su opazivši sliku o zidu ponovili nekoliko puta.

6—10. III. od strane nepoznatih četnika, upućena su viđenijim osobama u Čapljinama prijeteća pisma, u kojima se vrijeđa Poglavnik i NDH, i navodi, da će nestati obitelji, onih, kojima su pisma upućena. U koliko se je moglo utvrditi, uzrok ovome je mržnja i prijetnja osvetom za nedjela, koja su ove osobe počinile kao divlji ustaše nad pravoslavcima u 1941. godini.

8. III. u krčmi Ilike Vule u Čapljinama, četnik Mujo Bitanga iz sela Višića, kotara Čapljina, pred više ljudi rekao je: „Ja je ... svakoga onoga, koji je uz Poglavnika Antu Pavelića, to je jedan razbojnik i krvolok, zaludu su svi radovi i sva okupatorska vlast, ovo sve ima da nestane, pobjeda je Engleska, ovdje ima brzo doći Engleska vojska“. Imenovan je bio od strane karabinjera i naših oružnika uhićen, predat talijanskoj vojnoj vlasti, ali je otuda pušten na slobodu.

8. III. oko 2000 sati jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih četnika, upala je u selo Majkova (20 km. s. z. od Dubrovnika) i počela pljačkati po selu. Naoružana milicija stupila u borbu i četnici se razbjezdili, neodnesavši ništa od imovine. Ubijen je četnik Miho Vujinović iz sela Kijev Do. kotara Ravno. Na strani milicionera nije bilo gubitaka.

9. III. sa mjesta zv. „Svitavsko Blato“ (15 km. j. i. od Čapljine), opljačkali su četnici 5 volova i 1 kravu, na štetu seljaka sela Svitave, kotara Čapljina.

13. III. u 1400 sati, jedna grupa naoružanih četnika, susrela je na putu kod sela Poprata (3.5 km. s. z. od Stoca), jednu grupu seljana iz sela Lokve, kotara Stolac, pa su iz ove grupe odvojili nekog Husu Svinjara, sina Mujina, odveli ga nekoliko koraka i ubili, a njegovu lještinu bacili u seosko groblje.

Na području oružničkog krila Bileća:

1. III. Rasturen je u Gackom četnički letak naslova: „Muslimanima Bosne i Hercegovine“ u kome se pozivaju muslimani, da stupe u četničku organizaciju i da učestvuju u zajedničkoj borbi za „Slobodu“. Letak je podpisan sa „Pošteni Srbi pravoslavci“.

Drugi jedan letak također je rasturen u Gackom naslova: „Muslimanima sreza Gatačkog”. U tom letku odbor muslimanske nacionalne vojne organizacije obara se na muslimane Kule Fazlagića, što su odbili da pristupe u organizaciju Dr. Ismeta Popovca.³

5. III. Franjo Freuscheier, zapovjednik rizničke straže na Humu, (11 km z. od Trebinja), pod pritiskom četničkih prijetnji, skinuo je sa vojarne razdjela nadpisnu tablu.

Stanje u Gackom još uvijek je slabo i neizdrživo (spoj izviešće doglasne službe J. S. Broj 952/taj od 14. o. m.). Tako primljeno izviešće od 8. III. iz Gackog glasi:

- Četnici i dalje drže sva uporišta oko Gackog.
- Četnici našim oružnicima ne dozvoljavaju ulaza ni izlaza iz Gackog sa oružjem, i ako su talijanske vojne vlasti izdale nalog, da se oružnici i domobrani po prirodi svoje službe moraju kretati naoružani puškom.
- Četnici su razoružali 2 oružnika — Adema Poškovića sa izpostave Ključ i Omera Custovića sa postaje Stepen u Međulići, a drugoj dvojici na ulazu u Gacko oduzeli bodeže.
- Četnici na svakom koraku izazivaju i ni jedna naša osoba, pa ni časnici, ni sam kotarski predstojnik nesmije se kretati po Gackom bez pismene dozvole **komandanta sreza** kapetana Starovića.⁴
- **Komandant sreza** kapetan Starović izdaje našim oblastima u Gackom razna pismena **naređenja** tako, da je zbog svega tog novoodređeni kotarski predstojnik Dr. Bubić morao napustiti Gacko.

11. III. pronađen je u Trebinju letak upućen muslimanima od strane vođe četnika Dobrosava Jevđevića, u kome između ostalog pozivlje muslimane, da prime srbsku nacionalnost i da pristupe organiziranju svojih nacionalnih borbenih jedinica.

12. III. nestao je Halil Šaran iz Begović Kula. Provedenim izvidima utvrđeno je, da mu je zapovjednik četnika Sava Brajević iz Begović Kule, kotar Trebinje naložio, da mora napustiti zemlju u selu Mostaću, koju je dobio od jednog izbjeglice i da mu je rad ovog uputio i pismeni poziv, te se opravdano sumnja, da je po četnicima ubijen.

12—13. III. razturan je po Trebinju četnički letak naslova: „Stanovnicima Hercegovine” izdat i podpisan od delegata ministarstva vojske i mornarice — vojvode Dobrosava Jevđevića, u kome daje pučanstvu do znanja, da su partizanske bande raz-

³ Dr Ismet Popovac, organizator četnika među hercegovačkim muslimanima, ubijen 1943 god. kod Trebinja.

⁴ Stevo Starović

bijene, da zarobljenici pristižu u kolonama, goli i bosi, razni •ipovi iz bijelog svijeta, — a najvećim dijelom bivši hrvatski vojnici, koji se predaju od strane četnika Hrvatskoj vojsci, da se ne bi kazalo, da je četnicima cilj uništavanje hrvatskog naroda. Da su se hercegovački četnici takmičili u elanu i junakačtvu, da je Baja Stanišić osobno učestvovao u borbama u kojoj učestvuje 30.000 četnika i da se je u tim borbama junački borio sa četnicima rame uz rame i muslimanski četnički bataljon iz Bjelemića i Glavatičeva. Ovaj letak rasturen je po Mostaru, kao i svim mjestima Hercegovine.

15. III. oko 0900 sati, četnici Jovo Kraljević i Rajko Košić iz Trebinja, došli su u selo Arslanagića Most (5 km i. od Trebinja) i vršili pritisak na tamošnje pučanstvo — muslimane, da stupe u četničke redove za zajedničku borbu protiv partizana.

17. III. u 1000 sati, stigao je samovozom iz Nikšića u Bileću bivši jugoslovenski general Blažo Đukanović, u pratinji trojice biv. oficira i 25 podpuno naoružanih četnika-Crnogoraca. Zadržao se je stanovito vrijeme u Bileći, posjetio našeg i talijanskog posadnog zapovjednika, a potom otišao u smjeru Gacko—Nevesinje.

U razdoblju od 8—20. III. 1943. proputovao je kroz Trebinje veći broj ranjenih četnika, koji su bili u borbama protiv partizana sjeverno od Mostara i u Lici. Među njima bila^ je i častnika.

Zapaženo je, a osobito u poslijednje doba, da su službenici državnih željeznica, a osobito pravoslavci, poskidali sa kapa oznake željezničara, a ovo da su učinili pod pritiskom prijetnji četnika pripadnika Šumskog bataljona u Đedići (6 km. s. od Huma).

21. III. u 1700 sati tri naoružana četnika bataljona Đedići, putujući vlakom br. 12 Mostar—Dubrovnik, legitimirali su putnike na željezničkoj postaji Poljice i tom su prigodom nasilno skinuli sa vlaka Jusufa Maglaića trgovca i Đuru Bendera obućara oba iz Dubrovnika, ali su obadvjoga posredovanjem talijanskih karabinjera, oslobođeni i otputovali za Dubrovnik.

3) O Komunizmu:

Pod vidom partizanske narodno oslobodilačke borbe, komunisti dalje djeluju nesmanjenom žestinom.

Sredstva, ciljevi i metode rada, uvijek su im isti.

Pasivnost Talijana i nedjela četnika njihovih suboraca, koja vrše nad našim pučanstvom, dobro im dolaze i ovo obilno izkorišćuju u svoje promidžbene svrhe.

U savezu sa njihovom akcijom u toku minulih 15 dana, dogodilo se je slijedeće:

Na području oružničkog krila Mostar:

Akcijom naših snaga i dolaskom Njemačkih snaga⁵ u Ljubuški, Čitluk i Široki Brijeg, stanje u zapadnom dijelu pukovnijskog područja poboljšalo se je i sada u toj oblasti nema partizanskih bandi niti se vode sa njima borbe.

Sjeverno od Mostara, njemačke i naše snage vode borbu sa preostalim partizanskim skupinama, ali se nema nikakovih podataka, budući su oružničke postaje Sjenica, Jablanica i Rama, uništene po partizanima. U toku minulih 15 dana primljen je iz Konjica samo jedan izvještaj.

Poduzetim jačim podhvatom od strane naših i njemačkih snaga u oblasti Konjic—Ivan Sedlo,⁶ partizanske bande razbijene su i povukle su se u iztočnom smjeru i sada se vode borbe između talijanskih i četničkih snaga u oblasti Nevesinje—Kalinovik.⁷

21. III. jače partizanske skupine izvršile su nadiranje iz oblasti Glavatičevo—Kruševljani i zauzele Nevesinje.⁸ Naše snage i to 1 satnija domobrana⁹ i oružničtv, povukli su se prema Mostaru i sada se nalaze na položajima u selu Gnojnice (6 km i. od Mostara). Talijanska posada i četnici također su se povukli i zauzeli položaje u s. Bišina.

27. III. u jutro četnici podpomognuti od strane Talijana topovskom vatrom, zauzimaju ponovno Nevesinje.¹⁰ Partizani se povlače na položaje M. Velež (6 km s. z. od Nevesinja).

29. III. ujutro partizani ponovno zauzeli Nevesinje.¹¹ Četnici u neredu povlače se i mnogi odbacivaju oružje i bježe domovima. Talijani zauzeli postave Blagaj—Šćepan Grad—Gra-bovine—D. Banjdo—Kum k. 1025.—Svinjarina—G. Gnojnice (8—12 km. j. i. od Mostara) i sa ovi točaka tuku partizanske postave topničkom vatrom. Ostali podaci nedostaju za sada.

Prema naknadno prikupljenim podatcima, u borbama oko Konjica koje su vođene od 19—27. II. poginulo je 84 naša domobrana, 10 ustaša, 12 njemačkih vojnika, 17 talijanskih voj-

⁵ Odnosi se na jedinice SS divizije „Prinz Eugen“. Vidi dok. br. 221 i 234.

⁶ Isto

⁷ Na položajima Kalinovik—Nevesinje nalazili su se četnici Pavla Đurišić? i Baje Stanišića i talijanska grupa Scotti, koji su vodili borbu protiv Udarne grupe Vrhovnog štaba NOV i POJ.

⁸ Iste snage kao pod 2.

⁹ 17 satnija 13 pješačkog puka

¹⁰ Vidi dok. br. 131, 135 i 333.

¹¹ Vidi dok. br. 149.

nika i 1 častnik. Ukupno je ranjeno oko 200 naših i savezničkih vojnika.

...

U Sjenčinama i Drežnici, poginulo je dosta talijanskih vojnika, a dosta i zarobljeno, ali se za sada nema točnih podataka. Oružnici postaje Sjenčine, osim trojice, strijeljani su.

Željeznički mostovi od Bradine do Drežnice skoro su svi porušeni, ali se još uvijek ne raspolaže sa podpuno pouzdanim podatcima.

Na području oružničkog krila Omiš:

Provedena mobilizacija od strane Dalmatinskih partizanskih grupa, nije urodila plodom kako su to oni zamišljali. Odziv je bio priličan samo u Makarskom primorju i na otocima Braču i Hvaru. Pogovara se, ali još nije točno utvrđeno da je među dalmatinskim partizanima nastupilo rasulo i da su logori raspušteni s tim da domaći idu domovima, a stranci da se razidu u razne krajeve. Ovo je navodno uslijedilo zbog poduzetih akcija, čišćenja u Bosni, jer da im je ponestalo hrane i strijeljiva. Ovo se provjerava.

Prema primljenom obavještenju, na otok Brač povratilo se je oko 1.000 osoba iz partizanskih logora. Neki su se prijavili kod talijanskih vojnih vlasti, a neki se još kriju po okolnim šumama.

U poslijednje doba odbjegli su od domova i pridružili se partizanskim bandama: Milica Milošević iz s. Glavice, Andelka Mandac iz Brzana, kotara Sinj. Ante Lovrić trg. pomoćnik, Radovan Marković đak, Ubaldo Dragas šofer, Srećko Bešker đak, Ivan Čikara mesar svi iz Sinja, Andelko i Mate Sipić iz s. Vedorine, Milan Pešo, Stipe Knezović i Luka Mandić iz s. Uglijana, kotara Sinj.

20. II. odbjegli su od domova i pridružili se partizanskim bandama: Jakov Delić, Marko Radman, Ante Čosić, Stipe Kristić i Dujo Kree iz sela Grab-Podi, kotara Sinj.

20. II. povratio se je iz odmetničtva Ivan Boban Petrov, đak iz Sinja. Predat je našoj vlasti.

27/11. u 0700 sati jedna grupa od 20 naoružanih partizana skupine Dinara, izvršili su napad na oružničku ophodnju postaje Han od 12 momaka u selu Gala (9 km s. i. od Sinja). Borba je vođena oko 1 sat, kada su partizani odbijeni i povukli su se u pravcu Krivi Humac (k. 502). Gubitaka u momčadi nije bilo, dok su ubijena dva partizana, a 2 ranjena. Uništena je partizanska lađa, sa kojom su prebacivali preko rijeke Cetine i prevozili plijen.

28. II. jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana skupine Dinara izvršila je napad na domobranski posadni vod u s. Bajagiću (7 km s. i. od Sinja). Napad odbijen bez gubitaka, dok se ni za gubitke partizana nema podataka.

3. III. u 0830 sati sa visova povrh sela Vedrine (IVa km i. od s. Trilj) jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana izvršila je prepad na našu domobransku posadu u Trilju (11 km j. i. od Sinja). Talijanska posada vatrom iz bacača odbila napad i partizani su se povukli, ostavivši 4 mrtva i 1 ranjenog partizana. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

3. III. u 2300 sata pet naoružanih partizana skupine Kašešnica, došli su u selo Čitluk (6 km. s. od Sinja) i od seljaka Marka Vidića, oduzeli su krugoval obećavši mu, da će mu ga vratiti, kada im ne bude više trebao.

3. III. jedna grupa od 70 naoružanih partizana, došla je u selo Velić (17 km s. i. od Sinja) i od seljaka Petra Marića oduzeli su 3 vola, 2 koze i 2.500 kg sijena.

4. III. povratio se je iz odmetničtva Srećko Bešker iz Sinja i prijavio se našoj posadi u Trilju, te je odpraćen i predat zapovjedniku II. sektora u Sinju.

5. III. u selu Blato n/C. 18 km s. i. od Omiša, partizani su minirali most na rijeci Cetini, tako da je porušen u dužini od 30 m. i na ovom dijelu postavili su daske, kako bi se mogle prebacivati njihove snage na bijegu iz Bosne, — za planinu Mosor.

5. III. jedna skupina od 50 naoružanih partizana skupine Mosor upala je u selo Vojnić—Bučani (5 km z. od Trilja) i tom su prigodom opljačkali od seljaka Ivana Ivkovića: 1.200 kg pšenice, 250.000 kn gotovog novca, 12 pari opanaka, razne kućne robe, 100 kg krumpira, 2 džepna sata, 2 vola, 100 kg suhog mesa, 4 svinskih pršuta i 80 kg kukuruznog brašna. Kod seljaka Štipana Majića opljačkali su: 700 kg pšenice, 8 svinskih pršuta, 12 kg suhog mesa, 150 l vina, 2 para obuće — cipela, 1 dvogled, 1 konja, 1 kravu i gotovog novca u sumi od 45.000 kuna.

7. III. povratio se je iz odmetničtva Ante Križanac iz Sinja, šofer i nakon preslušanja pušten je na slobodu.

6. III. u 2330 sati jedna grupa od 20 naoružanih partizana upala je u selo Obrovac (6 km s. od Sinja) i od seljaka Ivana Tenžere opljačkali su: 3 vola, 50 kg suhog mesa i 350 kg pšenice.

Točno neutvrđenog nadnevka, a prvom polovinom ovog mjeseca, ubijen je po partizanima i bačen u potok Ruda općinski poslužitelj Mandić Vinko iz Sinja, koji je raznosio službene spise po selima općine Sinj.

9. III. u 0700 sati neutvrđen broj naoružanih partizana skupine Biokovo iz sela Kotišine (4 km i. od Makarske) izvršio je prepad na naše ustaške postrojbe u Makarskoj. Borba je trajala sve do 2000 sata toga dana, kada je napad odbijen. Poginuo je vojničar Ivan Ivanković, a trojica su ranjena. Gubitci partizana: 20 mrtvih i nekoliko ranjenih. U selu Kotišina, nalazi se povrh domaćih i oko 500 crnogorskih partizana, koji su se prema primljenim podatcima prebacili iz Livna.

9. III. u 1000 sati u Omišu, uhićen je Vlado Mužinić iz s. Srinjine kotara Omiš, koji je vršio prisilnu mobilizaciju momčadi u selu Kučima (12 km i. od Omiša) i momčad odvodio u partizanske logore. Prepoznat je od nekih momaka, kojima je uspjelo pobjeći prilikom pratnje u logore.

9—10. III. po noći, zapaljena je po partizanima kuća seljaka Nikole i Ivana Bilandžića u selu Krušvar (12 km j. od Sinja). Uzrok je taj, budući da se sinovi ove dvojice nalaze u ustaškoj vojnici.

11. III. u 2200 sata 4 naoružana partizana skupine Mosor, došli su u selo Jesenice (9 km s. z. od Omiša) i opljačkali kuću Mate Nazora, odnesavši raznih stvari u vrijednosti za 304.100 kuna.

13. III. u 2400 sata 9 naoružanih partizana skupine Dinara, došli su u selo D. Bajagić (9 km s. od Sinja) i tom prigodom opljačkali su kod seljaka Jozu Vrce 1 kravu, 2 magaraca, 200 kg pšenice i 40 kg suhog mesa.

14. III. predao se je našim vlastima u Makarskoj partizan Ante Grubeša iz Makarske i Filip Bilić iz s. Bačke Vode, kotara Makarska. Na zapisniku su izjavili, da su bili zavedeni i da ima dosta takovih, koji bi se predali našim vlastima, samo kad bi znali, da bi bili pušteni na slobodu.

14. III. u 0100 sat jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana, došla je u selo Gljev (14 km s. i. od Sinja) i tom su prigodom oduzeli od seljaka 20 ovaca, i to iz svake kuće po jednu, a zatim se uputili u pravcu planine Kamešnica.

14. III. u 1200 sati naoružani partizani Stipe Boban i Jakov Vuković rodom iz s. Prugova, kotara Omiš, otjerali su sa pašnjaka zvano „Radinje“ (17 km j. z. od Sinja) 29 ovaca i 9 koza, na štetu seljaka sela Šušci, kotara Sinj i ovu stoku odveli u selo Muć.

14. III. u 2330 sati 27 naoružanih partizana skupine Mosor došli su u selo Krilo Jesenice (9 km. s. z. od Omiša) i naredili Mati Pivčeviću, da ih svojim brodom prebací za otok Brač. Pivčeviću je uspjelo pobjeći, a partizani su sami uzeli brod zv. „Ana“ i sa istim se prebacili na otok Brač. Brod do danas nije vraćen.

17. III. našim postrojbama u Zadvarju (18 km i. od Omiša), predalo se je 70 partizana. Na zahtjev talijanskog zapovjedništva, predati su Talijanima, koji su ih prebacili za Dugi Rat (5 km z. od Omiša), odkuda će vjerovatno biti prebačeni za Split.

22. III. uhićeni su od strane jedne ustaške ophodnje kod mjesta zv. „Veliko Brdo“ (4 km z. od Makarske), partizani Ante Andrijašević iz Makarske i Vladić Bartul iz Velikog Brda, kotara Makarska obojica sa oružjem i strijeljivom. Pod njihovim nadzorom, vršeno je ribarenje od strane 8 osoba. Pritvoreni su kod ustaške posade u Makarskoj. Izjavili su, da su se iz skupine Biokovo povukli svi strani partizani, a da su ostali samo domaći i da imaju svoje posade u svim selima kraj mora, a u selu Sošići (13 km. j. i. od Makarske), da im se nalazi glavna komanda pod zapovjedništvom Ante Šutića iz Gradca.

Na području oružničkog krila Dubrovnik:

Partizani grupe Pelješac, postali su ponovno djelatni i njihovo kretanje postaje svakim danom življe. Talijanske vojne vlasti obavještene su i zamoljeno poduzimanje mјera.

14—28. II. odbjegli su od svojih domova i pridružili se partizanskim bandama: Harno Morić iz s. Rotimlje, kotar Stolac, nastanjen u Čapljinji i Fadil Hasagić dužnostnik kotarskog suda u Varešu, a nastanjen privremeno u Čapljinji.

Točno neutvrđenog nadnevka, početkom ovog mjeseca, voda partizana grupe Pelješac, Ivan Mordini sa 20 naoružanih partizana došao je u selo Oskorušno na Pelješcu.

7. III. vođa partizana Mordini došao je u selo Oskorušno i od seoskog glavara uzeo konja, prevezao se na njemu do sela Pijavičine, a poslije mu konja povratio.

14. III. jedna grupa nepoznate jačine naoružanih partizana, grupe Pelješac, došla je u selo Kunu i tom su prigodom odrezzali kosu Kati Marinović, ženi Stipinoj. Uzrok za ovo je taj, budući da se ova druži i održava veze sa talijanskim vojnicima.

Prema primljenim podatcima, na poluotoku Pelješcu ima dosta velik broj partizana, koji su se prebacili sa otoka Korčule.

18. III. uhićen je po oružnicima u Dubrovniku Anton Stražić rodom iz s. Slan, kotara Dubrovnik i kod osobne premetačine, pronađeno mu je komunističko promidžbeno tvorivo. Na preslušanju izjavio je, da je ugovorio sa njemu nepoznatim osobama i primio da rastura komunističke letke. Predat je nadležnoj vlasti.

Na području oružničkog krila Bileća:

10. III. uhićena je po talijanskim vojnim vlastima u Trebinju Azena Budalica kći Zaimova iz Trebirja pod sumnjom, da je održavala veze sa partizanima.

10. III. uhićen je po talijanskim vojnim vlastima na Humu Meho Zubčević, željeznički činovnik postaje Hum pod sumnjom, da je održavao veze sa partizanima.

23. III. rasturan je po Trebinju letak pod naslovom: „Savez partizanskih studenata Dalmacije“ a upućen je hrvatskim studentima u kome ih poziva da ne slijede onima, koji izkorišćuju naše plemenite osjećaje za njihov vlastiti probitak a izlažu opasnosti i nesreći naše porodice i domove. Obara se na vođe partizana, koji se ne bore protiv okupatora za oslobođenje, već bi žeeli podjarmiti našu domovinu režimu krvi i terora kojeg su Hrvati uvijek mrzeli. Na kraju ih poziva, da budu vrijedni hrvatske povijesti.

4) O akciji, radu i kretanju sumnjivih osoba, tudinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i protudržavnih elemenata:

Akcija Dr. Ismeta Popovca osjeća se i dalje i živo radi na odcjepljenju muslimana od nas, kako bi ih pridobio za svoje svrhe. U ovome nije imao uspjeha u Gackom, jer su muslimani i dalje ostali doslijedni borbi za hrvatsku stvar.

5) O stranoj promidžbi u narodu:

Od strane partizana u mjestima, kojim oni dominiraju vrši se javno održavanje zborova i rasturanjem promidžbenog tворива, dok ju njihovi pristaše u unutrašnjosti provode potajno. Četnici i njihove vođe također vrše javno promidžbu na štetu sila Osi i naše države nagovještavajući skri svršetak rata i uspostavu bivše Jugoslavije.

6) O prilikama prehrane i prometu:

Stanje prehrane je očajno. Netreba ništa posebno naglašavati, osim što će iznijeti cijene u pojedinim mjestima i pojedinim životnim namirnicama. Cijene na tržištu u Trebinju na 20. o. m. pojedinim artiklima prehrane bile su slijedeće: maslo 1:500 kn. kajmak 1000, suho svinjsko meso 1.500, suho meso ovčije 200. svježe meso 500, krumpir 180—200, grah 380—400. kupus 70 sve u kunama po 1 kg. Jaja 35—40 kn po komadu 1 litar mlijeka 60 kn. U Omišu 1 litar mlijeka 100 kn. U Mo staru cijene su isto basnoslovne. Svježe meso i to ako se samo

dobije 250—300 kn. kg. razno zelje od 80—100 kn. kukuruz od 270—300 kn.

Nestašica je u svemu i šverc se razvio do vrhunca. Švercuje se sa svim, pa i sa monopolskim artiklima kao: cigaret papirom i šibicama. Omot cigaret papira od 60 listića prodaje se po 10—12 kn, kutija žigica isto tako.

Seljak za novac neda ništa, nego mijenja svoju robu, za onu koja mu je potrebna. Tako daju jednu ovcu od 20 kg za 20 kg kukuruza. Pučanstvo gladuje i ako se ne ukaže najžurnija pomoć, početi će umirati u većem broju. Kakove će posljedice iz ovoga proizaći, ni to ne treba posebno naglašavati.

Povrh ovoga, što je pučanstvo gladno, ono je golo i boso, a za kupovanje odjevnih predmeta nema ni govora, jer i tu su cijene takove visoke, da je nevjerovatno.

Državni službenici, nisu u stanju podmiriti se sa svojim skromnim berivima ni za par dana u mjesecu i kako se ostali dani do konca mjeseca provode to oni sami znadu.

Željeznički promet Mostar—Sarajevo u prekidu je i nema se za sada podataka; kada će se moći uzpostaviti. Na ostalom dijelu pruge južno od Mostara, odvija se normalno.

Brodski promet nikakav je, jer je u rukama Talijana i oni sa njime upravljaju prema svojim vojnim potrebama.

Samovozni promet zamro je. U prvom redu zbog nestašice guma i pogonskog tvoriva, a u drugom redu zbog pobunjeničke akcije on je posve nesiguran.

7) O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i sa građanskim vlastima:

Dobri su, u znaku uzajamne suradnje i podpomaganja. Nije dolazilo do nesuglasica i razilaženja. —

8) O odnosima sa savezničkom vojskom, čiji se dijelovi nalaze u našoj zemlji:

Drugom polovinom mjeseca ožujka njemačke oružane snage u svom nastupanju od Duvna, zaposjele su mjesto Ljubuški, Čitluk, Kočerin i Široki Brijeg. Nema se točnih podataka o jačini i naoružanju, niti je poznata prava svrha njihovog zadržavanja u ovim mjestima. Pogovara se, da su došli za zaštitu rudnika boxita. Odnosi sa ovim snagama, srdačni su i prijateljski. Prema narodu ophode se korektno i sve što po selima uzimaju plaćaju pučanstvu. Po njihovom dolasku, talijanske snage napustile su ova mjesta. —

Odnosi sa talijanskim četama korektni su, ali ne i srdačni i prijateljski. Uzrok ovome je uvijek jedan te isti, t.j. njihovi postupci prema našem pučanstvu, pa i samom oružničtvu.

Cetnici-njihovi suborci, čine čuda od našeg pučanstva, kao što se vidi iz toč. 2) ovog izvješća i na sva naša posredovanja

da im se to onemogući, nisu do sada ništa poduzimali. Ima slučajeva gdje naši oružnici uhite po nekog četnika radi nekog djela, a oni ga onda traže da se njima izruči i kada to uslijedi, oni ga puštaju na slobodu, kao da nije ništa ni učinio.

Zbog ovakovog stanja, pučanstvo ih iz dna duše mrzi i u njima gleda svoga neprijatelja isto tako, kao i u četnicima i partizanima.

Niže izloženi slučajevi, prikazuju jasnu sliku stanja i prilike, pod kojima naše pučanstvo živi i podnosi sve poteškoće u savezu sa njihovim postupcima prema našem pučanstvu.

20. II. četnici iz sela Hodbina i Ortiješ, izvršili su napad na čisto hrvatsko selo Buna (12 km j. od Mostara) i oružnici zbog njihove — četničke nadmoćnosti povukli su se pod borbom i napustili ovo selo. Poginuo je narednik Jure Kiridžija, a ubijeno je i nekoliko četnika. Četnici su zauzeli selo i počeli pljačkanjem i paljenjem domova. Na sva naša posredovanja da se uzpostavi red, nije ništa postignuto. Do dana četnici tim selom dominiraju. Zapalili su mnogo domova, koje su prethodno popuno opljačkali. Pučanstvo je izbjeglo u sela preko rijeke Neretve i spasilo je samo gole živote. Domovi koji nisu popaljeni, ostali su prazni. Vrata, prozori i podovi su poskidani i odneseni. Vinogradici, koji su bili jedini kruh tih seljaka, ostali su neobrađeni i sada ih četnici obrađuju.

19.11. kada je predstojao napad partizana na Konjic, zapovjednik talijanske posade u Konjicu major **Fezzi na lažnu** predstavku muslimanskih četnika (pristaša Dr. Popovca) naložio je rulji od oko 300 ovih četnika, da razoružaju sve oružnike postaje Konjic i to baš u momentu, kada su oružnici pošli da zauzmu postave u gradu koje im je odredio sam zapovjednik major g. Fezzi za odbranu od napada partizana. Oružnici su pokušali dati „dpor, ali kako su obkoljeni od oko 300 ovih bandita nisu mogli ništa, nego predati oružje. Po izvršenom razoružanju, vodni zapovjednik satnik Tadija Mandić osobno je posredovao kod posadnog zapovjednika majora Fezzia da se oružje vrati. Major Fezzi mu je rekao, da je od strane muslimana obaviješten, da su oružnici pobjegli i da je za to izdao nalog za razoružanje. Kada je od satnika Mandića uvjeren u neistinitost ovih tvrdnji muslimana, izdao je nalog da se oružje povrati. Oružje je teškom mukom dijelom vraćeno, ali su ipak zadržate 2 strojopuške, 13 samokresa, 4 puške i 3.900 naboja. Ovakav postupak savezničkog talijanskog zapovjednika posade gdje je na lažne izjave dao u najodsudnijem momentu razoružati svoje saveznike-oružnike, za svaku je osudu. Ovo tim više, što su baš ti njegovi četnici muslimanska milicija u toku vođene borbe u gradu Konjicu, dijelom napustili borbu i preda-

vali se partizanima kao njihovi istomišljenici, dok su oružnici izdržali borbu i imali ranjenih 8 oružnika pa i samog vodnog zapovjednika satnika Mandića. Povodom ovoga, uložen je energetičan prosvjed kod talijanske divizije „Murge“ i obaviješten opći vojnički povjerenik kod Superslode¹² i V.O.Z.¹³

28. II. uhićen je po talijanskim karabinjerima Smail Velendar iz Čapljine inače domobran 11 topničkog sklopa Sarajevo. Uzrok uhićenja navodno je taj, što mu je brat Salko¹⁴ uhićen radi komunizma i u zatvoru izvršio samoubojstvo vješanjem.

2.III. talijanska posada u Gradcu, povukla se je u Metković i napustila ovo mjesto. Po nalogu posadnog zapovjednika, morali su i oružnici napustiti ovo mjesto i skupa sa njima povući se u Metković. Zašto su ovo mjesto napustili i ostavili pučanstvo na milost i nemilost partizana, nepojmljivo je, budući da za to nisu postojali nikakovi opravdani razlozi. —

3.III. talijanski krilaši bombardirali su mjesto Gradac. Učinak je nepoznat. Isto tako uzrok ovome je nepoznat, a valjda za to, jer su oni napustili to mjesto. —

4.III. od 2300—2345 sati, talijansko topničtvo iz Sumartina na otoku Braču, tuklo je topovskom vatrom iztočni dio varoši Makarske, ispalivši 17 granata. Granate su padale u predjelu, gdje su se prije nalazile talijanske bitnice (iztočno od pristaništa za 800 metara), a sada se nalaze naše ^ustaške postrojbe. Prva granata pala je samo na 3 m udaljeno od stražnika-vojničara, drugih 7 u bližoj okolini, gdje se je nalazilo oko 250 vojničara dok su ostale pale u more iznad oružničke postaje udaljeno oko 400 metara. Pukim slučajem nije nitko životom platio, niti je bilo ranjenih. Čudnovat je i nerazumljiv postupak ovih talijanskih bitnica, jer su oni točno znali, da se na tom predjelu nalaze naše ustaše-vojničari, budući da su po dolasku ustaša, baš ti isti talijanski vojnici, odnosno bitnica, predala bunkere našim ustašama, a oni se povukli u Sumartin na otok Brač, odakle su sada gađali na ustaše. Kakovih je žrtava moglo biti da su pogodili cilj nije potrebno naglavljavati.

11—15.III. talijanske oružane snage iz Janjine, na poluotoku Pelješcu, vršile su čišćenje zemljišta od partizana¹⁵ na području općine Kuna i tom su prigodom ubili jednog partizana nekog Miju Martinovića iz sela Sresera. U selu Gor. Pijavičina, zapalili su dom Rade ud. Brainovića, a njenog sina uhitili i sa

¹² Viša komanda oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“

¹³ Vrhovno oružničko zapovjedništvo

¹⁴ Salko Ve'endar

¹⁵ Odnosi se na grupu pelješačkih partizana.

sobom odveli. Ovo iz razloga, budući da su navodno partizani pucali na njih iz te kuće. Povrh ovoga, u ovom su selu uhitili seoskog glavara Niku Kalafatovića i još 5- seljaka i sve ih sa sobom odveli u Janjinu i za njihovu se sudbinu dalje nezna.

11. III. talijanske oružane snage u svom pohodu i nastupu kroz selo Velić (6 km. s. i. od Trilja), kotar Sinj, bez ikakvog uzroka zapalile su dom seljaka Simuna Ratkovića, općinskog načelnika općine Trilj, koji je prije par dana bio po partizanima opljačkan. Sada su mu Talijani odnijeli svu imovinu, dom zapalili koji je sa svim nuzgradama podpuno izgorio i ostao je bez izgude ičega.

12. III. talijanske vojne vlasti u Trebinju u prisustvu naših oružnika, izvršile su premetačinu u zgradu državne realne gimnazije i svih prostorija tabora ustaške mladeži, koje se nalaze u istoj zgradi i tom prigodom nisu ništa pronašli, što bi bilo za njih. Izvršenom provjerom utvrđeno je, da su Talijani tragali za 1 strojnicom, koju je oružnik Jurković prije na tri dana donio iz Dubrovnika na popravak u radionici 14. p.p. Budući da je tom prigodom oružnik Jurković navraćao i u ovu zgradu i ostavio neke stvari u taboru ustaške mladeži, to je prijavitelj lažno predstavio, da je tu ostavljena i strojnica.

15.III. talijanske vojne vlasti u Trebinju, u zajednici sa obćinskim redarima, izvršili su premetačinu domova kod nekih osoba pod sumnjom da posjeduju životne namirnice talijanskog porjetla. Tom prigodom kod trojice su nađene neke namirnice i jedan je od ovih sada pritvoren.

15.III. po talijanskim vojnicima, koji se nalaze na poluotoku Pelješcu radi čišćenja zemljišta od partizana, ubijen je seljak Stipo Mošun iz sela Potomja općine Kuna, kotar Dubrovnik. Uzrok ubojstva navodi se, da se nije htjeo prijaviti Talijanima kada je bio popis pučanstva i da nije htjeo stati na poziv vojnika. Istodobno su mu razbili i njegovu barku sa kojom je ribario navodeći, da nije imala nikakve oznake ni broja i što je postojala sumnja, da su se sa njome prebacivali partizani sa otoka na kopno.

Ovih dana izvršena je smjena talijanskih snaga u Mostaru. U Mostar je došla iz Dubrovnika divizija „Marche“, a divizija „Murge“ koja je bila u Mostaru, otišla je u Dubrovnik.

II. STANJE U ORUZNICTVU:

1) Raspoloženje, duh i stega kod oružnika:

Borbeni duh i stega na visini. Osjeća se stanovito neraspoloženje, a ovo je kao poslijedica slabe prehrane i nedostatak u odjeći i obući. No ipak je stanje zadovoljavajuće. Do danas nije

donesena odluka o tome, da se i oružnicima izdaje pripadajuća količina hrane kao i za domobranstvo, nego se još uvijek prima samo 50%, te bi ovo ovako osjetljivo pitanje trebalo što žurnije riješiti, jer se u protivnom može očekivati i poremećaj stege. —

2) Incidenti, neredi i izgredi većeg značaja:

Oružnički narednik Ivan Rajić, zapov. izpostave Ključ, krila Bileća, uhićen je u Mostaru na 15.III. u momentu, kada je pokušao prokrijumčariti kukuruz i grah, nabavljen sa dozvolom za milicionare kotara Gatačkog, jer je u tom momentu zatečen po župskim redarima, kojima je pokušao dati odpor. Dopraćen je u Trebinje i sada se vodi istraga. —

3) Bjegunstva iz oružničtva: nije ih bilo.

4) Ponašanje dočastnika i momčadi van vojarne:

Propisno. —

III. VANJSKA SITUACIJA:

1) O prilikama u pograničnim oblastima susjednih država (raspoloženju pučanstva, kretanju vojske i ine vojne mjere):

Raspoloženje pučanstva u anektiranom dijelu Dalmacije bez promjene.

O prilikama u Crnoj Gori, nema podataka. —

Dejan Bilić, biv. jugoslovenski žandarmerijski kapetan, sada se nalazi u Crnoj Gori i radi na ustrojstvu oružničtva t. zv. „krilaša“ i do sada nije imao zadovoljavajućeg uspjeha. Doznao se, da su se neke viđenje osobe iz Crne Gore, navraćale u Boku, kod umirovljenog oružničkog pukovnika Lazari Bellizara i nudili mu, da stupi kod njih u službu i provede ustrojbu oružničtva. Da li se je toga primio nepoznato je.

19.11. u Grudi (anektirano mjesto) upalio se je talijanski magazin-skladište hrane i opreme. Koliko je utvrđeno, izgorilo je dosta opreme, 8.000 konzerva i 2.800 kg dvopeka. Po vedenom istragom utvrđeno je, da su skladište upalili sami vojnici, koji su bili na straži i svi su pritvoreni. —

Crnogorski četnici, koji su prešli granicu pod zapovjedničtvom pukovnika Baje Stanišića, povukli su se iz oblasti Mostara u iztočni dio Hercegovine i sada tamu vode borbe sa partizanima, koji su se prebacili na lijevu obalu rijeke Neretve.

IV. OBCI ZAKLJUČAK:

Javno-sigurnosne prilike zbog sve jače pobunjeničke akcije slave su na cijelom pukovnijskom području.

Dolaskom njemačkih snaga iz pravca Duvna i zaposjedanjem mjesta Ljubuški—Čitluk—Kočerin i Široki Brijeg, stanje u tom dijelu pukovnijskog područja poboljšano je.

21.11. snage naše domdo¹⁶ pukovnije pod zapovjedničtvom pukovnika g. Šimića, ušle su u Vrgorac i sada je stanje i u tom dijelu zadovoljavajuće, budući da se radi o predaji partizana našim vlastima. Narod je oduševljen, jer je u izgledu, da će Talijani napustiti to mjesto, koji su dosta jada zadali mu, te željno izčekuju čas, kada će oni napustiti naše područje.

Stanje u sjevernom dijelu pukovnijskog područja i dalje je nejasno, jer se nema nikakovih podataka. Oružničke postaje Sjenčine, Rame i Jablanice uništene su, a sa Konjicom nema nikakove veze, jer je u proteklih 15 dana primljeno samo jedno izvješće.

Nadiranjem partizanskih skupina preko Neretve na lijevu obalu, stanje u istočnom dijelu ugroženo je. Nevesinje se nalazi u rukama partizana i prema primljenim, ali još ne provjerenim podatcima, sada vrše nadiranje u smjeru Stoca.

Talijani se nalaze na postavama Blagaj — Šćepan Grad — Grabovine — Donji Banjdo — Kum k. 1025 — Svinjarina — G. Gnojnice (8—12 km j. i. od Mostara) i sa tih položaja tuku topničkom vatrom partizanske skupine, koje pokušavaju izvršiti nadiranje od Bišine u smjeru Mostara.

U Dalmaciji vlada stanovito zatišje, jer je među tamošnjim partizanskim grupama izgleda nastalo rasulo. Nema se točnih podataka. Jedino skupine Dinare i Mosor,¹⁷ djelatne su, dok su ostale prividno mirne.

Grupa Pelješac počela je opet djelovati i izgleda, da je pojačana sa partizanima, koji su se prebacili iz Korčule.

V. OSTALI VAŽNIJI DOGADAJI:

10.III. oko 1000 sati, okupila je se veća grupa pučanstva, mahom žena i djece, pred zgradom velike župe i općine u Dubrovniku, koje su demonstrirale vičući: „DAJTE NAM KRUHA, UMIREMO OD GLADI, načelnik općine hrani 8 svinja kukuruzom, dok pučanstvo umire od gladi, upotrebljava radnu snagu i plaća radnike sa žitom i brašnom, da je zasijao nekoliko kvintala krumpira na svom zemljištu, a to je sve bilo određeno za prehranu pučanstva.“ .. Ćuli su se povici: „SRAMOTA, DA SE NITKO O NAMA NE BRINE I NITKO NE VIDI DA UMIREMO OD GLADI“. Ovo se je ponovilo i na 11. III.

¹⁶ Domobransko-dobrovoljačke

" Odnosi se vjerovatno na Mosorski NOP odred i Kamešničku partizansku četu.

Nakon 20 časaka, redarstveni organi sa većim brojem kabinjera, rastjerali su demonstrante. Na svakom koraku čuli su se protesti da sirotinja umire od gladi, dok gospoda imaju svega u izobilju, jer kupuju švercovane namirnice po skupe pare. Prema prikupljenim podatcima, kupuje se kukuruz po 200 kn, kukuruzno brašno po 250, a narodno brašno po 400 kuna po 1 kg.

28.11. u tvornici cimenta „Lavocat" u s. Ravnice (3 km j. i. od Omiša) došlo je, odnosno upućeno iz Zadvarja 547 domobrana-izbjeglica iz partizanskih logora, a 15.III. stiglo je iz Splita još 125 domobrana. Stanje kod ovih povratnika upravo je užasno. Svi su podpuno iznemogli, na pola goli i bosi i puni ušiju. Čeka se na odluku Minorsa,¹⁸ kuda će biti odpremljeni. Zavladao je pjegavi tifus među njima i do sada su umrla 22 domobrana.

Uslijed pojave tifusa talijanske vojne vlasti iz Splita zabranile su svaki izlazak iz Omiša pa bilo kome, i kuda. Koliko će ova zabrana trajati, nepoznato je. —

11-13.III. vršeno je novačenje momčadi u Omišu iz obćina: Omiš, Poljica—Priko i Sestanovac. Odaziv je bio slijedeći: Iz općine Omiš pozvato je 130 momaka, odazvalo se je 18 (13%), iz općine Priko—Poljica pozvano je 280 momaka, odazvalo se je 5 (1%) dok iz općine Sestanovac, nije došla ni jedna osoba na pregled.

VI. ORUZNICKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NEDJELUJU:

Krilo Mostar: Umoljani, Glavatićevo, Bjelemići, Rujiste, Bišina, Ulog, Klinja, Kruševljani, Lukavac, Rilja, Nevesinje, Blagaj, Buna, Sjenčine, Jablanica i Ostrožac.

Krilo Omiš: Srinjine, Lećevica, Muć, Blato n/C., Igrane, Župa Biokovska, Kozica, Studenci, Zagvozd, Lovreć, Baška Voda, Gradac, Tijarica, Vrlika, Kijevo, Bogomolje, Sućuraj, Selca, Pučišće, Milna i Bol.

Krilo Dubrovnik: Berkovići, Hodovo, Domanovići i Orebić.

Krilo Bileća: Plana, Divin, Krstača, Zmijanjac, Jasenik, Kazanci, Sipovica, Ljubinje i Vlahovići.

VII. ORUZNICKE POSTAJE PRESELJENE U DRUGA MJESTA:

Krilo. Mostar: ••

Krilo Omiš: Srinjine u Strožancu, Blato n^C. i Lovreć u Šestanovcu, Studenci u Kraljevicu.

Krilo Dubrovnik: ••

¹⁶ Ministarstvo oružanih snaga

Krilo Bileća: Jasen u Gorici, Stepen u Međuliću, Donja Lastva u Arslanagića Mostu, Grab, Zubci i Čičevu, Dobromani na Humu.

VIII. ORUZNIČKE POSTAJE KOJE SU OBNOVLJENE:

Krilo Mostar—Imotski, Posušje, Rakitno, Sovići i Kočerin.

(M. P.)

"... " H

Zapovjednik, pukovnik
Stjepan Jakovljević
Jakovljević

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
PREDSJEDNICTVO VLADE
GLAVNO TAJNICTVO

Broj: T.20/43

PREDMET: Doglasno izvješće.

Zagreb, 11. travnja 1943.

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
na ruke Dra. E. Bauera
Zagreb

Ustupa se gornje doglasno izvješće radi znanja i upotrebe.

POMOĆNIK PRETSJEDNIKA VLADE
DRŽAVNI TAJNIK:
(Dr. Vjekoslav Vrančić)
Dr. Vrančić

(M. P.)

BOJNA RELACIJA PETE PJEŠAČKE DIVIZIJE ZA MJESEC FEBRUAR 1943 GODINE¹

ZAPOVJEDNIŠTVO
5. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Broj 367/taj.
30 III. 1943
SARAJEVO

PREDMET: Bojna relacija za VELJAČU
1943. godine. —

ZAPOVJEDNIĆTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA
(Glst)

u

Sarajevu

I. DIO

A) OPERACIJE I AKCIJE.

1) Razpored četa dne 1. veljače 1943. godine.

I. — Stožer 5. pješačke divizije — Sarajevo.

II. — **7. pješačka pukovnija:** 1. — Stožer pukovnije (zaovijedništvo II. operacione zone), 13. i 15. sat — Sarajevo. 2.—14. sat — siguranje želj. pruge: Blažuj—Raštelica. 3. — Stožer I. bojne, 1., 2. i 4. sat Ivan Sedlo, 3. sat u Konjicu. 4. — Stožer II. bojne, 5. i 8. sat — Trnovo, 6. sat u s. Ledići, 7. sat u s. Dejčići, 10. sat u s. Vojkovići. Domdo sat „Umoljani“ u s. Umoljani. Domdo sat „Trnovo“ u Trnovu i Domdo sat „Bjelemić“ u s. Lukavac i Rakitnici. 5. — Stožer II. bojne 1. pješačke pukovnije, 5. i 8. sat u Brezi, 6. sat u Breziku, 7. sat u Vareš — Majdanu. — ,

III. — **9. pješačka pukovnija:** 1. — Stožer pukovnije i die-lovi 14. i 15. sata — Pale. 2.1. bojna (bez 4. sata) na postavu: Govedovići—Zaboska—planina Jahorina, stožer bojne na Jahorini. 3.-II. bojna na postavu: Vrhpracha — Nehorići — Pod-grab, stožer bojne — Nehorići. 4.-III. bojna (bez 10. sata) na Palama. — 5.10. sat na siguranju želj. pruge: Dovlići—Pod-grab. 6.-II. bojna 13. pješ. pukovnije: stožer Prača, 6., 7. sat **na** postavu: Pastorak (1157) — Srednje (1128) — Karlovac (1201) — Orahovica (1252) — Krnja Jela (1359) — Brdo (1193) — k.

1297—Križevac (1314), 5. sat na siguranju želj. pruge: Podgrab izključno—Renovica uključno. 7. — Oklopni vlak: Pale—Podgrab.

IV. — **13. pješačka pukovnija:** 1. — Stožer pukovnije — Rogatica. 2. — Posada Rogatica: 13. i 15. sat, 1 vod 10. sata i 1 vod 11. sata 13. pješačke pukovnije, vod 5. povoznog sata i odjeljak obskrbnog skladišta iz Sarajeva. 3.-14. sat 13. pješ. pukovnije na siguranju želj. pruge: Renovica izklj. — Mesići—Rogatica uključno. 4.-I. bojna 13. pješ. puk. i Domdo sat „Osječani“ na postavu: Ilovača—Han Osanica — lieva obala rieke Drine od Han Osanice do Goražde. 5.-III. bojna 13. pješ. pukovnije na postavu: Alijin Laz — (1176) — Crijetež (1298) — Hadžić Brdo (1279)—Hranjen—Osječani—Jabučko Sedlo—Crvljivac.

2) Akcije:

U toku mjeseca veljače niesu vođene nikakove veće akcije, već su postrojbe podređene ovome stožeru siguravale svoje postave na njemačko-talijanskoj demarkacijskoj liniji i to: Ivan Sedlo—Umoljani—Dejčići—Trnovo—s. Govedovići—s. Zaboj-ska—Jahorina—Pračko Vrelo—Vrhpracha—s. Rastovac—s. Ne-horići—Pastorak (1157)—s. Srednje—s. Orahovica—Krnja Jela (1359)—Mravinjac (1321)—Crijetež—(1298)—Hranjen—Osječani—Ilino Gornje—Jabučko Sedlo—Goražde—lieva obala rieke Drine do Han Osanice—tok riečice Osanice—s. Ilovača.

Izpred gore označenog postava vršena su stalno razviđanja obhodnjama u svrhu prikupljanja podataka o kretanjima i jačini partizanskih i četničkih bandi.

Četnici, talijanski-suborci, koji se nalaze u Sandžaku, u toku mjeseca veljače vršili su pokolj — nasilja i pljačke nad muslimanskim življem, koje je većim dielom moralo napustiti svoja ognjišta i prebjegići na lievu obalu r. Drine. Zbog ovih nedjela, a u cilju sprječavanja prelaza četnika sa desne na lievu obalu r. Drine, od strane njemačke 718. pješ. divizije izdata je zapovjed za prikupljanje 7., 9. i 13. pješ. pukovnije i zauzimanje novih obranbenih postava.

Rad po pojedinim danima tekao je po slijedećem:

1.—4. veljače:

Razvidanje izpred postava postrojbi u cilju prikupljanja podataka o odmetnicima.

5. veljače:

Tokom dana stigao je vlakom iz Travnika na Pale 4. sat 9. pješ. pukovnije, odakle je hodom produžio pokret na pl. Jahorinu u sastav svoje bojne.

6. veljače:

Primljeni su podatci od zapovjedničtva 13. pješačke pukovnije, da su **četnici-talijanski suborci u saradnji sa četnicima Draže Mihailovića napali muslimansku miliciju u Sandžaku**, koju su razbili i koju potiskuju ka r. Drini. Kod Goražda i Medeđe došlo je ovoga dana oko nekoliko tisuća muslimanskih izbjeglica.

7. veljače:

13. pješačka pukovnija izvjestila je, da se stanje u Sandžaku i dalje pogoršava. Četnici kod Ustiprače i Medeđe stigli su na r. Drinu i popalili sva muslimanska sela.

Sve ovo Talijani u Sandžaku posmatraju pasivno.

U vezi sa stanjem u Sandžaku zapovjednik njem. 718. pješ. divizije izdao je zapovjed za zbieg sa najstrožom pripravnostu za pokret u borbu kod 7., 9. i 13. pješ. pukovnije kao i zapovjed, da se na r. Drini imaju zatvoriti svi prilazi preko r. Drine i spriječiti izbjeglicama prelaz sa desne na lievu obalu r. Drine.

U 19,15 sati ovoga dana izdata je od strane njemačke 718. pješ. divizije zapovjed 381/geh. — za pokret 7., 9. i 13. pješ. pukovnije na postave na crti: Podgrab—Crni Vrh (1408)—Bare—Hranjen—Ilico Gornje—Goražde i dalje lieva obala r. Drine do Mosta na Limu sa zadatkom da spriječe prelaz četnika preko obranbene crte.

Prema prednjem pukovnije su u dane: 8., 9., 10. i 11., vršile pokrete i zaposjele gore zapovjedene postave, a u vezi naše zapovjedi Op. Br. 191/tajno od 7. veljače 1943.

10. veljače:

U vezi zapovjedi ovog stožera Op. Br. 191/tajno—43.—zаповједни dio stožera ove divizije prešao je iz Sarajeva u Rogaticu.

11. veljače:

U toku ovoga dana 7., 9. i 13. pješačka pukovnija završile su pokrete i zauzele svoje novododieljene postave.

12. veljače:

Primljeni su podatci, da se odmetnici, koji su u Sandžaku došli do na desnu obalu r. Drine, postupno povlače na jug. Oko 200 naoružanih muslimana iz Sandžaka, koji su sami ponovno prešli na desnu obalu r. Drine sliede odmetnike koji odstupaju.

Iz sigurnih izvora saznalo se, da su **u vezi sa napadom u Sandžaku bili pripravljeni i četnici-talijanski suborci iz Foče i Jabuke, da preko Calmice napadnu Goražde**. Cim su doznali

za prikupljanje naših postrojbi, brzo su se povratili odakle su i došli.

13.—17. veljače:

Razviđanje izpred postava postrojbi u cilju prikupljanja podataka o odmetnicima.

17. veljače:

Pošto su se odmetnici-četnici povukli sa desne obale r. Drine na jug Sandžak i time prestala potreba spriječavanja prebacivanja odmetnika na lievu obalu r. Drine, izuzev nekih graničnih postrojbi, koje su i dalje zadržate na lievoj obali r. Drine, od njem. 718. pješ. divizije sa Br. 459/geh-43. izdata je zapovjed za ponovno prikupljanje pukovnija.

Na osnovu ove zapovjedi izdata je postrojbama 7., 9. i 13. pješ. pukovnije zapovjed da zauzmu slijedeće postave:

— **7. pješačka pukovnija:** ima se prikupiti na prostoru: Visoko—Kiseljak.

— **9. pješačka pukovnija:** ima se prikupiti i to: — stožer pukovnije, 13., 14. i 15. satnija i ciela II. bojna u Rogatici; I. bojna u Mesići—Rogatica, sa 3. satnjom na siguranju želj. pruge od želj. postaje Prača izključno do želj. postaje Dub uključno, III. bojna u Goraždi sa jednom satnjom na Jabučkom Sedlu.

— **13. pješačka pukovnija:** ima se prikupiti i to: stožer pukovnije, 13., 14. i 15. satnija i II. bojna na Palama, sa jednom satnjom na siguranju želj. pruge od želj. postaje Dovlići izključno do želj. postaje Stambulčić izključno; I. bojna u Prači, sa jednom satnjom u Stambulčiću, koja sigurava želj. prugu od želj. postaje: Stambulčić uključno do želj. postaje Prača uključno. III. bojna u Trnovu.

U toku dana primljena je naknadna brzoglasna zapovjed njem. 718. pješ. divizije, da se gore iznieta zapovjed mjenja u toliko, što će 7. pješ. pukovnija mjesto u Visoko i Kiseljak produžiti prevoz željeznicom u Zenicu.

Postrojbe su u toku dana preduzele pripreme za pokrete na novododieljene postave.

Stožer 7. pješ. pukovnije sa 13., 14. i 15. satnjom krenuo je u toku dana vlakom iz Međeđe u Zenicu.

18. veljače:

Naprije navedene postrojbe su u toku dana produžile pokrete i prevoze željeznicom na novoodređene postave.

Prema ponovnoj brzoglasnoj zapovjedi njem. 718. pješ. divizije, a u vezi sa partizanskom glavninom, koja odstupa iz oblasti Prozora na istok u smjeru Ivan Planine (13 km. sjever).

od Konjica), 7. pješ. pukovnija mjesto u smjeru Zenice upućena je od Alipašin Mosta u smjeru Ivan Planine i zauzela postave i to:

- I. bojna u Tarčin,
- II. bojna u Hadžići;
- stožer 7. pješ. pukovnije, sa 13., 14. i 15. satnjom na Ilidžu i u Pazarić.

Ostale pukovnije produžile su i u toku ovoga dana sa zauzimanjem novododeljenih postava.

19. veljače:

Postrojbe su u toku ovoga dana i noći završile sa transportovanjima i zauzimanjem novih postava.

Prema naknadnoj zapovjedi njem. 718. pješ. divizije 7. pješ. puk. je u toku prebavicanja sa Ilidže i Pazarića na prostor oko Tarčina i Hadžića.

20. veljače:

Postrojbe su u toku dana sa svojim novim mjestima prikupljanja preduzele siguranje svojih novih posadnih mjesata.

Prema zapovjedi njem. 718. pješ. divizije u toku dana učinjeno je sliedeće:

- a) Zapovjedni dio stožera ove divizije vratio se je iz Rogatice u Sarajevo;
- b) 9. pješ. pukovnija u operativnom i taktičkom pogledu podređena je I. „U“ stajaćem zdrugu;
- c) 7. pješ. pukovnija koja se je u toku ovoga dana prikupila u Tarčinu podređena je njem. grupi „Anacker“, koja je dobila zadatku da povrati Ivan Sedlo od partizana i iste odbaci na zapad.

21. veljače:

U toku ovoga dana izvršena je smjena između glavara stožera ove divizije, t. j. glstž. p. pukovnik Štefotić Josip predao je dužnost top. p. pukovniku Bajd Mihi.

22. veljače:

Razviđanje obhodnjama izpred postava podređenih postrojbi, u cilju prikupljanja podataka o odmetnicima.

23. veljače:

Domdo satnija „Bjelemić“ povukla se je iz s. Bjelemići na crtu Rakitnica — Lukavac, pošto su četnici tal.-suborci došli u ovo selo u jačini 300 ljudi.

Jačina ove domdo satnije je 210 pušaka.

24. i 25. veljače:

Razviđanje obhodnjama izpred postava podređenih postrojbi u cilju prikupljanja podataka o odmetnicima.

26. veljače:

Zapovjedništvo **7. i 13. pješačke pukovnije**, koje su do ovega dana bile podređene ovome stožeru, **pod ovim danom pod-pale su pod zapovjedništvo novoustrojene 4. lovačke brigade**, čiji je zapovjednik pukovnik Gašić, a glavar stožera bojnik Rataj.

27. i 28. veljače:

Razviđanje obhodnjama izpred postava podređenih postrojbi u cilju prikupljanja podataka o odmetnicima.

3) Utrošak strieljiva:

- 7. pješačka pukovnija — nije bilo — znatnijeg utroška,
— dok se
- 9. pješačka pukovnija
  - puščanih 992
  - strojosamokresnih 94
- 13. pješ. pukovnija — nije bilo, — znatnijeg utroška.

B) IZKUSTVO:

Opaža se, da se četnici talijanski suborci, pa čak i oni sa nama sklopljenim ugovorom, — ostaju mirni i lojalni samo za ono vrieme, za koje im je potrebna naša podrpora za borbu protiv partizana, očekujući pogodan čas, kada bi se pridružili četnicima Draže Mihailovića i prekršili sklopljeni ugovor i zajedno po diktatu Londona udarili na nas.

C) NEDOSTATCI I GRIESKE:

Obzirom da su postrojbe 7. i 13. pješačke pukovnije podređene izravno 4. lovačkoj brigadi, a snabdjevanje namirnicama vrši se od strane Njemaca, to je prehrana domobrana znatno olakšana, — a u vezi sa prijašnjim nedostatkom u namirnicama.

Zapovjednik;
pukovnik Prohaska
Prohaska

BOJNA RELACIJA JEDINICA DRUGOG DOMOBRANSKOG ZBORA ZA MART 1943 GODINE¹

I. DIO

I. Operacije:

A. — KOD 3. PJEŠAČKE DIVIZIJE:

U toku mjeseca ožujka čete i postrojbe nisu vršile podhvate već samo razviđanja i krstarenja.

5.III. Noću, oko 500 komunista² prebacilo se kod Omanjske sa Jelice planine u pravcu juga. Zasjede iz sastava Tuzlanske brigade otvorile su vatru, ali pošto su zasjede bile slabe, nisu se upustile u otvorenu borbu.

"Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

7.III. III. bojna 3. pješačke pukovnije spriječava prebacivanje četnika Vučjačkog četničkog odreda na prostoru Pečnik—Dobor Kula. Četnici su odbijeni.

"Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

10.III. Obhodnja, iz sastava Tuzlanske brigade, jačine jednog ojačanog voda, vrši razviđanje pravcem: Brgule—Bjelo Polje. Kod Bjelog Polja obhodnja dobija vatru od komunista³, pa se zbog slabosti povlači.

"Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

12.III. I. bojna 6. pješačke pukovnije, prilikom razviđanja na pravcu: Bijeljina—Dvorovi—Klis, nailazi na manju skupinu komunista.⁴ Ova skupina komunista je razpršena.

"Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

16.III. I. bojna 3. pješačke pukovnije (bez 3. sati) vrši razviđanje pravcem: Brčko—s. Brka—Bukvik, sa zadatkom hvatanja četnika udarnog bataljona Trebav-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—3, k. 55. Vjerovatno je pisan 31 marta 1942 godine.

² Odnosi se na Majevički NOP odred i Glasinački bataljon.

³ Na ovom terenu nalazio se Birčanski NOP odred.

⁴ Vjerovatno se odnosi -na dijelove Sremskog NOP odreda.

skog četničkog odreda, zbog raznih pljački. Posljedica, sastanak sa zapovjednikom četničkog odreda Vladimirom Mićićem, koji je povratio djelomično opljačkane stvari i obećao da se u buduće ovakove pljačke neće dogoditi, a da će one četnike koji su vršili pljačku uzeti na odgovornost. Istoga dana bojna se vratila, jer do borbe nije došlo.

Komunisti pokušavaju prebaciti se iz Jelice planine između Jajića i Dubnica sa 150 konja. Zasjeda iz sastava Tuzlanske brigade otvara vatru na ovaj povoz koji je razpršen, jedan dio se povratio na Jelicu a drugi dio je uspio prebaciti se na jug.⁵

Vlastiti gubitci: 1 ustaša ranjen.

Protivnički gubitci: 7 ubijeno, neutvrđeni broj ranjenih.

Plien: 17 konja sa tovarom.

18.III. I. bojna 6. pješačke pukovnije razviđa pravcem: Glogovac—s. Modran. Uhvaćeno 22 sumnjive osobe.

22.III. Od strane tri njemačka zrakoplova zabunom bombardiran Kladanj, u mjesto Sekovića. Tom prilikom građanstvo je pretrpjelo: 26 poginulih i 28 ranjenih osoba. Porušeno 15, izgorjelo 8 i oko 30 kuća oštećeno.⁶

24.III. Jedna sat I. bojna 6. pješačke pukovnije upućena u Balatun radi krstarenja i razviđanja. Uhvaćeno 6 sumnjivih osoba.

1 km zapadno od Makovci nailazi skupina, nepoznate jačine,⁷ na koju je iz Capardi otvorena topnička vatra.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

25.III. Jedna sat II. bojne Tuzlanske brigade sudjeluje u podhvatu protiv komunista u suradnji sa četnicima-suborcima oko Zlosesla. Komunisti su razpršeni.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Četnički gubitci: 2 mrtva i 3 ranjena.

Protivnički gubitci: 9 ubijenih.

27.III. Upućena I. bojna 3. pješačke pukovnije u nasilno razviđanje⁸ pravcem: Brčko—Čelić.

28.III. I. bojna 3. pješačke pukovnije produžuje razviđanje od Čelića ka t. 409—t. 483—t. 460—Vakuf. Oko

⁵ Birčanski NOP odred tih dana se vratio sa Majevice, odakle je dopratio komoru sa hranom.

« Vidi dok. br. 341.

⁷ Odnosi se vjerovatno na Birčanski NOP odred.

0745 sati primjećeni su slabiji dielovi komunista na sjevernoj ivici s. Vakuf oko 40—50 komunista. Strojnice zapovjedaju položaj Brijesnica, a 1. i 3. sat sa 2 strojnica napadaju u pravcu Vakufa. 1. sat otvara vatru na s. Vakuf i protjeruje slabije dielove komunista, a 3. sat izbjiga na SI rub s. Vakufa gdje nailazi na jak odpor i strojničku vatru. U isto vrieme bojna dobija vatru iz pravca s. Pipera i Brusnice u bok i leđa. Oko 1030 sati, da bi se izbjeglo obkoljavanje, bojna se povlači pod vatrom na t. 483—Jašterik gdje zauzima postav za obranu.⁸ Oko 1500 sati bojna dobija zapovjed za povlačenje ka Celiću, kuda je stigla u 1620 sati gdje je i prenočila.

Vlastiti gubitci: 3 poginula i 3 ranjena domobrana. Osim toga, zarobljen je povoz ove bojne sastava: 1 nařednik i 22 domobrana, 23 pušaka sa priborom, 1 samokres, 1 strojosamokres, 24 odore, 2 kotura, 2 brzoglasa i 15 brdskih kuhinja. Od zarobljenog ljudstva vratilo se nakon razoružanja 19 ljudi.

Protivnički gubitci: 15 ubijenih i neutvrđeni broj ranjenih.

Poduzeto krstarenje sa jednom sati II. bojne i sa jednom sati III. bojne Tuzlanske brigade u suradnji sa četnicima vojvode Kerovića.⁹ Krstarenje je vršeno pravcem: jedna sat Lopare—Lozovina, a druga sat Površnica—Madrašnica—Medednik—Zabari—Lopare. A četnici pravcem: Lopare—Mačkovac. Prilikom ovog razviđanja naišlo se na komuniste kod Mačkova, jačine oko 200, sa kojima je došlo i do sukoba te nakon kraće borbe komunisti su se povukli ka Naviocima.^{1*}

Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen.

Protivnički gubitci: 3 ubijena i 2 ranjena.

B. — KOD 4. PJEŠAČKE DIVIZIJE:

U toku mjeseca ožujka čete i postrojbe učestvuju u manjim podhvatima i vrše razviđanja i krstarenja.

I.III. Skupina od oko 300 četnika-odmetnika napala s. Božinci koje su branili milicioneri. Odmetnici su upali u selo, ubili 4 seljaka, opljačkali nekoliko kuća i otjerali stoku, a po tom su se povukli pod borbot.

* Borbu je vodio Sremski NOP odred.

• Radivoje Kerović, komandant majevičkih četnika. Ubijen 1947 god. od organa narodne vlasti kao odmetnik.

Vidi **primjedu br. 8.**

Oko 2200 sata skupina, nepoznate jačine četnika-odmetnika, napada s. Stanici i s. Brezik, koje su branili milicioneri, te ih dielom opljačkali, a potom se povukli.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

- 5.III. Skupina od oko 500 četnika-odmetnika napada s. Vrela. Nakon što su se milicioneri pod borbom povukli ka s. Žeravac odmetnici su opljačkali selo.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

- 7.III. Ovoga dana započinje podhvata na Vučjaku. Cilj podhvata je čišćenje Vučjak planine, sa koje su se odmetnici spuštali i pljačkali okolna sela. Podhvata je spojen sa čišćenjem na prostoru: Podnovlje—Plehan—željeznička pruga Dobojski—Derventa—r. Bosna, sa izbijanjem naših trupa na r. Bosnu, tako da su po završenom podhvatu naši osiguravajući dijelovi ostavljeni na lievoj obali r. Bosne. Dostignuta je po planu predviđena crta: Karaula (292) — (12 I Dervente) — Glogovica—Oštričak—Gradina (259) — Božića Vis (256) — Duboko—Mitića Brdo.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

- 8.III. Podhvata „Vučjak“ produžava se po planu. Dostignuta je crta: Podnovlje—t. 246—Bjelave (294)—grenben Vučjaka. Usljed jakog otpora odmetnika ovogdje dana nije moglo biti zauzeto Savićevo Brdo (283). Skupina „B“ krenula je hodom u Brod, jer nije uspjelo dostaviti zapovied da ustaška sat. ostaje u podhvatu.

Vlastiti gubitci: 1 dočastnik i 2 domobrana poginula, i 3 domobrana ranjena.

Protivnički gubitci nepoznati.

Na području Teslića jedan vod domaće bojne Teslić podpomognut oklopnim vlakom, 1 bacačem i 1 gorskim topom, vodio borbu sa komunističkom zasjedom¹¹ (oko 40) kod Podkondžila.

Vlastiti gubitci: 1 milicioner poginuo.

Protivnički gubitci: 6 ubijenih i navodno 50 ranjenih.

- 9.III. Podhvata „Vučjak“ u nastupanju po planu (II. novacka bojna, lieva kolona skupine „A“) od odmetnika

¹¹ Na ovom sektoru nalazile su se jedinice Prve krajiške NOU brigade.

je razbijena kod s. Ziljak, te se je povukla u neredu. Zbog ovoga se je desna kolona ove skupine (II. ju-rišna bojna) morala zaustaviti, te pomoći u prikup- ljanju II. novačke bojne.

Vlastiti gubitci: 2 poginula i 4 ranjena domobrana.

Protivnički gubitci nepoznati.

10.III. Producuje se podhvati „Vučjak“. Podhvati je zavr- šen i sve su jedinice izbile na r. Bosnu.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci: 7 ubijenih i 4 ranjena odmet- nika.

12.III. Započeo je podhvati na prostoriji: Podnovlje—Ple- han—želj. pruga—r. Bosna, radi čišćenja područja. Podhvati je završen bez jačeg otpora odmetnika te su jedinice izbile na r. Bosnu od Podnovlja do Še- varlija.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

14.III. Oko 0230 sata skupina od oko 1000 komunista¹², do- bro naoružanih, napada Tešanj iz tri pravca od Kajnići preko Rogobare, od Mekiša i od Čifluka. Po- sada Tešanj pružila je jak otpor i komunisti su se povukli iz okoline Tešnja ka Raduši. Radi pomaganja i razbijanja komunista oko Tešnja poduzet je pod- hvat. Iz Teslića je upućena kombinirana bojna I./8. pješačke pukovnije u dve skupine: prva jačine I. boj- na 8. pješačke pukovnije ojačana jednim vodom 738. G. R. odjeljenjem strojnica, 2 bacača i 1 gorskim to- pom smjerom: Teslić — Klupe — Džemilići — Tešanj; druga, jačine ojačanog domdo voda pravcem: Teslić— s. Putešić—Mešćema—Tešanj. Iz Jelaha i Maklje- novca upućen je po jedan ojačan vod domdo bojne Teslić. Do sukoba se nije došlo, jer su se komunisti prije vratili — povukli se.

Vlastiti gubitci: 1 oružnik poginuo i 5 milicionera ranjeno.

Protivnički gubitci: vjerovatno oko 20, koji pog- nulih, koji ranjenih.

16.III. Radi povraćaja Novog Sehera,¹³ poduzet je pod- hvat:

— iz Teslića jednom ojačanom sati pravcem: Crna Rieka—Dubrave—Lugovi—Novi Seher, te jednim

ojačanim vodom domdo bojne Teslić pravcem: Ku-sar—Zmajevac (681) — Brezove Dane—Novi Seher.

— iz Tešnja ojačanim vodom domdo bojne Teslić **pravcem: Crni Vrh—Novi Seher.**

— iz Maglaja ojačanim vodom .domdo bojne Teslić pravcem: Maglaj—Glavičari (236)—Novi Seher.

— iz Zavidovića i **Zepča** jednom sati ka Novom Šeheru.

Kako su se komunisti već ranije povukli, to je do sukoba došlo samo kod Dubrave sa jačom skupinom komunista.

Vlastiti gubitci: 2 dočastnika i 2 domobrana ranjeno.

Protiyinčki gubitci: 1 ubijen i 3 ranjena.

18.III. Radi uništenja komunista kod s. Slatine i Rajševa upućena je iz Teslića ojačana IV. bojna 8. pješačke pukovnije. Pošto su se komunisti već ranije povukli na crtu: Ravne Jelike—Bariće to je došlo samo do puškaranja, a komunisti su tučeni topovima i bacačima. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati.

19.III. Noću, skupina odmetnika pljačkaša „Zelenog kada" (oko 100) napala s. Kopice (14 JJ Teslić) i opljačkala ga. Posada od 6 milicionera domdo bojne Teslić nakon kraćeg otpora razbijena.

Vlastiti gubitci: 1 milicioner poginuo. Izgubljene 2 puške.

Protivnički gubitci nepoznati.

24.III. Ovoga dana poduzet podhvati jednom jačom bojnom iz Teslića protiv četnika-pljačkaša u Banji Vrućici. Podhvati nije uspio, jer su se četnici prije podhvata povukli iz mjesta te do sukoba nije došlo.

II. IZKUSTVA:

Većih podhvata osim na području Slavonskog zdruga u toku mjeseca ožujka nije bilo. Za ovo vrieme vršena su krstarenja protiv manjih komunističkih skupina, ali su redovno ova krstarenja bila bez pravog uspjeha, jer su se komunisti pravodobno povukli. Osim toga naše snage u ovim krstarenjima vrlo slabe i neznatne a da bi mogle zahvatiti svu onu prostoriju na kojoj se prema podatcima nalaze komunisti. Radi toga način dosadašnjeg vođenja podhvata u zaokružavanju odnosno koncen->tričnim napredovanjem pokazuje se svagdje nesvrishodnim. Pojedine bojne koje pri takvom načinu rada dobijaju redovito

velike fronte bivaju izložene počestom uništenju. Protivnik u namjeri probijanja kroz obruč prolazi prikupljenim snagama, jednim pravcem i pri tom uspjeva, jer na izloženom pravcu nailazi na jednu našu razuđenu bojnu. Ta bojna međutim ne može se odupreti jakom pritisku, a podržke od susjeda ili pričuve ne može dobiti u odlučnom trenutku.

Povodom toga dolazi se do zaključka da je svršishodnije podhvate protiv pobunjenika voditi prikupljenim snagama, bez zaokružavanja. Potrebne snage za takav rad su 4—6 bojni sa topničtvom.

Poredak u obliku kare.

Zapovjedništvo skupine kreće se u sredini.

Pri nailazku jedne bojne na neprijatelja ista prihvata borbu dok se ostale razvijaju u visini nje nadkriljavajući neprijatelja. Pozadine bojne prikupljaju se kod zapovjedništva skupine kao pričuva.

Obskrba čete je kod ovoga vrlo jednostavna, jer su iste uvjek prikupljene.

m. NEDOSTATCI I POGRJEŠKE:

a) Sa bojnama bez krugovalne postaje ne postoji mogućnost održavanja veze, te zapovjedni skup nema mogućnosti zapovjedanja ni primanja izvještaja od podređenih postrojbi. Krugovalne postaje od 30 Watti nepogodne su za teren zbog nemogućnosti prenošenja. Puno su zgodnije male postaje „Gođevac“.

b) Utjecaj starješina na podređene veoma je slab. Zapovjedanje je više zamolbeno nego zapovjedno, a izvršenje lieno bez volje, sa izvjesnom apatijom prema svemu. Zapaža se bojazan i zazor kod časnika od njihovih podređenih.

c) Kvalitet četa i borbeni duh slab. Nema volje, poleta niti svjesti za borbu protiv obćenitog neprijatelja države i cijelog čovječanstva. Misao svakog pojedinca je sačuvati svoj život i zato se na prvi pucanj protivnika bježi, baca oružje, predaje se i nestaju čitave bojne.

d) Oprema slaba. Do 80% sa poderanim cipelama. Odjeća u velikim postotcima poderana. Rublje poderano i zamazano. Cipele na bosim nogama bez obojaka ili čarapa. Šatorskih listova nema te je momčad izložena kiši i nevremenu.

e) Neprekidni pokreti četa i postavljeni ciljevi nesrazmjerni prema fizičkoj izdržljivosti, te su čete premorene a time borbeni duh vrednost i sposobnost znatno smanjeni.

f) Zdravstveno stanje nije zadovoljavajuće. U većini slučajeva momčad puna ušiju, a rublje se ne presvlači više od mjesec dana, jer drugog para momčad uobće nema.

g) Nedostaje predviđeno automatsko naoružanje.

- h) Nedostaje broj častnika po postrojbama.
i) Zrakoplovstvo i kada surađuje sa našim četama leti u većini slučajeva previše visoko i ne pogađa postavljene ciljeve i zbog toga dolazi do tučenja vlastitih četa.

ZAPOVJEDNIK
General Iser
Iser

BR. 346

OPŠTA BOJNA RELACIJA TREĆEG DOMOBRANSKOG
ZBORA ZA MJESEC MART 1943 GODINE¹

OBCA BOJNA RELACIJA

o poduhvatima četa na području III. domobranskog zbara u mjesecu ožujku 1943. godine.

A) PODHVATI

Područje grada Sarajeva (Zapovjedništvo mesta)

U toku mjeseca ožujka postrojbe u sastavu zapovjedništva mesta Sarajevo niesu vodile niti učestvovale u nikakovim poduhvatima, a niti je bilo važnih događaja od operativnog značaja.

I. Zona (9. p. p.)

U toku mjeseca ožujka vršeni su manji podhvati u svrhu razviđanja i čišćenja terena oko Han Pijeska, Han Krama, te na području s.z. i j.i. od Sokolca. Osim toga vršena su stalna razviđanja na cijelom području. I Zone u svrhu prikupljanja podataka o neprijatelju.

Važniji događaji bili su sliedeći:

1.-4. ožujka vođene su borbe između četnika i partizana u području Šekovići.- Četnici su imali dosta gubitaka i usled nestašice streljiva bili su prinuždeni da napuste borbu i povuku se prema jugu.

7. ožujka jedna partizanska skupina iz **Sekovića** prebacila se u Kozlovača (10 km. s. i. od Han Pijeska), a jedna u Riječicu³ (13 km. s. z. od Han Pijeska). Ove skupine progonile su čet-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod jeg. br. 3/1—3, k. 57. Relacija je, vjerovatno, poslana 31 marta 1943. godine.

¹ Borbe su vođene sa jedinicama Šeste istočnobosanske NOU brigade. Vidi dok. br. 140.

³ Odnosи се на Šestu istočnobosansku NOU brigadu i jedan bataljon Majevičkog NOP odreda Vidi dok. br. 140.

nike sa područja Sekovića i imale namjeru da napadnu Han Pijesak, ali uslijed poduzetih protumjera sa naše strane, do toga nije došlo.

8. ožujka na području i. od Han Pijeska ustaške postrojbe zarobile su zapovjednika četničke vlaseničke brigade Celonju Miloša, 1 zapovjednika bataljona i još 3 četnika sa oružjem.

9. ožujka partizani napali naše posade u Zljebovima i Han Kramu.⁴ Žestoka borba trajala je oko 4 sata, nakon čega se neprijatelj povukao u istočnom pravcu. Obostrani gubitci bili su dosta osjetni. Partizani su zapalili pilanu i 2 stambene zgrade u Han Kramu, a u Zljebovima most i prekinuli brzoglasnu vezu između ova dva mesta.

13.—18. ožujka skupina od 1200 partizana sa sjevera došla je na sredokraću između Sokolca i Rogatice.⁵ Partizani na ovoj odsjeku prekinuli brzoglasnu vezu prerezavši 66 brzoglasnih stupova. U nekoliko sukoba sa našim snagama 4 partizana pогinula i 11 ranjeno. Partizani potisnuti u sj. smjeru prema Devetak Pl.

19. ožujak i&rtizani napali Zaklopaču, Miliće i Novu Kasabu.⁶ Brzoglasnu vezu između Vlasenice i napadnutih mjesta prekinuli. Posade Zaklopače i Milića pred nadmoćnim neprijateljem povukle su u Novu Kasabu. Miliće i Zaklopaču su spali i civilnom pučanstvu nanieli veliku štetu.

20. ožujak partizani nakon spaljivanja Zaklopače i Milića povukli su se prema r. Dubnici (14 km. s. i. od Vlasenice) i spali 1 most, a osim toga prerezali mnogo brzoglasnih stubova i na taj način prekinuli brzoglasnu vezu sa Zvornikom.⁷

31. ožujka partizani napali Knežinu i nakon kratke borbe istu zauzeli.⁸ U Knežini spalili oružničku postaju i zgrade ustaškog tabora.

4

II. zona (Zapovjedništvo 5. divizije)

(II./9. p. p., I. sklop Zagreb, konjan. pukovnije i 15. p. p.)

U toku mjeseca ožujka postrojbe podređene diviziji niesu vodile nikakove veće podhvate od operativnog značaja, nego su vršile razviđanja u svrhu prikupljanja podataka o neprijatelju.

⁴ Isto

⁵ Isto
⁶ Napad je izvršila Šesta istočnobosanska NOU brigada i jedan bataljan Majevičkog NOP odreda. Vidi dok. br. 140 i 339.

⁷ Isto

⁸ Knežinu je oslobođila grupa Majevičkih udarnih bataljona.

Važniji događaji bili su sliedeći:

12. ožujka četnici napali vlak kod ugibališta želj. postaje Janjići. Posredovanjem našeg oklopног vlaka četnici bez gubitaka raztjerani.

16. ožujka partizani zauzeli selo Novi Seher. Manje puškaranje u okolini Zepča i Zavidovića. Naše snage povratile Novi Seher iz koga je odstupilo 500 partizana.⁹

26. ožujka iz Hercegovine došlo u okolinu Zenice 15 četnika Mihailovića Draže, među njima 2 pukovnika i 2 podpukovnika.

U Okruglicu (10 km. j. i. od Vareša) stiglo 15 četničkih časnika radi novačenja i ustrojavanja četničkih odreda u ovome kraju.

29. ožujka jedna skupina četnika pljačkaša po selima u j. i. prostoru od Trnova. U j. z. prostoru od Trnova jedna naša obhodnja ubila 2 partizana i jednu partizanku.

31. ožujka 3 milicionera oslobođili su iz partizanskog zatrobljeničtva 1 Talijanskog časnika, 2 dočastnika i 3 vojnika, koji su upućeni u bolnicu u Sarajevo.

Zapovjedništvo 4. lovačke brigade

(7. i 13. p. p., IX. i XI. topnički sklop, 3 sat III. obkoparske bojne)

7. pješ. pukovnija

1. ožujka postrojbe 7. p. p. prikupile su se u Konjicu. 1. i 3. partizanska divizija povukle su se na visove zap. od crte Bradina—Konjic i u prostor sj. od sela Lisičići (7 km. s. z. od Konjica).

2. ožujka naše nadiranje od Konjica u smjeru prema Rami, naišlo je u klancu Pokojište (5.5 km. s. z. od Konjica) na jače neprijateljske snage,¹⁰ koje su sa obje strane doline zaposjele visove. Naši gubiteci: 1 Niemac mrtav i 5 ranjenih, 1 ustaša mrtav i 2 ranjena.

3. ožujka postrojbe 7. p. p. zajedno za njem. snagama¹¹ u nadiranju u s. z. smjeru od Konjica, dostigle su crtu: Barmiš—Kralupi—Mravinjac (6 km. s.z. od Konjica) bez gubitaka.

4. ožujak naše napredovanje prema dolini Neretvice otežano je jakim neprijateljskim odporom¹² i težko prolaznim

⁹ Odnosi se na jedinice Prve krajiske NOU brigade. Vidi dok. br. 64 i 339.

¹⁰ Na ovom sektoru nalazila se Peta crnogorska i Deseta hercegovačka brigada Treće NOU divizije.

¹¹ Odnosi se na jedinice 718 pješ. divizije.

¹² Vidi prim. br. 10.

zemljištem. Neprijatelj se pod borbom povlači u s.z. smjeru izpred naših četa. 1 Niemac mrtav, 2 ranjena, i 1 domobran mrtav i 3 ranjena i 1 ustaša ranjen.

5. ožujka naše i njemačke čete dostigle crtulj: selo Višnjevica — Sultići — Trusina — rieka Neretvica do njenog utoka u rijeku Neretvu. U borbi 4 domobrana ranjena.

6. ožujka naše i njemačke čete zaposjele su crtulj: Podhum — dolina Neretvice — Ostrožac (14 km. s.z. od Konjica). 1 domobran mrtav i 2 ranjena.

7.—8. ožujka naše i njemačke čete napadačka djelatnost neprijatelja pojačana.¹³ 3 Niemca mrtva i 7 ranjenih, 3 domobrana mrtva i 9 ranjenih, a neprijatelj 11 mrtvih.

9. ožujka uslijed pritiska jakih neprijateljskih snaga¹⁴ naše i njemačke čete ispraznile su prostor sj. od ceste Konjic—Ostrožac i povukle se prema Ivan Sedlu. 5 Niemaca mrtvih i 17 ranjenih, 1 domobran mrtav i 2 ranjena, a kod neprijatelja 30 mrtvih.

12. ožujka naše i njemačke čete odpočele su ponovno podhvati u zap. smjeru od Konjica.

13.—18. ožujka podhvatom naših i njemačkih četa ponovno je zauzet napušteni prostor, neprijatelj je razbijen i potisnut u z. i juž. smjeru iz prostora s. od ceste Konjic—Rama. Naše i njemačke snage uhvatile su vezu sa 717 njem. divizijom u prostoru 8 km. s. od Ostrožca kod sela Podhum.

18. ožujka odpočelo je postepeno izvlačenje 7. p.p. iz ovoga prostora i prikupljanje na novom području Travnik—Turbe, koje prikupljanje je završeno 25. ožujka.

13. p.p. nije učestvovala u nikakovim podhvatuma u mjesecu ožujku, nego je osiguravala svoje postave.

IX. topnički sklop učestvovao je u borbama kod Konjica i Ostrožca, Rame i Prozora i G. Vakufa.

XI. topnički sklop nije učestvovao u podhvatuma, a 3. sat III. obkoparske bojne vršio je opravku ceste G. Vakuf—Prozor—Rama.

III. zona (V. djel. staj. zdrug)

Od zapovjedništva V. zdruga nije dobivena bojna relacija za mjesec ožujak, ali je poznato da su dijelovi ovoga zdruga na području III. zone u prostoru Kupresa—Bugojna—G. Vakufa —Prozora i rieke Rame u zajednici sa četama 717. njem. pj.

¹³ Na ove položaje, pored jedinica Pete crnogorske i Desete hercegovačke NOU brigade, stigle su i jedinice Prve dalmatinske brigade i* dijelovi Druge proleterske divizije.

¹⁴ Borba je vodena sa jedinicama Druge proleterske i Treće NOU divizije. Vidi dok. hr. 42, 43 i 57.

div. III. gorskog zdruga vodile žestoke borbe sa partizanskom glavninom, koja se preko ovoga prostora povlačila u j. i. smjeru prema Nevesinju i Kalinoviku. Zajedničkim postrojbama uspjelo je u toku mjeseca ožujka oslobođiti sva spomenuta mjesta i neprijatelja protjerati u spomenutom smjeru. Za vrieme ogorenih borbi na označenom prostoru palo je oko 300 partizana mrtvih i više stotina ranjenih, a i na našoj strani bili su vrlo osjetljivi gubici: oko 150 Niemaca mrtvih, preko 200 ranjenih i 50 nestalih, a kod ustaša oko 30 mrtvih i 87 ranjenih.

B) IZKUSTVA

Prilikom vođenih borbi u mjesecu ožujku došlo se do istih izkustava, koja su navedena u bojnoj relaciji za mjesec veljaču, a osim toga uočeno je, da partizani imaju vrlo razvijenu dojavnu službu i da su prilikom napadaja na Konjic upotrebili njemačke znakove za obilježavanje postrojbi na zemlji tako, da su zrakoplovi bacali hranu i streljivo baš u njihove ruke, misleći da su u pitanju naše i njemačke čete.

C) NEDOSTATCI I POGRIESKE

Nedostatci su isti kao što je navedeno u bojnoj relaciji za mjesec veljaču.

Stalno se djeluje na zapovjedno osoblje, da nedostatke i pogrieske što je moguće više svedu na najmanju mjeru.

Zapovjednik general

Lukić

Lukić

(M.P.)

OPŠTA BOJNA RELACIJA TREĆE PJEŠAČKE DIVIZIJE ZA MJESEC MART 1943 GODINE¹

Opća bojna relacija

I. DIO

2.) PODRUČJE 6. PJEŠAČKE PUKOVNIJE

U toku mjeseca ožujka 1943. godine jedinice 3. p.p. vršile su samo razviđanja-krstarenja, sa zadatkom hvatanja odnosno uništavanja komunista — nepočudnih četnika i odmetnika, a sve prema trenutačnoj potrebi i nastaloj situaciji.

— 7. III. 43. po zapovjedi II. D. Z. III. bojna 3. p. p. sprečava prebacivanje četnika Vučjačkog četničkog odreda na prostoru Pečnik—Dobor Kula (2 i 4 SZ Modriča). Četnici odbijeni. Gubitaka nije bilo. Pliena nije bilo.

— 10.111.43. II. bojna 3. p.p. vršila je razviđanje pravcem: Brčko—Gajići—Biljevina—s. Ulice—s. Vukšić² s. G. Zabari (15 SZ Brčkog). Bojria se istog dana vratila. Na odmetnike nije naišla.

— 12.111.43. II. bojna 3. p.p. upućena je desnom obalom r. Save u pravcu: Brezovog Polja (13 I Brčkog) sa zadatkom da spriječi prelaz komunista³ preko r. Save. Bojna se 15.111.43. vratila, a da komunisti nisu pokušali prebacivanje.

— 15.III.43. 3. satnija I. bojne 3. p.p. sa dielovima II. obkoparske bojne iz Brčkog vrši pregled obranbenog nasipa r. Save ka Brezovom Polju, da nisu negdje postavljena minska polja radi rušenja. Pregledom ništa sumnjivo nije primjećeno.

— 16.III. 43. I. bojna 3. p. p. bez 3. sati vrši razviđanje pravcem: Brčko—s. Brka—Bukvik (8 JZ Brčkog) sa zadatkom hvatanja četnika udarnog bataljona Trebavskog četničkog odreda zbog razni pljački. Ovom zgodom došlo je do sastanka sa zapovjednikom ovog odreda Vladimir Mićićem koji je na zahtjev zapovjednika bojne povratio djelomično opljačkane stvari i obećao da se u buduće ovakove pljačke neće događati, a da će one četnike, koji su pljačku vršili uzeti na odgovornost. Istog dana bojna se vratila, do borbe nije došlo.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg br. 3'1—9, k. 55. Ova relacija je pisana, vjerovatno, 31 marta 1943 godine.

² Gornji Vukšić

³ Odnosi se na grupe novih boraca iz Srema koji su prelazili Savu radi popune Sremskog NOP odreda i ostalih bosanskih jedinica.

— 20.111.43. 1. sat 1/3 bojne izvršila je razviđanje pravcem: Brčko—Dizdaruša—Vranovača—t. 123—D. Bodorište — G. Bodorište—Han Trešnjica—Krpici—Rastići—Begluk — Grčica — Brčko, sa zadatkom uništenja komunističke skupine u s. Bodorište (9 J Brčkog). Na odmetnike se nije naišlo. Sat se istog dana vratila u Brčko.

— 22.III.43. 1/3 bojna bez 3. sati vrši razviđanje pravcem: Brčko—Grčica—Gredica—Lujići—Brezovo Polje (11 I Brčkog). Bojna se istog dana vratila, na odmetnike nije naišla.

— 24.III.43. I. bojna bez 1. i 3. sati sa 13. sati izvršila je razviđanje pravcem: Brčko—Dizdaruša—Miladiće⁴—Bodorište —Boče (9 J Brčkog). Bojna se istog dana vratila. Na odmetnike nije se naišlo. .

— 25.III.43. po zapovjedi 3. p. divizije Op. br. 497/taj. od 26.111.43. upućena je I. bojna u nasilno razviđanje pravcem: Brčko—Čelić, gdje je bojna stigla u 1600 sati, bez odpora i tu se zadržala na prenoćištu.

— 28.III.43. po brzoglasnoj šifriranoj zapovjedi 3. p. divizije Op. br. 500/1-tajno od 27.III. 43. I bojna upućena je u nasilno razviđanje pravcem: Čelić — t. 409   t.*483 — t. 460—Vakuf.

u 0745 primjećeni su slabiji djelovi komunista na sjevernoj ivici s. Vakufa u jakosti 4 do 5 grupa oko 5 do 10 komunista.⁵

u 0800 2. sat sa 3 strojnica zaposjeda položaje Brijesnicu.

u 0815 1. i 3. sat sa 2 strojnica u bojnom rasporedu napada u pravcu Vakufa.

u 0900 1. sat otvara vatru na s. Vakuf i protjeruje slabije dielove komunista, a 3. sat izbjija na sjeveroistočni rub s. Vakufa gdje nailazi na vrlo jak odpor i strojničku vatru. Istodobno iz pravca Pipera i Brusnice bojna dobiva vatru iz pušaka i strojnica u bok i leđa od skupine komunista jačine oko 200 ljudi.⁶

u 1030 radi obkoljavanja i dobivene vatre u bok i leđa bojna se pod vatrom povlači na t. 483 — Jašterik, gdje zauzima postav za obranu.

u 1500 bojna po zapovjedi 3. p. p. povlači se ka Čeliću gdje stiže u 1620 i tu ostaje na prenoćištu.

Gubitci naši 3 domobrana poginula i 3 ranjena. Gubitci komunista 15 poginulih i neutvrđen broj ranjenih. Zarobljen voz ove bojne koji se sastojao od 1 narednika i 22 domobrana, koji su razoružani i njih 19 vratilo se u zapovjedništvo. Pored

⁴ Vjerovatno Mujići.

⁵ Vjerovatno se odnosi na izvidačke organe Sremskog NOP odreda.

• Odnosi se na Sremski NOP odred.

toga palo 23 pušaka sa priborom, 1 samokres, 1 stroj osamokres, 24 odore, 2 kotura, 2 brzoglasa, 15 brdskih kuhinja.

Do zarobljavanja ovoga povoza došlo je što je bio iznenaden od strane komunista sada još nepoznate jačine.

— 31.111.43. bojna se vratila u Brčko pravcem: Čelić—Koritaši—Stanovi—Brčko gdje je stigla istog dana u 1500 sati. Na odmetnike nije naišla.

2.) PODRUČJE 6. PJEŠAČKE! PUKOVNIJE

U toku mjeseca ožujka 1943. godine jedinice 6. p.p. vršile su razviđanje i to:

— 3.III. 1943. upućena je 1 sat 6. p.p. radi osiguranja radilišta kod Jabaluše (6 JZ Bieljina) gdje su komunisti pretvodne noći razorili prugu i brzoglasnu vezu u dužini od 250 metara.⁷

— 9. III. 43. 1/6 bojna u 0500 krenula u razviđanje pravcem Bieljina—Dvorovi—Dazdarevo—Brodac—Trnjaci (10 SI Bieljine) na odmetnike nije se naišlo.

— 12.III.43. I. bojna 6. p.p. prilikom razviđanja pravcem: Bieljina—Dvorovi—Klis (6 SI i 10 s. Bijeljine), bojna je naišla na manju skupinu komunista, na koje je otvorena vatra i razpršena. Gubitaka nije bilo.

— 14.111.43. I. bojna vršila je razviđanje pravcem: Ljeljenče—Gor—Čađavica—Zagona (10 JZ Bieljina), ali na odmetnike nije naišla.

— 16.III. 43. I. i II. bojna sa 13., 14. i 15. sati vršila je razviđanje u pravcu D. Crnjelova (12 SZ Bieljine), ali na komuniste se nije naišlo.

— 18.111.43. I. bojna razviđala je pravcem: Glogovac—s. Modran (16 JZ Bieljine). Uhvaćena su 22 taoca i predana kotarskoj oblasti u Bieljini.

— 22.III.43. I. bojna upućena je u razviđanje pravcem: Ružin han—Brodac, ali na komuniste nije se naišlo.

— 24.III.43. jedna sat I. bojne upućena je u Balatun (14 SI Bieljine) gdje je uhićeno 6 sumnjivih osoba i predano kotarskoj oblasti u Bieljini.

— 25.111.43. I bojna u 0330 krenula je za Ugljevik kao pojačanje tamošnjoj posadi radi ugroženosti Ugljevika.

— 26.III.43. I. bojna razvidala je pravcem: Ugljevik—Prokoš—Bogutovo Selo—Mezgraja—Falčići—Ugljevik. Na komuniste nije se naišlo.

— 27.III.43. I. bojna razvidala je pravcem: Obrijež—Zabrdje—Ugljevik. Na komuniste nije se naišlo.

Akciju su izvele jedinice Sremskog NOP odreda.

— 30.111.43. u 0700 I bojna razviđala je pravcem: Ugljevik—* Janjari—Tur. Trnova—Suho Polje, ali na komuniste nije se naišlo.

— 31.111.43. I. bojna krenula je preko Pučila i Glogovca ka Bieljini, ali na komuniste nije naišla.

IZKUSTVA

Većih podhvata nije bilo iz kojih bi se moglo crpsti nova izkustva i pouke.

Krstarenja, koja su vršena protiv manjih komunističkih skupina — jer se veće skupine nisu ni pojavljivale — pljačkaša i četnika odmetnika, ostala su redovno bez pravog uspjeha, jer su se ove skupine pravodobno povukle ispred naših oružanih snaga.

Ovo je dolazilo otuda, što su oni uvjek uspjeli otkriti našu namjeru, povući se u nepoznatom pravcu ili sakriti, tako da ih naše jedinice ne bi našle tamo gdje se predmjevalo da se nalaze ili prema podatcima sa kojima se raspolagalo.

Osim toga naše snage u ovim krstarenjima su vrlo slabe i neznatne a da bi mogle zahvatiti svu onu prostoriju na kojoj se prema podatcima nalaze komunisti. Da bi se jedna ovakova skupina uništila, mora se prostorija obuhvatiti sa sviju strana i time onemogućiti izvlačenje komunista sa ove prostorije, t.j. mora se nastupati koncentrično. Međutim radi se suprotno t. j. kretanje se usmjeri samo jednim pravcem ka jednoj točci, tako da tu nema niti obkoljavanja, niti presjecanja odstupnice. Ovim načinom bezciljno se zamara momčad, koja time gubi moral i borbeni duh, a tvorivo izloženo kvaru i uništavanju.

Isto tako ne bi trebalo krstarenja prekidati prie nego što se uništi protivnik. Do sada se svako krstarenje završava u toku dana bez obzira da li je došlo do sukoba sa neprijateljem ili ne.

Iz toga izlazi da jedinice ne bi trebale biti vezane i ovisne o svojim posadnim mjestima — uporištima, već pokretne udarne skupine koje bi se kretale po više dana izbivajući iz svog posadnog mjeseta.

NEDOSTATCI I GRIEŠKE

Osim onoga što je iznieto u prethodnom stavu „Izkustva“ novi nedostatci nisu zapaženi.

ZAKLJUČAK

Obzirom na vladajuće prilike koje su stvorene sve življim djelovanjem pojedinih komunističkih skupina i pljačkaških bandi, bilo bi potrebno u što skorije vrieme poduzeti jedan veći

podhvat radi uništenja ovih skupina i bandi. Ugroženost od ovih komunističkih skupina i bandi naročito se osjeća sjeveroistočno od crte Brezovo Polje—Ugljevik—Branjevo. Zapaženo je da ove skupine svakim danom postaju sve brojnije i sve jače.

Isto tako i držanje četnika postaje svakim danom sve nejasnije i može se očekivati da će zauzeti možda u najskorije vrieme i neorijatelski stav prema nama.

(M. P.)

Zapovjednik, pukovnik

RADL

Radi